

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSİYA MƏHKƏMƏSİ

KMM

KONSTITUSİYA MƏHKƏMƏSİNİN MƏLUMATI

Bakı - 2017

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ KONSTITUSİYASI AZƏRBAYCAN
RESPUBLİKASINDA ƏN YÜKSƏK HÜQUQİ QÜVVƏYƏ MALİKDİR**

**Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının
149-cu maddəsinin I hissəsi**

Təsisçi

Azərbaycan Respublikasının
Konstitusiya Məhkəməsi

1999-cu ildən nəşr olunur

Altmış beşinci buraxılış

Redaksiya heyəti:

Fərhad Abdullayev (sədr)
Rauf Quliyev
Dürdanə Məmmədova
Tural Aslanov
Anar Hacızadə
Nəzrin Paşayeva
İntiqam Eyvazov

Baş redaktor

Dürdanə Məmmədova

Redaksiyanın ünvanı:

Az1001, Bakı şəhəri, Gənclər meydanı, 1.
Tel: (99412) 492-62-86, 492-98-49
Faks:(99412) 492-86-41

MÜNDƏRİCAT

I hissə

Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Qərarları	5
---	---

II hissə

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı.....	95
--	----

III hissə

Məqalələr	107
-----------------	-----

IV hissə

Tədbirlər	136
-----------------	-----

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN
QƏRARI**

Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 137 və 445.2-ci maddələrinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair

12 fevral 2015-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Südabə Həsənova, Rövşən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev (məruzəçi-hakim), Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə,

məhkəmə iclas katibi Fəraid Əliyevin,

maraqlı subyektlərin nümayəndələri Qəbələ rayon Məhkəməsinin sədri Vahid Sadıqovun, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının İnzibati qanunvericilik sektorunun müdiri Fuad Məmmədovun,

ekspert Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsinin Cinayət prosesi kafedrasının professor əvəzi, hüquq üzrə elmlər doktoru Mithəd Qəfərovun və müstəqil ekspert hüquq üzrə fəlsəfə doktoru Aydın Yusubovun,

mütəxəssislər Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının sədri Şahin Yusifovun, Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunun Daxili işlər orqanlarında istintaq, təhqiqat və əməliyyat-axtarış fəaliyyətində qanunların icrasına nəzarət idarəsinin böyük prokuror-metodisti Munis Abuzərlinin, Azərbaycan Respublikası Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin Baş istintaq idarəsinin şöbə rəisi Mahir Qasımovun, Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin Baş cinayət axtarışı idarəsinin əməliyyat müvəkkili Ceyhun Əliyevin iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsinə müvafiq olaraq xüsusi konstitusiyaya icraatı üzrə açıq məhkəmə iclasında Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 137 və 445.2-ci maddələrinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair Qəbələ rayon Məhkəməsinin müraciəti əsasında konstitusiyaya işinə baxdı.

İş üzrə hakim C.Qaracayevin məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələrinin və mütəxəssislərin çıxışlarını, ekspertlərin rəyini dinləyib, iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsinin Plenumu

MÜƏYYƏN ETDİ:

Qəbələ rayon Məhkəməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiyaya Məhkəməsi) müraciət edərək, keçirilmiş əməliyyat-axtarış tədbiri nəticəsində əldə edilən materiallara münasibətdə məhkəmə nəzarətini həyata keçirən məhkəmənin səlahiyyətlərini müəyyənləşdirmək məqsədilə Azərbaycan Respublikası Cinayət Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra – CPM) 137 və 445.2-ci maddələrinin bəzi müddələrinin şərh edilməsini xahiş etmişdir.

Müraciətdə göstərilmişdir ki, Qəbələ rayon Məhkəməsinin icraatına CPM-in 445.2-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq Qəbələ rayon polis şöbəsi tərəfindən “Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin keçirilməsinə dair” 8 iyul 2014-cü il tarixli qərar və bu qərar əsasında həmin tarixdə həyata keçirilmiş əməliyyat-axtarış tədbirləri ilə bağlı “Baxış keçirilməsi haqqında” iki protokol daxil olmuşdur.

Müraciətedənin fikrincə, əməliyyat-axtarış fəaliyyəti nəticəsində əldə edilmiş materialların sübut kimi qəbul və istifadə edilməsinə yalnız həmin materialların cinayət-prosessual qanunvericiliyinin tələblərinə uyğun təqdim edilməsi və yoxlanılması şərti ilə yol verilir (CPM-in 137-ci maddəsi). Bu isə CPM-in 445.2-ci maddəsinə əsasən əməliyyat-axtarış tədbirinin aparılması barədə qərarın məhkəməyə sadəcə məlumatlandırmaq üçün təqdim edilməsini deyil, həm də məhkəmənin əməliyyat-axtarış tədbiri nəticəsində əldə edilmiş materiallar üzrə müvafiq tədbirin keçirilməsinin qanuniliyini yoxlamaq səlahiyyətini nəzərdə tutur. Əməliyyat-axtarış materiallarının təqdim edilməsi və yoxlanılması qaydaları isə cinayət-prosessual qanunvericiliyində müəyyən edilməmişdir.

Qeyd edilənlərə əsaslanaraq, Qəbələ rayon Məhkəməsi CPM-in 137 və 445.2-ci maddələrinin bəzi müddələrinin əməliyyat-axtarış fəaliyyətinə məhkəmə nəzarətinin hədləri baxımından şərh edilməsinin zəruri olduğu qənaətinə gəlmişdir.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu müraciətlə əlaqədar aşağıdakıları qeyd etməyi vacib hesab edir.

Azərbaycan Respublikasında hüquqi dövlət quruculuğu sahəsində aparılan islahatların əsas istiqamətlərindən biri də məhkəmə-hüquq islahatlarıdır. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında (bundan sonra – Konstitusiyaya) ali dəyər olan insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının təminatında məhkəmələrin rolu xüsusi qeyd olunmuşdur. Hüquqi dövlətdə insan hüquqlarının məhdudlaşdırılması yalnız qanun əsasında mümkündür. İnsan hüquqlarının məhdudlaşdırılmasının qanuniliyinə, mütənəsibliyinə və ədalətliyinə nəzarəti isə məhkəmələr həyata keçirirlər.

Məhkəmə nəzarəti cinayət-prosessual qanunvericiliyi sahəsində əsasən məhkəməyədək icraat mərhələsində öz funksional yükünü daşıyır. Məhkəmə nəzarəti cinayət-prosesi çərçivəsində təhqiqatçının, müstəntiqin və ya ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurorun fəaliyyəti

nəticəsində insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarına qanunsuz müdaxilələrin qarşısını almağa, pozulmuş hüquqların bərpasına xidmət edən məhkəmə fəaliyyətinin müstəqil növüdür.

Məhkəmə nəzarətinin hüquqi əhəmiyyəti Konstitusiya və Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı dövlətlərarası müqavilələr ilə müəyyən edilir.

Konstitusiyanın 60-cı maddəsinə əsasən hər kəsin hüquq və azadlıqlarının məhkəmədə müdafiəsinə təminat verilir. Hər kəs dövlət orqanlarının, vəzifəli şəxslərin qərar və hərəkətlərindən (hərəkətsizliyindən) məhkəməyə şikayət edə bilər.

İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının məhdudlaşdırılmasının qanuniliyinin məhkəmələr tərəfindən həll edilməsi məhz Konstitusiyanın 71-ci maddəsinin VII hissəsindən irəli gəlir. Belə ki, Konstitusiyanın həmin normasına görə insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının pozulması ilə əlaqədar mübahisələri məhkəmələr həll edir. Hər kəs əmin olmalıdır ki, dövlət orqanları tərəfindən hər hansı qanuni təqib həyata keçirilirsə, həmin fəaliyyətə müstəqil məhkəmə orqanı tərəfindən nəzarət mövcuddur.

Bununla yanaşı, ayrı-ayrı konstitusiya normalarında insan hüquq və azadlıqlarının məhdudlaşdırılmasında məhkəmə nəzarətinin vacibliyi xüsusi qeyd edilir. Məsələn, Konstitusiyanın 33-cü maddəsinin II hissəsində göstərilir ki, qanunla müəyyən edilmiş hallar və ya məhkəmə qərarı istisna olmaqla mənzildə yaşayanların iradəsi ziddinə heç kəs mənzilə daxil ola bilməz.

“İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Konvensiyanın (bundan sonra – Konvensiya) 5-ci maddəsində azadlıq və toxunulmazlıq hüququnun təminatında məhkəmə nəzarətinin vacibliyi birbaşa vurğulanmışdır.

Azərbaycan Respublikasının cinayət-prosessual qanunvericiliyində məhkəməyədək icraat mərhələsində məhkəmə nəzarəti nisbətən yeni institutdur. Prokuror nəzarətindən fərqli olaraq, məhkəmə nəzarəti məhkəməyədək icraat mərhələsində ibtidai araşdırma subyektlərinin fəaliyyətinin insan hüquq və azadlıqlarına qanunsuz müdaxiləsinin qarşısının alınmasına yönəlmişdir. Prokuror nəzarəti ümumilikdə təhqiqat və əməliyyat-axtarış orqanlarının fəaliyyətində qanunçuluğa riayət edilməsinə yönəltdiyi halda, məhkəmə nəzarəti əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektləri tərəfindən insan hüquq və azadlıqlarının məhdudlaşdırılmasının qanuniliyi, əsaslılığı, mütənasibliyi, məqsədemüvafiqliyi və təxirəsalınmazlığının yoxlanılması funksiyasını daşıyır.

“Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının 1999-cu il 28 oktyabr tarixli Qanununa (bundan sonra – “Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında” Qanun) əsasən əməliyyat-axtarış fəaliyyətinə məhkəmə nəzarəti prokuror nəzarətindən fərqli olsa da, onlar arasında oxşar cəhətlər də mövcuddur.

“Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında” Qanunun 20-ci maddəsinin I hissəsində göstərilir ki, əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektləri tərəfindən qanunların icrasına nəzarəti Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru və onun tərəfindən müvəkkil edilmiş prokurorlar həyata keçirirlər. Həmin

maddənin IV və V hissələrinə görə əməliyyat-axtarış tədbirlərinin təşkili, taktikası, üsul və vasitələrinə dair məlumatlar prokuror nəzarətinin predmetinə daxil deyil və əməliyyat-axtarış fəaliyyətinə nəzarəti həyata keçirən Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru və onun tərəfindən müvəkkil edilmiş prokurorlar onlara verilən sənədlərdə əks olunan məlumatların məxfiliyini təmin etməlidirlər.

Beləliklə, məhkəmə nəzarəti ilə prokuror nəzarəti arasında nəzarətin predmeti baxımından fərqlilik müşahidə olunsada, əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin spesifik xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq, “Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında” Qanunun 20-ci maddəsinin IV və V hissələrinin tələblərini məhkəmə nəzarəti fəaliyyətinə də aid etmək olar.

Məhkəmə prosessual funksiyaların bölüşdürülməsi prinsipini rəhbər tutaraq, əməliyyat-axtarış və ya ibtidai araşdırma subyektlərinin fəaliyyəti sahəsində bütövlükdə qanunçuluğa nəzarət etmək vəzifəsini daşımır. Belə ki, cinayət barədə məlumatların qeydiyyatı, ibtidai araşdırmanın başlanması haqqında qərar və ya digər insan hüquq və azadlıqlarının məhdudlaşdırılması ilə bağlı olmayan prosessual tədbirlər məhkəmə nəzarətinin predmeti ola bilməz.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 449.2.3-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair” 5 avqust 2009-cu il tarixli Qərarında qeyd edilmişdir ki, məhkəmə nəzarəti icraatında məhkəmə əsasən iki vəzifə daşıyır: cinayət təqibi üzrə müvəkkil edilmiş orqanlar və vəzifəli şəxslər tərəfindən edilən ayrı-ayrı hərəkətlərin və qəbul olunan qərarların qanuniliyinin təmin olunması; cinayət prosesi iştirakçılarının hüquq və azadlıqlarının qorunması (əsassız və qanunsuz məhdudlaşdırılmasının istisna edilməsi, hüquqların pozulmasına son qoyulması və pozulmuş hüquqların bərpası).

Beləliklə, prokuror nəzarətindən fərqli olaraq, məhkəmə nəzarətinin predmetini – insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının təminatı ilə əlaqədar təhqiqat, istintaq və prokurorluq orqanları tərəfindən qəbul edilən qərarların qanuniliyi və əsaslılığı təşkil edir.

Qeyd edildiyi kimi, məhkəmə nəzarəti Azərbaycan Respublikasının cinayət-prosessual qanunvericiliyində nisbətən yeni institutdur. 2000-ci il 1 sentyabr tarixindən qüvvəyə minmiş CPM-in 442.2-ci maddəsi məhkəmə nəzarətinin obyektini müəyyən edərək göstərir ki, məhkəmə nəzarətinin həyata keçirilməsi qaydasında məhkəmə aşağıdakılara baxır: hər kəsin azadlıq, mənzil toxunulmazlığı, şəxsi toxunulmazlıq, mülkiyyət hüququnu, şəxsi sirrinin (o cümlədən ailə həyatının, yazışmaların, telefon danışqlarının, poçt, teleqraf və başqa məlumatların) saxlanması hüququnu məhdudlaşdıran, habelə dövlət, peşə və ya kommersiya sirrini özündə əks etdirən məlumatları ilə bağlı istintaq hərəkətlərinin məcburi aparılmasına, prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiq edilməsinə və ya əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsinə dair vəsatət və təqdimatlara, bununla yanaşı cinayət prosesini həyata keçirən orqanın prosessual hərəkətlərinə və ya qərarlarına dair şikayətlərə.

Məhkəmə nəzarəti sahəsinə aid olan məsələlər, habelə onların həyata

keçirilməsi qaydası CPM-in 443-454-cü maddələri ilə müəyyən edilir. Bu maddələr cinayət prosesində istintaq hərəkətinin məcburi aparılması, prosessual məcburiyyət tədbirinin tətbiq edilməsi, habelə əməliyyat-axtarış tədbirinin keçirilməsi halında mütləq qaydada məhkəmə nəzarətinin mövcudluğunu nəzərdə tutur.

Bununla yanaşı, əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin əsasları “Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında” Qanun ilə tənzimlənir. Bu Qanun insanların konstitusiyə hüquq və azadlıqlarının məhdudlaşdırılmasına yönələn hər hansı bir əməliyyat-axtarış tədbirinin yalnız məhkəmənin qərarı əsasında keçirilməsini və ya keçirildikdən dərhal sonra məhkəməni həmin tədbir haqqında məlumatlandırmağı nəzərdə tutur.

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi (bundan sonra – Avropa Məhkəməsi) bir sıra qərarlarında məhkəmə nəzarətinin vacibliyini vurğulamışdır. Belə ki, Avropa Məhkəməsi Xudobin Rusiyaya qarşı iş üzrə 26 oktyabr 2006-cı il tarixli Qərarında bildirmişdir ki, istintaq tədbirlərinə sanksiya verən, nəticələrini öncədən görmək mümkün olan aydın prosedur mövcud olmalı, eləcə də həmin tədbirlərə lazımı qaydada nəzarət təşkil edilməlidir ki, hakimiyyət orqanlarının vicdanlı davranması və hüquqa zidd olmayan hüquq-mühafizə məqsədlərinə riayət edilməsi təmin olunsun. Eyni hüquqi mövqe Avropa Məhkəməsinin Klass və başqaları Almaniyaya qarşı iş üzrə 6 sentyabr 1978-ci il, Lüdi İsveçrəyə qarşı iş üzrə 15 iyun 1992-ci il tarixli Qərarlarında da ifadə edilmişdir.

Avropa Məhkəməsi öz qərarlarında göstərir ki, əməliyyat-axtarış fəaliyyətinə məhkəmə nəzarəti sui-istifadənin qarşısının alınmasına və qüvvənin mütənasib istifadəsinə nəzarət edir. Avropa Məhkəməsi Uzun Almaniyaya qarşı işi üzrə 2 sentyabr 2010-cu il tarixli Qərarında bildirmişdir ki, şübhəli şəxslərin avtomobilində quraşdırılan və güdmə funksiyasını daşıyan GPS (qlobal təsvir sistemi) hazırlanan cinayətin qarşısının alınması məqsədi ilə məhkəmə nəzarəti altında istifadə edildiyinə görə adekvat və effektiv təminatlarla aparılıb. Bu işə istifadə olunan əməliyyat-axtarış tədbirlərinin aparılmasında sui-istifadənin qarşısının alınması üçün faydalı vasitədir.

Məhkəmə nəzarətinin mövcudluğu, ilk növbədə, əməliyyat-axtarış fəaliyyətinə qərəzsiz orqanın nəzarətinin mövcudluğunu ifadə edir. Avropa Məhkəməsi Avropaya inteqrasiya və insan hüquqları naminə Assosiasiya və Ekimciyeva Bolqarıstana qarşı iş üzrə 28 iyun 2007-ci il tarixli Qərarında qeyd etmişdir ki, məxfi müşahidənin tətbiqinə ümumi nəzarətin bilavasitə xüsusi vasitələrin tətbiq edilməsini həyata keçirən daxili işlər orqanlarına həvalə edilməsi nəticə etibarı ilə əməliyyat-axtarış fəaliyyətinə qərəzsiz orqanın nəzarətinin olmadığını bildirir, bu isə Konvensiyanın 8-ci maddəsinin tələblərinin pozulduğunu göstərir.

Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq cinayət prosesində istifadə olunan əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin nəticələri iki yolla əldə oluna bilər: 1) məhkəmənin razılığı ilə aparılan tədbirlər nəticəsində; 2) əvvəlcədən məhkəmənin razılığını almadan, lakin sonradan həmin tədbir

barəsində məhkəməyə məlumat vermək şərti ilə, keçirilən tədbirlər nəticəsində.

Birinci halda, məhkəmə qərarının əvvəlcədən alınması qaydasında əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin aparılmasına məhkəmə nəzarətinin həcmi (həddi) problemi təcrübədə hər hansı mübahisə yaratmır. CPM-in 446.4-cü maddəsindən görünür ki, istintaq hərəkətinin məcburi aparılmasının, prosessual məcburiyyət tədbirinin tətbiq edilməsinin və ya əməliyyat-axtarış tədbirinin həyata keçirilməsinin zəruriliyini təsdiq edən materiallar vəsatətə əlavə edilməlidir. Həmin materiallar kifayət etmədikdə, ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokuror və ya məhkəmə nəzarəti funksiyalarını həyata keçirən hakim onların tamamlanmasını tələb etmək hüququna malikdir.

Qanunverici əməliyyat-axtarış tədbirini həyata keçirən orqanın rəhbərinin vəsatətinin əsaslandırılması üçün bir sıra tələblər irəli sürür. Məsələn, vəsatətdə əməliyyat-axtarış tədbirinin həyata keçirilməsinin zəruriliyi əsaslandırılmalı, əməliyyat-axtarış tədbirinin həyata keçirilməsi nəticəsində hansı nəticənin əldə edilməli olduğu və nə üçün həmin nəticənin digər üsul və vasitələrlə əldə edilməsinin mümkün olmaması, əməliyyat-axtarış tədbirinin həyata keçirilməsinin hansı müddətdə, harada və hansı üsullarla nəzərdə tutulduğu və digər əhəmiyyətli məlumatlar göstərilməlidir.

Əməliyyat-axtarış tədbirini həyata keçirən orqanın vəsatətində qeyd olunan müddəalar əsaslandırılmaqla prokurora təqdim edilir. Prokuror öz növbəsində əməliyyat-axtarış tədbirinin həyata keçirilməsi haqqında materialları nəzərdən keçirməklə müvafiq qərar qəbul edir, yəni vəsatətin müdafiə edilməsindən imtina haqqında əsaslandırılmış qərar çıxarır, yaxud zəruriliyini təsdiq edən materialları vəsatətə əlavə etməklə müvafiq qərarın qəbul edilməsi üçün məhkəməyə təqdimat göndərir.

Beləliklə, məhkəmənin razılığı ilə aparılan tədbirlərə dair məhkəmə nəzarətini həyata keçirən hakimin qanunvericiliklə müəyyən edilən səlahiyyətləri kifayət qədər genişdir. Əvvəla, məhkəmənin razılığını almaq məqsədi ilə qaldırılan vəsatətə istintaq hərəkətinin məcburi aparılmasının, prosessual məcburiyyət tədbirinin tətbiq edilməsinin və ya əməliyyat-axtarış tədbirinin həyata keçirilməsinin zəruriliyini təsdiq edən materiallar əlavə edilməlidir. Həmin materiallar kifayət etmədikdə, hakim onların tamamlanmasını tələb etmək hüququna malikdir.

Göründüyü kimi, CPM-də əməliyyat-axtarış tədbirləri keçirilərkən şəxsi toxunulmazlıq, yazışma, telefon danışqları, poçt, teleqraf və poçt rabitəsi şəbəkələri ilə ötürülən digər məlumatların sirri, eləcə də mənzil toxunulmazlığı barədə hər bir kəsin konstitusiyə hüquq və azadlıqlarının məhdudlaşdırılmasına dair materiallara məhkəmə qaydasında baxılması nəzərdə tutulmuşdur. Məhkəmə nəzarəti qaydasında daxil olan əməliyyat-axtarış sənədlərində göstərilən məlumatların məxfiliyinin təmin edilməsi üçün məhkəmədə şərait yaradılır.

CPM-in 448-ci maddəsinə görə əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsi məsələlərinə dair məhkəmə iclasının nəticələri üzrə hakim müvafiq

əməliyyat-axtarış tədbirinin keçirilməsinə icazə verir və ya onun keçirilməsindən imtina edir, bu barədə əsaslandırılmış qərar qəbul edir. Həmin qərar əməliyyat-axtarış tədbirinin keçirilməsinin təşəbbüskarına verilir və təqdim olunmuş materiallar geri qaytarılır. Eyni zamanda, məhkəmə nəzarəti qaydasında qəbul edilən qərar hakim tərəfindən tam əsaslandırılmalıdır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu tərəfindən Qəbələ rayon Məhkəməsinin müraciəti araşdırılarkən müəyyən edilmişdir ki, təxirəsalınmaz tədbirlərin keçirilməsindən sonra məhkəmə nəzarəti qaydasında keçirilmiş tədbirlər barəsində məhkəməni məlumatlandırmaq qaydası təcrübədə fərqli tətbiq edilir. Bunun səbəbi isə ilk növbədə, qanunu tətbiq edən subyektlərin normanın tələblərinə tam formal yanaşmasıdır. Belə ki, CPM-in 445.2-ci maddəsinin tələblərinə görə “Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında” Qanununun 10-cu maddəsinin dördüncü hissəsində nəzərdə tutulmuş hallarda CPM-in 445.1-ci maddəsində göstərilən əməliyyat-axtarış tədbirləri məhkəmənin qərarı olmadan, əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirən orqanın səlahiyyətli şəxsinin əsaslandırılmış qərarı ilə həyata keçirilə bilər. Bu halda əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirən orqanın səlahiyyətli şəxsi müvafiq tədbir aparıldıqdan sonra 48 saat müddətində əməliyyat-axtarış tədbirinin aparılması barədə əsaslandırılmış qərarı məhkəmə nəzarətini həyata keçirən məhkəməyə və ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora təqdim etməlidir.

CPM-in qeyd edilən norması əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirən orqandan məhkəmə nəzarəti qaydasında, formal olaraq müvafiq tədbir keçirildikdən sonra 48 saat müddətində əməliyyat-axtarış tədbirinin aparılması barədə yalnız əsaslandırılmış qərarı məhkəmə nəzarətini həyata keçirən məhkəməyə təqdim etməsini tələb edir.

Məsələyə formal cəhətdən yanaşıldığı təqdirdə məhkəmə yalnız həyata keçirilmiş əməliyyat-axtarış tədbirinin zəruriliyini və qanuna uyğun aparıldığını yoxlamaqla müvafiq qərar çıxarmalıdır. Bu qərarın surəti əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirən orqana və ibtidai istintaqa rəhbərlik edən prokurora göndərilir. Gələcəkdə işə mahiyyəti üzrə baxılarkən bu əməliyyat tədbirinin nəticələrinə ümumi qaydada baxılır. Yəni digər sübutlar kimi əməliyyat-axtarış tədbirlərinin nəticələri də yoxlanılıb qiymətləndirilir.

Məhkəmə nəzarətinin formal olması məhkəmə nəzarəti funksiyasını “passiv legitimləşdirmə” fəaliyyətinə oxşar edə bilər. Bu terminin izahı ətraflı olaraq Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Daşınmaz əmlakın dövlət reyestri haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 2.1-ci və Azərbaycan Respublikası İnzibati Prosessual Məcəlləsinin 2.2 və 2.2.1-ci maddələrinin şərh edilməsinə dair” 19 may 2014-cü il tarixli Qərarında verilmişdir. Lakin məhkəmə qarşısında məhkəməyədək mərhələdə nəzarətə dair xüsusi prosessual vəzifə – insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarına qanunsuz müdaxilənin qarşısının alınması vəzifəsi qoyulmuşdur.

Nəzərə alınmalıdır ki, məhkəmə nəzarətinin obyektı iki əsas elementdən ibarətdir: 1) konstitusiya hüquq və azadlıqlarının qorunması; 2) həmin hüquq və

azadlıqların qorunması ilə əlaqədar təhqiqat, istintaq və prokurorluq orqanları tərəfindən qəbul edilən qərarların qanuniliyi və əsaslılığı. Bu elementlərə nəzarətin təminatı üçün məhkəmələrin kifayət qədər məhkəmə nəzarəti funksiyalarını həyata keçirmək səlahiyyətləri olmalıdır.

CPM-in 143.2-ci maddəsində qeyd edilir ki, məhkəmə cinayət prosesi tərəflərinin vəsatəti, yaxud öz təşəbbüsü ilə sübutların toplanması prosesində fiziki, hüquqi və vəzifəli şəxslərdən, habelə əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirən orqanlardan cinayət təqibi üzrə əhəmiyyət kəsb edən sənəd və əşyaları təqdim etməyə, yoxlama və təftişin keçirilməsini səlahiyyətli orqanlardan və vəzifəli şəxslərdən tələb etməyə haqlıdır.

Məhkəmənin bu səlahiyyətləri sübutların toplanması prosesinə aiddir. Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin məhkəmə nəzarəti altında aparılması isə sonda həmin tədbirin nəticələrinin cinayət-prosessual qaydada sübut qismində istifadəsinə əsas verir. Beləliklə, məhkəmələr sübutların gələcək məhkəmə prosesində faydalı və obyektiv istifadəsini təmin etmək məqsədi ilə məhkəməyədək mərhələdə məhkəmə nəzarəti funksiyasının geniş və hərtərəfli aparılmasında səlahiyyətli olmalıdırlar.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, hakim məhkəməyə qədər mərhələdə məhkəmə nəzarətini həyata keçirən zaman aşağıdakı səlahiyyətlərə malikdir:

- əməliyyat-axtarış tədbirinin keçirilməsinə icazə vermək və tədbirin keçirilməsinə dair qaldırılan vəsatəti təmin etmək və ya etməmək;
- şəxsin konstitusiya hüquq və azadlıqlarının qanuni məhdudlaşdırılması haqqında qərarın güvədə olma müddətini uzatmaq;
- əməliyyat-axtarış tədbirinin keçirilməsinin əsaslarına dair əlavə materialları tələb etmək;
- hüquq və azadlığı məhdudlaşdırılan şəxsi dinləmək və ehtiyac olduğu halda (əməliyyat-axtarış tədbirlərinin gizli və ya aşkar keçirilməsindən asılı olaraq) ərizəçini ona qarşı aparılan əməliyyat-axtarış tədbirlərinin səbəbləri haqqında məlumatlandırmaq;
- şəxsin konstitusiya hüquq və azadlıqlarının təminatı məqsədi ilə digər tədbirlər görmək.

Nəzərə alınmalıdır ki, qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin nəticələrinin məhkəmənin razılığı ilə aparılan tədbirlər nəticəsində və ya əvvəlcədən məhkəmənin razılığını almadan, lakin sonradan bunun barəsində məhkəməyə məlumat vermək şərti ilə, keçirilən tədbirlər nəticəsində əldə edilməsindən asılı olmayaraq, həmin tədbirlərin keçirilməsinə məhkəmə nəzarətinin hədləri dəyişilməzdir. Öz növbəsində, məhkəmə nəzarəti qaydasında keçirilən yoxlamanın nəticəsində məhkəmələr müvafiq qərar qəbul edirlər. Məhz bu baxımdan, məhkəmələr əməliyyat-axtarış tədbiri keçirildikdən sonra məhkəmə nəzarəti qaydasında həmin tədbirin insan hüquq və azadlıqlarının təminatı baxımından qanuni, əsaslı, mütənasib, məqsədamüvafiq və təxirəsalınmaz keçirilməsini yoxlayaraq CPM-in 448-ci maddəsinə əsasən müvafiq qərar qəbul etməlidirlər.

Qeyd olunanları nəzərə alaraq, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticələrə gəlir:

- CPM-in 445.2-ci maddəsinə müvafiq olaraq əməliyyat-axtarış tədbirinin aparılması barədə qərar məhkəməyə daxil olduqda, insan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi baxımından onun qanuniliyi və əsaslılığı məhkəmə nəzarəti qaydasında yoxlanılmalı və ehtiyac olduğu halda əməliyyat-axtarış fəaliyyəti nəticəsində əldə edilmiş materiallar məxfiliyi təmin olunmaqla tələb edilə bilər;

- əməliyyat-axtarış tədbirinin aparılması barədə qərara əsasən əldə edilmiş materiallar “Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında” Qanuna uyğun əldə olunduqda və CPM-in tələblərinə uyğun təqdim edildikdə və məhkəmə nəzarəti qaydasında ətraflı yoxlanıldıqda, həmin Məcəllənin 137-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq cinayət təqibi üzrə sübut kimi qəbul edilə bilər.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsini, “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

QƏRARA ALDI:

1. Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 445.2-ci maddəsinə müvafiq olaraq əməliyyat-axtarış tədbirinin aparılması barədə qərar məhkəməyə daxil olduqda, insan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi baxımından onun qanuniliyi və əsaslılığı məhkəmə nəzarəti qaydasında yoxlanılmalıdır, ehtiyac olduğu halda isə əməliyyat-axtarış fəaliyyəti nəticəsində əldə edilmiş materiallar məxfiliyi təmin olunmaqla tələb edilə bilər.

2. Əməliyyat-axtarış tədbirinin aparılması barədə qərara əsasən əldə edilmiş materiallar “Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun əldə olunduqda və Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin tələblərinə uyğun təqdim edildikdə, habelə məhkəmə nəzarəti qaydasında ətraflı yoxlanıldıqda, həmin Məcəllənin 137-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq cinayət təqibi üzrə sübut kimi qəbul edilə bilər.

3. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

4. Qərar “Azərbaycan”, “Respublika”, “Xalq qəzeti”, “Bakinski raboçi” qəzetlərində, “Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin.

5. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

Sədr

Fərhad Abdullayev

ИМЕНЕМ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

Пленума Конституционного Суда
Азербайджанской Республики

О толковании некоторых положений статей 137 и 445.2 Уголовно-Процессуального Кодекса Азербайджанской Республики

12 февраля 2015 года

город Баку

Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой, Судабы Гасановой, Ровшана Исмаилова, Джейхуна Гараджаева (судья-докладчик), Рафаэля Гваладзе, Махира Мурадова, Исы Наджафова и Кямрана Шафиева,

с участием секретаря суда Фераида Алиева,

представителей заинтересованных субъектов – председателя Габалинского районного суда Вахида Садыгова, заведующего сектором Административного законодательства Апарата Милли Меджлиса Азербайджанской Республики Фуада Мамедова,

эксперта – исполняющего обязанности профессора кафедры уголовного процесса юридического факультета Бакинского государственного университета Мидхада Гафарова и независимого эксперта - доктора философии по праву Айдына Юсубова,

специалистов – председателя Уголовной коллегии Верховного Суда Азербайджанской Республики Шахина Юсифова, старшего прокурора-методиста Управления по надзору за исполнением законов в органах внутренних дел в следственной, дознавательской и оперативно-розыскной деятельности Прокуратуры Азербайджанской Республики Муниса Абузерли, заведующего отделом Главного следственного управления Министерства Национальной Безопасности Азербайджанской Республики Махира Гасимова, оперативного уполномоченного Главного управления уголовного розыска Министерства Внутренних дел Азербайджанской Республики Джейхуна Алиева,

в соответствии с частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики рассмотрел в открытом судебном заседании в порядке особого конституционного производства конституционное дело на основании обращения Габалинского районного суда о толковании некоторых положений статей 137 и 445.2 Уголовно-Процессуального Кодекса Азербайджанской Республики.

Заслушав доклад судьи Дж.Гараджаева по делу, выступления представителей заинтересованных субъектов и специалистов, заключения экспертов, изучив и обсудив материалы дела, Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики

УСТАНОВИЛ:

Габалинский районный суд обратившись в Конституционный Суд Азербайджанской Республики (далее – Конституционный Суд), просил истолковать некоторые положения статей 137 и 445.2 Уголовно-Процессуального Кодекса Азербайджанской Республики (далее – УПК) с целью установления полномочий суда, осуществляющего судебный контроль в отношении материалов, добытых в результате проведенного оперативно-розыскного мероприятия.

В обращении было указано, что в производство Габалинского районного суда в соответствии с требованиями статьи 445.2 УПК из Габалинского районного отделения полиции поступило постановление от 8 июля 2014 года «О проведении оперативно-розыскной деятельности» и два протокола «О проведении осмотра» в связи с оперативно-розыскными мероприятиями проведенными в тот же день на основании этого постановления.

По мнению обратившегося, признание и использование в виде доказательств материалов, добытых в ходе оперативно-розыскной деятельности допускается лишь при условии, что данные материалы представлены и проверены в соответствии с требованиями уголовно-процессуального законодательства (статья 137 УПК). А это, согласно статье 445.2 УПК предусматривает не только представление суду постановления о проведении оперативно-розыскного мероприятия, лишь для его информирования, но и полномочие суда по проверке законности соответствующего мероприятия проведенного по материалам, добытым в результате оперативно-розыскного мероприятия. Правила же представления и проверки оперативно-розыскных материалов в уголовно-процессуальном законодательстве не установлены.

Основываясь на отмеченное Габалинский районный суд пришел к выводу о необходимости толкования некоторых положений статей 137 и 445.2 УПК с точки зрения пределов судебного контроля над оперативно-розыскной деятельностью.

В связи с обращением Пленум Конституционного Суда считает необходимым отметить следующее.

Судебно-правовые реформы являются одним из основных направлений реформ, осуществляемых в Азербайджанской Республике в области строительства правового государства. Роль судов особо отмечена в гарантии прав и свобод человека и гражданина, закрепленной в Конституции Азербайджанской Республики (далее – Конституция), как высшая ценность государства. В правовом государстве ограничение прав человека возможно только на основании закона. Контроль за законностью, пропорциональностью и справедливостью ограничения прав человека осуществляют суды.

Судебный контроль в области уголовно-процессуального

законодательства в основном осуществляет свои функциональные обязанности на этапе досудебного производства. Судебный контроль является одной из независимых форм судебной деятельности в рамках уголовного процесса, который служит предупреждению незаконного вмешательства в права и свободы человека и гражданина, восстановлению нарушенных прав в результате деятельности дознавателя, следователя или прокурора, осуществляющего контроль за предварительным расследованием.

Правовое значение судебного контроля устанавливается Конституцией и межгосударственными договорами, стороной которых является Азербайджанская Республика.

Согласно статье 60 Конституции каждому гарантируется судебная защита его прав и свобод. Каждый вправе обжаловать в суд решения и действия (или бездействие) государственных органов, должностных лиц.

Разрешение законность ограничения прав и свобод человека и гражданина судами вытекает именно из части VII статья 71 Конституции. Так, согласно данной норме Конституции споры, связанные с нарушением прав и свобод человека и гражданина, разрешаются судами. Каждый должен быть уверен, что если осуществляется какое-либо законное преследование государственными органами, над этой деятельностью существует контроль со стороны независимого судебного органа.

Наряду с этим, в отдельных конституционных нормах особо отмечается необходимость судебного контроля в ограничении прав и свобод человека. Например, в части II статьи 33 Конституции указывается, что никто не вправе проникать в жилище против воли проживающих в нем лиц, иначе как в случаях, установленных законом, или на основании судебного решения.

В статье 5 Конвенции «О защите прав человека и основных свобод» (далее – Конвенция) прямо указано на обязательность судебного контроля в гарантии права на свободу и неприкосновенность.

Судебный контроль на этапе досудебного производства является относительно новым институтом в уголовно-процессуальном законодательстве Азербайджанской Республики. В отличие от прокурорского надзора, судебный контроль направлен на предотвращение незаконного вмешательства в права и свободы человека деятельность и субъектов предварительного расследования на этапе досудебного производства. В то время как прокурорский надзор в целом направлен на проверку соблюдения законности в деятельности органов дознания и оперативно-розыскных органов, судебный контроль носит функцию проверки, того как со стороны субъектов оперативно-розыскной деятельности соблюдается законность, обоснованность, пропорциональность, целесообразность и неотложность ограничения прав и свобод человека.

Согласно Закону Азербайджанской Республики «Об оперативно-

розыскной деятельности» от 28 октября 1999 года (далее - Закон «Об оперативно-розыскной деятельности») несмотря на то, что судебный контроль за оперативно-розыскной деятельностью и отличается от прокурорского надзора тем не менее между ними есть и схожие черты.

В части I статьи 20 Закона «Об оперативно-розыскной деятельности» указывается, что надзор за исполнением законов субъектами оперативно-розыскной деятельности осуществляет Генеральный прокурор Азербайджанской Республики и уполномоченные им прокуроры. Согласно частям IV и V данной статьи сведения об организации, тактике, способах и средствах оперативно-розыскных мероприятий не входят в предмет прокурорского надзора и Генеральный прокурор Азербайджанской Республики и уполномоченные им прокуроры, осуществляющие надзор за оперативно-розыскной деятельностью, должны обеспечить секретность сведений, отраженных в представленных им документах.

Таким образом, несмотря на то, что между судебным контролем и прокурорским надзором наблюдается различие с точки зрения предмета надзора, тем не менее с учетом специфических особенностей оперативно-розыскной деятельности, требования части IV и V статьи 20 Закона «Об оперативно-розыскной деятельности» можно отнести и к деятельности судебного контроля.

Руководствуясь принципом разделения процессуальных функций, суд не обязан полностью осуществлять контроль за исполнением законности в области деятельности субъектов оперативного розыска или предварительного расследования. Так, регистрация сведений о преступлении, постановление о начале предварительного расследования или процессуальные меры не связанные с ограничением иных прав и свобод человека, не могут являться предметом судебного контроля.

В Постановлении Пленума Конституционного Суда от 5 августа 2009 года «О толкования статьи 449.2.3 Уголовно-Процессуального Кодекса Азербайджанской Республики» было отмечено, что в производстве судебного контроля суд в основном исполняет две обязанности: обеспечение законности отдельных действий, совершаемых органами и должностными лицами, уполномоченными по уголовному преследованию, и принимаемых ими решений; защита прав и свобод участников уголовного процесса (исключение необоснованного и незаконного ограничения, приостановление нарушения прав и восстановление нарушенных прав).

Таким образом, в отличие от прокурорского надзора, предмет судебного контроля составляет законность и обоснованность решений, принятых органами дознания, следствия и прокуратуры в связи с гарантией прав и свобод человека и гражданина.

Как было отмечено, судебный контроль - относительно новый институт в уголовно-процессуальном законодательстве Азербайджанской

Республики. Статья 442.2 УПК, вступившего в силу с 1 сентября 2000 года определяя объект судебного контроля указывает, что в порядке осуществления судебного контроля суд рассматривает следующее: ходатайства и представления по принудительному проведению следственных действий, применению мер процессуального принуждения или проведению оперативно-розыскных мероприятий в связи с сообщениями об ограничении права каждого на свободу, неприкосновенность жилища, личную неприкосновенность, собственность, право на сохранение личной тайны (в том числе тайны семейной жизни, переписки, телефонных переговоров, почтовых, телеграфных и иных сообщений), со сведениями, содержащими государственную, профессиональную или коммерческую тайну, наряду с этим жалобы на процессуальные действия или постановления органа, осуществляющего уголовный процесс.

Вопросы относящиеся к области судебного контроля, а также правила их осуществления устанавливаются статьями 443-454 УПК. Эти статьи предусматривают наличие в уголовном процессе проведения следственного действия в принудительном порядке, применения процессуальной меры принуждения, а также наличия в обязательном порядке судебного контроля в случае проведения оперативно-розыскного мероприятия.

Наряду с этим основания оперативно-розыскной деятельности регулируются Законом «Об оперативно-розыскной деятельности». Данный Закон предусматривает проведение любого оперативно-розыскного мероприятия, направленного на ограничение конституционных прав и свобод людей лишь на основании решения суда или немедленного информирования суда о данной мере сразу после ее проведения.

Европейский Суд по правам человека (далее – Европейский Суд) в ряде постановлений отмечал необходимость судебного контроля. Так, Европейский Суд в Постановлении от 26 октября 2006 года по делу Худобин против России указал, что необходимо устанавливать ясную и предвидимую процедуру по осуществлению следственных мероприятий, так же, как и специального контроля, чтобы обеспечить добросовестность действий органов государственной власти и соблюдение должных целей со стороны правоохранительных органов. Идентичная правовая позиция также выражена в Постановлениях Европейского Суда от 6 сентября 1978 года по делу «Класс и другие против Германии», от 15 июня 1992 года по делу «Люди против Швейцарии».

Европейский Суд в своих постановлениях указывает, что судебный контроль над оперативно-розыскной деятельностью контролирует предотвращение злоупотребления и соразмерного использования силы. Европейский Суд в Постановлении от 2 сентября 2010 года по делу Узун против Германии отмечает в силу того, что установленный на автомобиле

подозреваемых и выполняющий функцию наблюдения GPS (система глобального позиционирования) использовалась под судебным контролем в целях предотвращения готовящегося преступления, осуществлена адекватными и эффективными гарантиями. А это выгодное средство для предотвращения злоупотребления в проведении использованных оперативно-розыскных мероприятий.

Наличие судебного контроля, в первую очередь, означает осуществление контроля за оперативно-розыскной деятельностью беспристрастным органом. Европейский Суд в Постановлении от 28 июня 2007 года по делу Ассоциация во имя интеграции в Европу и прав человека и Экимидчиева против Болгарии указал, что поручение органам внутренних дел, непосредственно осуществляющих применение специальных средств, общего надзора за применением секретного наблюдения, в конечном итоге указывает на отсутствие надзора за оперативно-розыскным органом со стороны беспристрастного органа, а это указывает на нарушение требований статьи 8 Конвенции.

В соответствии с законодательством Азербайджанской Республики результаты оперативно-розыскной деятельности, используемые в уголовном процессе, могут быть получены двумя путями: 1) в результате мероприятий, проводимых с согласия суда; 2) в результате мероприятий, осуществляемых без предварительного согласия суда, но с условием последующего оповещения суда об указанных мерах.

В первом случае, проблема объема (предела) судебного контроля за проведением оперативно-розыскной деятельности в порядке предварительно полученного судебного решения на практике не создает какие-либо споры. Из статьи 446.4 УПК видно, что к ходатайству должны быть приложены материалы, подтверждающие необходимость принудительного проведения следственного действия, применения меры процессуального принуждения или проведения оперативно-розыскного мероприятия. При недостаточности этих материалов прокурор, осуществляющий процессуальное руководство предварительным расследованием или судья, осуществляющий функции судебного контроля, в праве потребовать их восполнения.

Законодатель для обоснования ходатайства руководителя органа, осуществляющего оперативно-розыскную деятельность, выдвигает ряд требований. Например, в ходатайстве должна быть обоснована необходимость проведения оперативно-розыскного мероприятия, а также указаны какие цели должны быть достигнуты в результате проведения оперативно-розыскного мероприятия и почему нельзя добиться этих результатов другими способами и средствами, на какой срок, в каком месте и каким способом предусмотрено проведение оперативно-розыскного мероприятия и другие важные сведения.

Положения, указанные в ходатайстве органа, осуществляющего оперативно-розыскную деятельность, после обоснования, представляются

прокурору. Прокурор, в свою очередь, ознакомившись с материалами о проведении оперативно-розыскных мероприятий, принимает соответствующее постановление, то есть либо выносит обоснованное постановление об отказе защиты ходатайства, либо приложив к ходатайству материалы, подтверждающие необходимость проведения мероприятий, направляет в суд представление для вынесения соответствующего решения.

Таким образом, установленные законодательством полномочия судьи, осуществляющего судебный контроль за мероприятиями, проводимыми с согласия суда, достаточно широки. Во-первых, к ходатайству, выдвинутому с целью получения согласия суда, должны быть приложены материалы, подтверждающие необходимость принудительного проведения следственного действия, применения меры процессуального принуждения или проведения оперативно-розыскного мероприятия. При недостаточности этих материалов, судья вправе требовать их восполнения.

Как видно, при проведении оперативно-розыскных мероприятий, в УПК предусмотрено рассмотрение в судебном порядке материалов об ограничении конституционных прав и свобод каждого относительно личной неприкосновенности, тайны переписки, телефонных переговоров, других сведений, передаваемых почтой, телеграфом и сетями почтовой связи, а также неприкосновенности жилища. В суде создаются условия для обеспечения секретности сведений, указанных в оперативно-розыскных документах, поступивших в порядке судебного контроля.

В соответствии со статьей 448 УПК по результатам судебного заседания, относительно вопросов проведения оперативно-розыскного мероприятия, судья разрешает проведение соответствующего оперативно-розыскного мероприятия либо отказывает в его проведении и принимает по этому поводу обоснованное решение. Данное решение передается инициатору проведения оперативно-розыскного мероприятия, и представленные материалы возвращаются обратно. В то же время, решение принятое судом в порядке судебного контроля, должно быть полностью обосновано судьей.

При исследовании запроса Габалинского района суда Пленумом Конституционного Суда было установлено, что после принятия неотложных мер порядок оповещения суда о мерах, проведенных в порядке судебного контроля, на практике применяется по-разному. Причиной этого, в первую очередь, является совершенно формальный подход субъектов, применяющих закон к требованиям нормы. Так, согласно требованиям статьи 445.2 УПК в случаях, предусмотренных в части четвертой статьи 10 Закона «Об оперативно-розыскной деятельности» оперативно-розыскные мероприятия, указанные в статье 445.1 УПК, могут быть проведены без постановления суда по мотивированному постановлению уполномоченного лица органа,

осуществляющего оперативно-розыскную деятельность. При этом случае уполномоченное лицо органа, осуществляющего оперативно-розыскную деятельность, после проведения соответствующего мероприятия в течение 48 часов должно представить суду, осуществляющему судебный контроль, и прокурору, осуществляющему процессуальное руководство предварительным расследованием, мотивированное постановление о проведении оперативно-розыскного мероприятия.

Указанная норма УПК требует от органа, проводящего оперативно-розыскное мероприятие, в порядке судебного контроля, в течение 48 часов после проведения соответствующей меры, формально представить суду, осуществляющему судебный контроль лишь мотивированное постановление о проведении оперативно-розыскной меры.

В случае формального подхода к вопросу суд должен вынести соответствующее решение, при этом проверив необходимость проведения оперативно-розыскного мероприятия и проведение ее в соответствии с законом. Копия данного решения отправляется органу, осуществляющему оперативно-розыскную деятельность и прокурору, осуществляющему руководство предварительным следствием. В дальнейшем, при рассмотрении дела по существу, результаты данной оперативной меры рассматриваются в общем порядке. То есть, результаты оперативно-розыскных мероприятий проверяются и оцениваются, как и другие доказательства.

Формальность судебного контроля может уподобить функцию судебного контроля деятельности «пассивной легитимизации». Всестороннее разъяснение данного термина дано в Постановлении Пленума Конституционного Суда от 19 мая 2014 года «О толковании статьи 2.1 Закона Азербайджанской Республики «О Государственном реестре недвижимого имущества» и статей 2.2 и 2.2.1 Административного Процессуального Кодекса Азербайджанской Республики». Однако судом введена специальная процессуальная обязанность относительно контроля на досудебном этапе - обязанность предотвращения незаконного вмешательства в права и свободы человека и гражданина.

Следует учесть, что объект судебного контроля состоит из двух основных элементов: 1) защита конституционных прав и свобод, 2) законность и обоснованность постановлений, принятых органами дознания, следствия и прокуратуры связанные с защитой данных прав и свобод. Для обеспечения контроля за этими элементами суды должны иметь достаточно полномочий для осуществления функций судебного контроля.

В статье 143.2 УПК отмечается, что дознаватель, следователь, прокурор или суд вправе по ходатайству сторон уголовного процесса или по собственной инициативе в процессе собирания доказательств требовать от физических, юридических и должностных лиц, а также органов, осуществляющих оперативно-розыскную деятельность, представления

документов и вещей, имеющих значение для уголовного преследования, а от уполномоченных органов и должностных лиц - проведения проверок и ревизий.

Эти полномочия суда относятся к процессу собирания доказательств. Проведение оперативно-розыскных мероприятий под судебным контролем дает основание использования результатов данной меры в качестве доказательства в уголовно-процессуальном порядке. Таким образом, в целях обеспечения эффективного и объективного использования доказательств суды в дальнейшем на досудебном этапе должны быть полномочны для широкого и всестороннего осуществления функции судебного контроля.

Пленум Конституционного Суда считает, что судья при осуществлении на досудебном этапе судебного контроля обладает следующими полномочиями:

- разрешать проведение оперативно-розыскного мероприятия и удовлетворять или отклонять ходатайство, выдвинутое в связи с проведением мероприятия;
- продлевать срок действия постановления о законном ограничении конституционных прав и свобод лица;
- истребовать дополнительные материалы об основаниях проведения оперативно-розыскных мероприятий;
- заслушивать лицо права и свободы которого ограничены и при необходимости (в зависимости от скрытого или открытого проведения оперативно-розыскных мероприятий) информировать заявителя о причинах проведения в отношении него оперативно-розыскных мероприятий;
- принимать другие меры с целью гарантии конституционных прав и свобод лица.

Следует учесть, что пределы судебного контроля за проведением оперативно-розыскных мероприятий неизменны, независимо от того, добыты ли результаты этих мероприятий, в порядке предусмотренном законодательством, в результате мероприятий, проводимых с согласия суда, или без его предварительного согласия, но с последующим оповещением суд об этом. В свою очередь, в результате проверки проводимой в порядке судебного контроля суды принимают соответствующие решения. Именно с этой точки зрения, после проведения оперативно-розыскных мероприятий суды проверив в порядке судебного контроля законность, обоснованность, пропорциональность, целесообразность и неотложность проведения данного мероприятия с точки зрения гарантии прав и свобод человека должны принять решение в соответствии со статьей 448 УПК.

Учитывая отмеченное, Пленум Конституционного Суда следующим выводам:

- при поступлении в суд постановления о проведении оперативно-

розыскного мероприятия в соответствии со статьей 445.2 УПК в порядке судебного контроля должна быть проверена ее законность и обоснованность с точки зрения обеспечения прав и свобод человека и при необходимости с обеспечением секретности могут быть востребованы материалы, добытые в результате оперативно-розыскной деятельности;

- в случае если материалы добытые на основании постановления о проведении оперативно-розыскного мероприятия добыты в соответствии с Законом «Об оперативно-розыскной деятельности» и представлены в соответствии с требованиями УПК и всесторонне проверены в порядке судебного контроля, то в соответствии с требованиями статьи 137 данного Кодекса могут быть признаны, в качестве доказательств по уголовному преследованию.

Руководствуясь частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 60, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики «О Конституционном Суде», Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. При поступлении в суд постановления о проведении оперативно-розыскного мероприятия в соответствии со статьей 445.2 Уголовно-Процессуального Кодекса Азербайджанской Республики в порядке судебного контроля должна быть проверена ее законность и обоснованность с точки зрения обеспечения прав и свобод человека, при необходимости с обеспечением секретности могут быть востребованы материалы, добытые в результате оперативно-розыскной деятельности.

2. Если материалы добытые на основании постановления о проведении оперативно-розыскного мероприятия добыты в соответствии с Законом Азербайджанской Республики «Об оперативно-розыскной деятельности» и представлены в соответствии с требованиями Уголовно-Процессуального Кодекса Азербайджанской Республики, а также всесторонне проверены в порядке судебного контроля, то в соответствии с требованиями статьи 137 данного Кодекса могут быть признаны, в качестве доказательств по уголовному преследованию.

3. Постановление вступает в силу со дня опубликования.

4. Постановление опубликовать в газетах «Азербайджан», «Республика», «Халг газети», «Бакинский рабочий» и в «Вестнике Конституционного Суда Азербайджанской Республики».

5. Постановление является окончательным и не может быть отменено, изменено или официально истолковано ни одним органом или лицом.

Председатель

Фархад Абдуллаев

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

Azərbaycan Respublikası
Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun
Q Ə R A R I

*Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətlər Məcəlləsinin 332.1-ci maddəsinin
bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair*

5 mart 2015-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Südabə Həsənova, Rövşən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev (məruzəçi-hakim), Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Elməddin Hüseynovun,

marafılı subyektlərin nümayəndələri Bakı şəhəri Nərimanov rayon Məhkəməsinin hakimi Ramin Quliyevin, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının İnzibati və hərbi qanunvericilik şöbəsinin baş məsləhətçisi Eldar Əsgərovun,

ekspert Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsinin Konstitusiyaya hüququ kafedrasının baş müəllimi Elşad Nəsirovun,

mütəxəssis Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin hakimi Əhməd Nurməmmədovun iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsinə müvafiq olaraq xüsusi konstitusiyaya icraatı üzrə açıq məhkəmə iclasında Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətlər Məcəlləsinin 332.1-ci maddəsinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair Bakı şəhəri Nərimanov rayon Məhkəməsinin müraciəti ilə bağlı konstitusiyaya işinə baxdı.

İş üzrə hakim C.Qaracayevin məruzəsini, marafılı subyektlərin nümayəndələrinin və mütəxəssisin çıxışlarını, ekspertin rəyini dinləyib, iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu

MÜƏYYƏN ETDİ:

Bakı şəhəri Nərimanov rayon Məhkəməsi (bundan sonra – Nərimanov rayon Məhkəməsi) Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiyaya Məhkəməsi) müraciət edərək, Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətlər Məcəlləsinin (bundan sonra – İXM) 332.1-ci maddəsinin bəzi müddələrinin şərh edilməsini xahiş etmişdir.

Müraciətdə göstərilir ki, F.Ələkbərov Nərimanov rayon Məhkəməsinə müraciət edərək “Bakıelektrikşəbəkə” Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin 1 saylı Müştəri Xidmətləri Mərkəzində (bundan sonra – “Bakıelektrikşəbəkə” ASC-nin

1 sayılı MXM) xidmətdə olan “TRUST” mühafizə şirkətinin əməkdaşı barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatın başlanılmasını və İXM-in 332.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş məsuliyyətə cəlb edilməsinə xahiş etmişdir.

F.Ələkbərov öz şikayətini onunla əsaslandırırmışdır ki, elektrik enerjisinin istifadəsinə görə borcunu ödəmək üçün “Bakıelektrikşəbəkə” ASC-nin 1 sayılı MXM-nə gəldikdə binanın mühafizəsini təmin edən “TRUST” şirkətinin əməkdaşı onun şəxsiyyət vəsiqəsini girov məqsədi ilə tələb etmişdir. F.Ələkbərov mühafizə xidməti əməkdaşının hərəkətlərini qanunsuz hesab etsə də, məcburiyyət qarşısında qalaraq şəxsiyyət vəsiqəsini həmin şəxsə təqdim etmiş və binaya daxil olub elektrik enerjisinin istifadəsinə görə borcunu ödəmişdir. Sonradan isə mühafizə xidməti əməkdaşının hərəkətini qanunsuz hesab edən F.Ələkbərov həmin şəxsin inzibati məsuliyyətə cəlb edilməsi məqsədi ilə polis və prokurorluq orqanlarına şikayətlə müraciət etmişdir. Həmin orqanlar İXM-in 332.1-ci maddəsi ilə əlaqədar olan işlərin onların səlahiyyətlərinə aid olmadığını bildirdikdən sonra F.Ələkbərov şikayətlə Nərimanov rayon Məhkəməsinə müraciət etmişdir.

Nərimanov rayon Məhkəməsi müraciətdə göstərmişdir ki, şəxsiyyət vəsiqəsinin qanunsuz alınması və ya girov götürülməsi İXM-in 332.1-ci maddəsinə əsasən inzibati xəta kimi tövsiyə olunur və bu inzibati xətalər haqqında işlərə baxmaq İXM-in 360-cı maddəsinə müvafiq olaraq rayon (şəhər) məhkəmələrinin səlahiyyətlərinə aid edilmişdir. Lakin inzibati xətalər haqqında qanunvericilikdə həmin xətanın törədilməsinə görə protokolu tərtib edən və ittihamı irəli sürən səlahiyyətli orqan müəyyən edilmədiyindən, Nərimanov rayon Məhkəməsi aşağıdakı məsələlərə aydınlıq gətirilməsini Konstitusiyaya Məhkəməsinə xahiş etmişdir:

- İXM-in 332.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş inzibati xəta törədildiyi halda inzibati xəta haqqında protokol tərtib edilmədən icraatın başlanılması üçün həmin Məcəllənin 360-cı maddəsinin tələblərinə müvafiq olaraq birbaşa rayon (şəhər) məhkəməsinə müraciət edilməsinin mümkünlüyü məsələsi;

- İXM-in 332.1-ci maddəsinin subyektinin İXM-in 16-cı maddəsi baxımından vəzifəli şəxs (xüsusi subyekt) və ya həmin Məcəllənin 15-ci maddəsi baxımından fiziki şəxs (ümumi subyekt) hesab edilməsi məsələsi;

- İXM-in 332.1-ci maddəsində nəzərdə tutulan inzibati xəta törədildiyi halda, hansı orqanın (vəzifəli şəxsin) inzibati xəta haqqında protokol tərtib etmək səlahiyyətinə malik olması.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu müraciətlə əlaqədar aşağıdakıları qeyd etməyi zəruri hesab edir.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına (bundan sonra – Konstitusiya) əsasən insan hüquq və azadlıqları prioritet dəyərdir. Onların təminatı dövlətin əsas vəzifəsidir. Konstitusiyanın 12-ci maddəsində insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarına layiqli həyat səviyyəsinin təmin edilməsi dövlətin ali məqsədi kimi müəyyən edilmişdir.

Dövlət orqanları insan hüquq və azadlıqlarının qanunsuz

məhdudlaşdırmasından çəkinməklə yanaşı cəmiyyətdə qanunçuluğun təmin edilməsini həyata keçirirlər. Konstitusiyada təsbit edilmiş insan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını gözləmək və qorumaq qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının borcudur (Konstitusiyanın 71-ci maddəsinin I hissəsi).

Qeyd edilən Konstitusiya norması insan hüquq və azadlıqlarının müdafiə vasitələri ilə yanaşı, həmin hüquqların təminatı kimi cinayət, inzibati və digər repressiv və preventiv hüquq sahələrinin qoruyucu normalarının mövcudluğunu da nəzərdə tutur. Belə ki, hər bir dövlət orqanı öz səlahiyyətləri çərçivəsində insan hüquq və azadlıqlarını qorumaq şərti ilə qanunçuluğu təmin etməlidir.

İnzibati idarəçilik sahəsində inzibati münasibətlərin qoruyucu normaları İXM-də əks olunmuşdur. İXM-in maddi normaları xəta növünü müəyyən etməklə inzibati idarəçilik sahəsində hər bir subyektin hüquq və qanuni maraqlarını təmin edir. İnzibati xətlər (inzibati-deliqt) qanunvericiliyi səlahiyyətli orqanla fiziki və hüquqi şəxslər arasında inzibati xətlərlə bağlı yaranan mübahisələri tənzimləyir və bu münasibətlərdə əsas subyekt kimi səlahiyyətli dövlət orqanı çıxış edir.

Azərbaycan Respublikasının inzibati xətlər qanunvericiliyinin vəzifələri insan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını, onların sağlamlığını, əhalinin sanitariya-epidemioloji sağlamlığını, ictimai mənəviyyəti, mülkiyyəti, şəxslərin iqtisadi maraqlarını, ictimai qaydanı və ictimai təhlükəsizliyi, ətraf mühiti, idarəçilik qaydalarını qorumaqdan, qanunçuluğu möhkəmləndirməkdən və inzibati xətlərin qarşısını almaqdan ibarətdir (İXM-in 2-ci maddəsi).

İnzibati xətlər sahəsində yaranan münasibətlər təbiətinə görə repressiv və preventiv xarakter daşıyır. İlk növbədə ona görə ki, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) xəta törətmiş subyektə qarşı məsuliyyət tədbirlərini tətbiq edərkən inzibati xarakterli məcburetmə səlahiyyətlərinə malikdir.

İnzibati xətlər qanunvericiliyi (inzibati-deliqt hüququ) təbiətinə görə cinayət qanunvericiliyinə daha yaxındır. Bu hüquq sahələri müəyyən etdikləri qanunpozuntularının ictimai təhlükəlilik dərəcəsinə görə fərqlənir. İnzibati-deliqt normalarının cinayət qanunvericiliyi normalarından fərqi birincinin nisbətən yüngül ictimai təhlükəli əməlləri qadağan etməsi ilə əlaqədardır.

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi (bundan sonra – Avropa Məhkəməsi) inzibati xəta və ya intizam pozuntusu ilə bağlı tətbiq olunan müəyyən tənbeh növlərini onların ağırlıq dərəcəsinə görə cinayət məsuliyyəti ilə eyniləşdirir.

Avropa Məhkəməsi *Engel və digərləri Niderlanda qarşı iş* üzrə 8 iyun 1976-cı il tarixli Qərarında hər hansı bir cəzanın cinayət cəzası sayıla bilməsinə dair üç ünsürlü yanaşma tələbini müəyyən etmişdir. *Lutz Almaniya qarşı iş* üzrə 25 avqust 1987-ci il tarixli Qərarla isə qeyd edilmişdir ki, məhkəmə cəzanın xarakteri (ağırlığı) və növünə görə onun cinayət məsuliyyətli olub-olmamasını müəyyən edə bilər. Avropa Məhkəməsi bu qərarlarında cəzanın ağırlığına görə inzibati və ya cinayət məsuliyyəti olduğunu göstərərək xəta ilə cinayətin oxşarlığını qeyd edir.

Cinayət və ya inzibati xəta ilə əlaqədar təqibi həyata keçirən səlahiyyətli orqanlar müvafiq qaydada cinayət və ya inzibati xətalər haqqında işlər üzrə ittiham tərəfi hesab edirlər.

Səlahiyyətli orqanlar inzibati xəta törədən şəxsləri inzibati məsuliyyətə cəlb etməklə ictimai (publik) maraqların qorunmasına xidmət edirlər. İctimai (publik) maraqların təmin edilməsi isə digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi deməkdir. Məhz bu baxımdan səlahiyyətli dövlət orqanları ictimai (publik) maraqların qorunması məqsədilə qanuni tədbirlər görmək və inzibati tənbeh tətbiq etməklə səlahiyyətinə malikdirlər.

İnzibati xətalər haqqında işlərə baxmağa səlahiyyəti olan orqanlar (vəzifəli şəxslər) İXM-in 357-ci maddəsində göstərilmişdir. Həmin maddəyə əsasən inzibati xətalər haqqında işlərə rayon (şəhər) məhkəmələri, yetkinlik yaşına çatmayanların işləri və hüquqlarının müdafiəsi üzrə komissiyalar (kollegial orqan), habelə Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanları, Mərkəzi Bankı, Mərkəzi Bank yanında Maliyyə Monitorinqi Xidməti (vəzifəli şəxslər) baxırlar.

İXM-in həmin maddəsində göstərilən orqanlar və vəzifəli şəxslərdən fərqli olaraq, rayon (şəhər) məhkəmələri tərəfindən nisbətən ağır sanksiya (tənbeh) ilə nəticələnən inzibati xətalara dair işlərə baxılır. İXM-in 360.1-ci maddəsi rayon (şəhər) məhkəmələri tərəfindən baxılan inzibati xətalər haqqında işləri nəzərdə tutan normaları göstərir. Həmin maddədə nəzərdə tutulmuş hallarda inzibati xətalər haqqında işlərə baxmaq hüququ təkcə səlahiyyətli orqanlara (vəzifəli şəxslərə) deyil, habelə məhkəmələrə də aid olduqda icraatına inzibati xətalər haqqında işlər daxil olmuş səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) tərəfindən inzibati xətalər haqqında işlər baxılması üçün məhkəməyə göndərildikdə, bu işlərə məhkəmələr tərəfindən baxılır (İXM-in 360.2-ci maddəsi). İnzibati xətalər haqqında işlər üzrə qərarlarla bağlı məsələlər məhkəmədə həll olunduğu halda inzibati tənbehin tətbiqi və ya hər hansı inzibati protokolun tələbləri əsassız sayılaraq inzibati icraata xitam verilə və inzibati qaydada ittiham olunan şəxsə bəraət qazandırılabilir.

İnzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraat ümumi qaydada xüsusi mərhələlərlə aparılır. Bu mərhələlərə aşağıdakıları aid etmək olar:

- inzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraata başlanılması;
- inzibati araşdırma;
- protokola (prokurorun qərarına) baxılması;
- inzibati xətalər haqqında işlərə apellyasiya qaydasında baxılması;
- qərarın icrası (inzibati tənbehin tətbiqinə dair icraat).

Nəzərə alınmalıdır ki, qeyd edilən təsnifat ümumi xarakter daşıyır və bu mərhələlər sadələşdirilmiş icraata mütləq (tam) qaydada şamil edilmir.

İnzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraatın başlanmasının səbəbləri və əsasları İXM-in 409-cu maddəsində müəyyən edilmişdir.

Bu səbəblər sırasında fiziki şəxsin ərizəsində nəzərdə tutulur (İXM-in 409.1.3-cü maddəsi). İXM-in 409.2-ci maddəsində isə qeyd edilir ki, ərizələrdə inzibati xətanın əlamətlərini göstərən faktiki məlumatların olması və inzibati

xəta haqqında iş üzrə icraatı rədd edən halların olmaması inzibati xəta haqqında işlərin başlanmasına əsasdır.

İXM-in 409.4-cü maddəsi inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatın başlanmasının mütləq olan şərtlərini müəyyən edir. Bunlara aşağıdakılar aiddir:

- İXM-in 396-cı maddəsində nəzərdə tutulan tədbirləri tətbiq etmə haqqında ilk protokolun tərtib edilməsi;

- inzibati xəta haqqında protokolun tərtib edilməsi, yaxud inzibati xəta haqqında iş üzrə icraata başlama haqqında prokuror tərəfindən qərarın qəbul edilməsi;

- inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatın inzibati araşdırılması zəruri hesab edildiyi hallarda inzibati xəta haqqında iş üzrə icraata başlama haqqında qərardadın qəbul edilməsi.

Beləliklə, inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatın başlanmasının əsas şərti səlahiyyətli orqan tərəfindən protokolun tərtib edilməsi və ya prokuror tərəfindən qərar qəbul edilməsidir. İXM-in 410.1-ci maddəsində birbaşa qeyd edilir ki, İXM-in 368-ci maddəsi istisna olmaqla, digər hallarda inzibati xətanın törədildiyi halda protokol tərtib edilir. Bu norma ilə inzibati xəталар haqqında qanunvericilik istisna hal kimi prokuror nəzarəti qaydasında prokurora ittiham tərəfi qismində inzibati xəталар haqqında iş üzrə icraatın başlanması haqqında qərar qəbul etmək səlahiyyətini verir. Beləki, İXM-in 368.2-ci maddəsinə əsasən prokuror inzibati xəталар haqqında işlər üzrə icraatın başlanması haqqında qərar qəbul etmək, inzibati xəталар haqqında işlərin baxılmasında iştirak etmək, işin baxılması zamanı baş verən məsələlər üzrə rəy və ya vəsatət vermək, inzibati xəta haqqında iş üzrə qəbul edilən qərardan və ya qərardaddan protest vermək hüququna malikdir.

İXM-in 414-cü maddəsinə görə inzibati xəta haqqında protokol (prokurorun qərarı) tərtib edildiyi vaxtdan 48 saatadək müddətində hakimə, səlahiyyətli orqana (vəzifəli şəxsə), inzibati həbs nəzərdə tutan inzibati xəta haqqında işlərdə işə dərhal baxılması üçün yalnız hakimə göndərilir.

Beləliklə, inzibati xəталар haqqında işlər üzrə icraatın başlanmasını və inzibati araşdırmanın keçirilməsini təsdiqləyən əsas element inzibati protokolun mövcudluğudur. İXM-in 410-cu maddəsinə əsasən protokolda bu sənədin tərtib edildiyi tarix və yer; protokolu tərtib etmiş şəxsin vəzifəsi, soyadı, adı, atasının adı; barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxs haqqında məlumat; inzibati xətanın törədildiyi yer, vaxt və bu xətanın mahiyyəti; inzibati xətaya görə məsuliyyət nəzərdə tutan İXM-in müvafiq maddəsi və s. məlumatlar göstərilir. İnzibati xəталар haqqında işlər üzrə icraat prosesində inzibati protokol (prokurorun qərarı) vacib prosessual sənəddir. Belə ki, xəta törədilməsi ilə əlaqədar inzibati məsuliyyətə cəlb edilməsinə dair ittiham məhz inzibati protokol (prokurorun qərarı) əsasında yaranır. Bu prosessual sənəd olmadıqda inzibati xəталар haqqında işlər üzrə icraatın növbəti, yəni inzibati xətaya dair işə baxılması mərhələsinə keçmək mümkün deyil.

İnzibati xəталар haqqında işlər üzrə icraatın mərhələləri hər bir xəta üzrə subyektin inzibati məsuliyyətə cəlb edilməsi prosesinə aiddir. Buna əsaslanaraq

qeyd etmək lazımdır ki, İXM-in 332.1-ci maddəsində nəzərdə tutulan inzibati xəta törədildiyi halda, inzibati xəta haqqında protokol tərtib edilmədən icraatın başlanılması üçün həmin Məcəllənin 360-cı maddəsinin tələblərinə müvafiq olaraq birbaşa rayon (şəhər) məhkəməsinə müraciət edilə bilməz.

İXM-in 332.1-ci maddəsinə əsasən vətəndaşlara onların şəxsiyyət vəsiqələrinin və ya pasportların verilməsindən əsassız imtina edilməsinə, verilməsi üçün qanunla nəzərdə tutulmayan əlavə sənədlər tələb edilməsinə və ya onların verilməsində (dəyişdirilməsində), habelə vətəndaşın şəxsiyyət vəsiqəsinin elektron daşıyıcısındakı məlumatların dəyişdirilməsində süründürməçiliyə yol verilməsinə, qanunsuz alınmasına və ya girov götürülməsinə görə əksən beş manatdan doxsan manatadək miqdarda cərimə nəzərdə tutulur.

İXM-in qeyd edilən maddəsinin məzmunundan aydın olur ki, xətanın *obyektiv tərəfi* şəxsiyyət vəsiqələrinin və ya pasportlarının verilməsindən əsassız imtina edilməsi, verilməsi üçün qanunla nəzərdə tutulmayan əlavə sənədlər tələb edilməsi və ya onların verilməsində (dəyişdirilməsində), habelə vətəndaşın şəxsiyyət vəsiqəsinin elektron daşıyıcısındakı məlumatların dəyişdirilməsində süründürməçiliyə yol verilməsi, qanunsuz alınması və ya girov götürülməsində ifadə olunur. Bu xətanın *subyektiv tərəfi* isə əməlin qəsdən törədilməsində ifadə olunur. Həmin maddənin dispozisiyasından aydın görünür ki, qeyd edilən hərəkət və ya hərəkətsizlik yalnız vəzifəli şəxs tərəfindən törədildiyi halda məsuliyyət yaranır. Məhz buna əsaslanaraq İXM-in 332.1-ci maddəsinin *subyektiv* xüsusi subyekt olaraq həmin Məcəllənin 16-cı maddəsi baxımından vəzifəli şəxs hesab edilir.

Məsələn, "Pasportlar haqqında" Azərbaycan Respublikasının 1994-cü il 14 iyun tarixli Qanununun 3-cü maddəsinin dördüncü hissəsində qeyd edilir ki, pasport Azərbaycan Respublikasının mülkiyyətidir, onun vətəndaşdan alınması və ya girov götürülməsi Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulan hallar istisna olunmaqla qəti qadağandır.

Həmin Qanunun 16-cı maddəsində isə pasportların qorunması məqsədi ilə məsuliyyətin ümumi şərtləri müəyyən edilərək qeyd edilir ki, pasporta yalan məlumatlar daxil edildikdə, pasport itirildikdə, qəsdən korlandıqda, oğurlandıqda, saxtalaşdırıldıqda, satıldıqda, qanunsuz hazırlandıqda və ya istifadə edildikdə təqsirli şəxslər Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş qaydada inzibati və cinayət məsuliyyəti daşıyırlar. Bu tələb isə ümumi subyektə aid edilir və müvafiq qanunvericiliklə təmin edilir.

Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində (bundan sonra – CM) və İXM-də şəxsiyyət vəsiqəsinin, pasportun və ya şəxsiyyəti təsdiq edən digər rəsmi sənədin itirilməsinə, qəsdən korlanmasına, girov götürülməsinə, saxlanmasına, oğurlanmasına və ya sənədlərlə bağlı digər qanunsuz hərəkətləri törətməyə görə ümumi subyektə nəzərdə tutulan müvafiq olaraq inzibati xəta və cinayət növləri mövcuddur. Məsələn, CM-in 144-3.4 və 326.2-ci və İXM-in 331-ci maddələrində nəzərdə tutulan qanuna zidd əməllərə görə hüquqi

məsuliyyəti müvafiq yaş həddinə çatmış, anlaqlı olan ümumi subyekt daşıyır. Bu inzibati xəta və cinayət növlərinin dispozisiyaları qanunsuz əməlin törədilməsində ümumi subyekti nəzərdə tutur və onlara dair işlərə baxmağa səlahiyyətli olan dövlət orqanları (vəzifəli şəxslər) müvafiq qanunvericiliklə tənzimlənir.

“Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsinin təsdiq edilməsi, qüvvəyə minməsi və bununla bağlı hüquqi tənzimləmə məsələləri haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2000-ci il 29 avqust tarixli Fərmanının 3.54-cü bəndində səlahiyyət bölgüsü aparılaraq müəyyən edilmişdir ki, İXM-in 331-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş inzibati xətalər haqqında işlərə öz səlahiyyətləri daxilində Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi (şəxsiyyət vəsiqəsi, pasport və Azərbaycan Respublikasına qayıdış şəhadətnaməsinə aid hissədə), Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyi (pasport və Azərbaycan Respublikasına qayıdış şəhadətnaməsinə aid hissədə), Azərbaycan Respublikasının Dövlət Miqrasiya Xidməti (Azərbaycan Respublikasında müvəqqəti olma müddətinin uzadılmasına dair qərar və Azərbaycan Respublikasının ərazisində müvəqqəti və ya daimi yaşamaq üçün sənədlərə aid hissədə) və Azərbaycan Respublikasının Dövlət Dəniz Administrasiyası (dənizçinin şəxsiyyət sənədinə aid hissədə) baxırlar.

“İnzibati xətalər haqqında işlərə baxmağa səlahiyyəti olan vəzifəli şəxslərin Siyahısı”nın təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2007-ci il 28 sentyabr tarixli Fərmanının 2.5-1-ci bəndində isə qeyd edilmişdir ki, İXM-in 331-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş inzibati xətalər haqqında işlərə - şəhər, rayon polis idarələrinin (şöbələrinin) və ərazi polis bölmələrinin rəisləri, onların müavinləri, pasport, qeydiyyat və şəxsiyyət vəsiqəsi şöbələrinin, bölmələrinin, qruplarının rəisləri, baş inspektorları və inspektorları baxırlar.

Göründüyü kimi, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin yuxarıda qeyd edilən Fərmanlarında İXM-də nəzərdə tutulan inzibati xətalər haqqında işlərə baxmağa səlahiyyəti olan dövlət orqanlarının və vəzifəli şəxslərin dairəsi müəyyən edilmişdir. Hər iki Fərmanda İXM-in 332-ci maddəsinə aid səlahiyyət bölgüsü nəzərdə tutulmamışdır. Yalnız İXM-in 360.1-ci maddəsində rayon (şəhər) məhkəmələri tərəfindən baxılan inzibati xətalər haqqında işlərin sırasında İXM-in 332-ci maddəsi nəzərdə tutulmuşdur.

Qeyd edildiyi kimi, İXM-in 368.2-ci maddəsinə əsasən prokuror inzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraatın başlanması haqqında qərar qəbul etmək, inzibati xətalər haqqında işlərin baxılmasında iştirak etmək, işin baxılması zamanı baş verən məsələlər üzrə rəy və ya vəsatət vermək, inzibati xəta haqqında iş üzrə qəbul edilən qərardan və ya qərardaddan protest vermək hüququna malikdir. Prokuror tərəfindən inzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraatın başlanması haqqında qərar İXM-in 411-ci maddəsində müəyyən edilmiş müddətdə qəbul edilir və qərarla həmin Məcəllənin 410-cu maddəsində olan məlumatlar göstərilir (IXM-in 368.3-cü maddəsi). Bununla da, İXM-in 368.3-

cü maddəsi inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın başlanması haqqında prokurorun qərarına İXM-in 410 və 411-ci maddələrinə müvafiq inzibati xəta haqqında protokola qoyulan tələbləri və həmin protokolun tərtib edilməsi müddətlərini şamil edir.

Beləliklə, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu inzibati xətlər haqqında qanunvericiliyə əsaslanaraq qeyd edir ki, İXM-in 332.1-ci maddəsi üzrə inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın başlanması prokurorun səlahiyyətinə aiddir.

Qeyd olunanları nəzərə alaraq, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticələrə gəlir:

- İXM-in 332.1-ci maddəsinin məzmununa və mənasına uyğun olaraq, bu maddədə nəzərdə tutulmuş inzibati xətanın subyekti vəzifəli şəxs hesab edilir;

- İXM-in 332.1-cimaddəsindənəzərdə tutulmuş inzibati xətlər haqqında işlər üzrə şikayət əsasındaicraatın başlanması prokurorun səlahiyyətinə aiddir;

- İXM-in 332.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş inzibati xəta törədildiyi halda, inzibati xəta haqqında prokurorun qərarı olmadan həmin Məcəllənin 360-cı maddəsinin tələblərinə müvafiq olaraq birbaşa rayon (şəhər) məhkəməsinə şikayət verilə bilməz.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsini və “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq,Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

QƏRARA ALDI:

1.Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətlər Məcəlləsinin 332.1-ci maddəsinin məzmununa və mənasına uyğun olaraq, bu maddədə nəzərdə tutulmuş inzibati xətanısubyekti vəzifəli şəxs hesab edilir.

2.Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətlər Məcəlləsinin 332.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş inzibati xətlər haqqında işlər üzrə şikayət əsasında icraatın başlanması prokurorun səlahiyyətinə aiddir.

3.Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətlər Məcəlləsinin 332.1-cimaddəsində nəzərdə tutulmuş inzibati xəta törədildiyi halda, inzibati xəta haqqında prokurorun qərarı olmadan həmin Məcəllənin 360-cı maddəsinin tələblərinə müvafiq olaraq birbaşa rayon (şəhər) məhkəməsinə şikayət verilə bilməz.

4. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

5. Qərar “Azərbaycan”, “Respublika”, “Xalq qəzeti”, “Bakinski raboçi” qəzetlərində, “Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin.

6. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

Sədr

Fərhad Abdullayev

ИМЕНЕМ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ПОСТАНОВЛЕНИЕ Пленума Конституционного Суда Азербайджанской Республики

О толковании некоторых положений статьи 332.1 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках

5 марта 2015 года

город Баку

Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой, Судабы Гасановой, Ровшана Исмаилова, Джейхуна Гараджаева (судья-докладчик), Рафаэля Гваладзе, Махира Мурадова, Исы Наджафова и Кямрана Шафиева,

с участием секретаря суда Эльмеддина Гусейнова,

представителей заинтересованных субъектов - судьи Наримановского районного суда города Баку Рамина Гулиева, главного консультанта отдела Административного и военного законодательства Аппарата Милли Меджлиса Азербайджанской Республики Эльдара Аскерова,

эксперта – старшего преподавателя кафедры конституционного права юридического факультета Бакинского Государственного Университета Эльшада Насирова,

специалиста – судьи Верховного Суда Азербайджанской Республики Ахмеда Нурмамедова,

в соответствии с частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики рассмотрел в открытом судебном заседании, в порядке особого конституционного производства, конституционное дело в связи с обращением Наримановского районного суда города Баку о толковании некоторых положений статьи 332.1 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках.

Заслушав доклад судьи Дж.Гараджаева по делу, выступления представителей заинтересованных субъектов и специалиста, заключение эксперта, исследовав и обсудив материалы дела, Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики

У С Т А Н О В И Л:

Наримановский районный суд города Баку (далее – Наримановский районный суд) обратившись в Конституционный Суд Азербайджанской

Республики (далее - Конституционный Суд), просил дать толкование некоторым положениям статьи 332.1 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках (далее - КАП).

В обращении говорится, что Ф.Алекперов, обратившись в Наримановский районный суд, просил начать производство по делу об административном проступке в отношении сотрудника охранной фирмы «TRUST», находящегося на службе в Центре клиентских услуг номер 1 Открытого Акционерного Общества «BakıElektrikŞəbəkə» (далее – ЦКУ номер 1 ОАО «BakıElektrikŞəbəkə») и привлечь его к ответственности, предусмотренной статьей 332.1 КАП.

Ф.Алекперов обосновал свою жалобу тем, что при посещении ЦКУ №1 ОАО «BakıElektrikŞəbəkə» для погашения долга за использованную электроэнергию, сотрудник фирмы «TRUST», обеспечивающей охрану здания, потребовал у него удостоверение личности в качестве залога. Ф.Алекперов, хотя и считал действия сотрудника охранной службы незаконными, тем не менее, вынужден был передать данному лицу удостоверение личности, чтобы войти в здание и погасить долг за использованную электроэнергию. После этого Ф.Алекперов, считая действия сотрудника охранной службы незаконными, обратился с жалобой в органы полиции и прокуратуры с целью привлечения данного лица к административной ответственности. После того, как эти органы уведомили Ф.Алекперова о том, что дела, связанные со статьей 332.1 КАП не относятся к их полномочиям, последний обратился с жалобой в Наримановский районный суд.

В обращении Наримановский районный суд указал, что незаконное изъятие удостоверения личности или принятие его в залог, квалифицируется на основании статьи 332.1 КАП как административное правонарушение и в соответствии со статьей 360 КАП рассмотрение дел о таких административных проступках отнесено к полномочиям районных (городских) судов. Однако ввиду того, что в законодательстве об административных проступках не установлен компетентный орган, составляющий протокол и выдвигающий обвинение за совершение такого проступка, Наримановский районный суд просил Конституционный Суд внести ясность в следующие вопросы:

- вопрос о возможности прямого обращения, в соответствии с требованиями статьи 360 КАП, в районный (городской) суд для начала производства без составления протокола об административном проступке, в случае совершения административного проступка, предусмотренного в статье 332.1 данного Кодекса;
- вопрос признания субъекта статьи 332.1 КАП должностным лицом (особым субъектом) с точки зрения статьи 16 КАП, либо физическим лицом (общим субъектом), с точки зрения статьи 15 данного Кодекса;

- вопроса, о том, какой орган (должностное лицо) обладает правом составления протокола об административном проступке, в случае совершения административного проступка, предусмотренного в статье 332.1 КАП.

В связи с обращением, Пленум Конституционного Суда считает необходимым отметить следующее.

На основании Конституции Азербайджанской Республики (далее - Конституция) права и свободы человека являются приоритетной ценностью. В статье 12 Конституции обеспечение прав и свобод человека и гражданина, достойного уровня жизни гражданам Азербайджанской Республики определено как высшая цель государства.

Наряду с этим, государственные органы, воздерживаясь от незаконного ограничения прав и свобод человека, обеспечивают соблюдение законности в обществе. Соблюдать и защищать права и свободы человека и гражданина, закрепленные в Конституции, является обязанностью органов законодательной, исполнительной и судебной властей (часть I статьи 71 Конституции).

Указанная конституционная норма, наряду со средствами защиты прав и свобод человека, в качестве гарантии данных прав, предусматривает также наличие охранных норм в уголовной, административной и других репрессивных и превентивных правовых сферах. Так, каждый государственный орган, в рамках своих полномочий, обязан обеспечивать законность, с условием защиты прав и свобод человека.

Охранные нормы административных отношений в сфере административного управления отражены в КАП. Материальные нормы КАП, устанавливая вид проступка, обеспечивают правовые и законные интересы каждого субъекта в сфере административного управления. Законодательство об административных проступках (административных деликтах) регулирует споры, возникающие между компетентным органом, физическими и юридическими лицами в связи с административными проступками и в этих отношениях, в качестве основного субъекта, выступает компетентный государственный орган.

Законодательство Азербайджанской Республики об административных проступках имеет задачей защиту прав и свобод человека и гражданина, охрану здоровья и санитарно-эпидемиологического благополучия населения, охрану общественной морали, личной собственности и личных экономических интересов, общественного порядка и общественной безопасности, окружающей среды и установленного порядка управления, укрепление законности и предупреждение административных проступков (статья 2 КАП).

Отношения, возникающие в сфере административных проступков, по своей природе несут в себе репрессивный и превентивный характер. В первую очередь потому, что компетентный орган (должностное лицо), при

применении мер ответственности в отношении субъекта совершившего проступок, обладает полномочиями принуждения административного характера.

Законодательство об административных проступках (административно-деликтное право) по своей природе ближе к уголовному законодательству. Эти правовые сферы различаются по определяемой ими степени общественной опасности нарушений закона. Отличие административно-деликтных норм от норм уголовного законодательства связано с тем, что первые запрещают относительно легкие общественно опасные деяния.

Европейский Суд по правам человека (далее – Европейский Суд) идентифицирует определенные виды наказания, применяемые в связи с административным проступком или нарушение дисциплины по степени их тяжести с уголовной ответственностью.

Европейский Суд, в своем Решении по делу *Энгель и другие против Нидерландов* от 8 июня 1976 года установил требования трех элементного подхода для признания какого-либо наказания уголовным наказанием. А в Решении по делу *Лутц против Германии* от 25 августа 1987 года, отмечено, что исходя из характера (тяжести) и вида наказания, суд может установить является ли оно уголовно ответственным. Европейский Суд, показывая в своих Решениях, какой именно - административной или уголовной является ответственность исходя из тяжести наказания, отмечает схожесть проступка и преступления.

Компетентные органы, осуществляющие преследование в связи с преступлением или административным проступком, в соответствующем порядке считаются обвинительной стороной по делам о преступлениях и административных проступках.

Компетентные органы, привлекая к административной ответственности лиц, совершивших административный проступок, служат защите общественных (публичных) интересов. Обеспечение же общественных (публичных) интересов означает защиту прав и свобод других лиц. Именно с этой точки зрения, компетентные органы, в целях защиты общественных (публичных) интересов, полномочны принимать законные меры и применять административное взыскание.

Органы (должностные лица), уполномоченные рассматривать дела об административных проступках указаны в статье 357 КАП. Согласно данной статье, дела об административных проступках рассматриваются районными (городскими) судами, комиссиями (коллегиальными органами) по делам несовершеннолетних и защите их прав, а также соответствующими органами исполнительной власти (должностными лицами), Центральным Банком, Службой финансового мониторинга при Центральном Банке Азербайджанской Республики.

В отличие от органов и должностных лиц, указанных в данной статье КАП, районные (городские) суды рассматривают дела об

административных проступках, приводящих к относительно тяжелой санкции (взысканию). В статье 360.1 КАП указаны нормы, предусматривающие дела об административных проступках, которые рассматриваются районными (городскими) судами. В случаях, предусмотренных данной статьей, если рассмотрение дел об административных проступках является компетенцией не только правомочных органов (должностных лиц) и, если правомочный орган (должностное лицо) передал дело об административных проступках для рассмотрения судом, такие дела рассматриваются судами (статья 360.2). При разрешении в суде вопросов, связанных с решениями по делам об административных проступках, возможно применение административного взыскания или признание требований какого-либо протокола необоснованными, прекращение административного производства и оправдание лица, обвиняемого в административном порядке.

Производство по делам об административных проступках ведется в общем порядке отдельными этапами. К таким этапам можно отнести:

- начало производства по делам об административных проступках;
- административное разбирательство;
- рассмотрение протокола (постановления прокурора);
- рассмотрение дел об административных проступках в апелляционном порядке;
- исполнение решения (производство по применению административного взыскания).

Следует иметь в виду, что перечисленная классификация носит общий характер, и эти этапы не распространяются в обязательном (полном) порядке на упрощенное производство.

Причины и основания для начала производства по делам об административных проступках установлены в статье 409 КАП. В числе данных причин предусматривается также заявление физического лица (статья 409.1.3 КАП). А в статье 409.3 отмечается, что наличие в этих заявлениях фактической информации и признаков указывающих на наличие административного проступка, и отсутствие обстоятельств, исключающих производство по делу об административном проступке, является основанием для возбуждения производства по делу об административном проступке.

Статья 409.4 КАП определяет обязательные условия для начала производства по делу об административном проступке. К ним относятся:

- составление первоначального протокола о применении мер, предусмотренных статьями 396 КАП;
- составление протокола об административном проступке, либо принятие прокурором решения о возбуждении производства по делу об административном проступке;

- в случаях признания необходимым административного расследования в производстве по делу об административном проступке, принятие определения о возбуждении производства по делу об административном проступке.

Таким образом, основным условием для возбуждения производства по делу об административном проступке является составление протокола компетентным органом или принятии постановления прокурором. В статье 410.1 КАП непосредственно отмечается, что протокол о совершении административного проступка составляется во всех случаях, кроме предусмотренных статьей 368 настоящего Кодекса. Данной нормой законодательство об административных проступках, полномочиями принимать в виде исключения, наделяет прокурора, в качестве обвинительной стороны, в порядке прокурорского надзора, решение о возбуждении производства по делу об административных проступках. Так, на основании статьи 368.2 КАП прокурор вправе возбуждать производство по делам об административных проступках; участвовать в рассмотрении дел об административных проступках; давать заключения, заявлять ходатайства по вопросам, возникающим во время рассмотрения дела; опротестовывать постановление и решение по жалобе по делу об административном проступке.

Согласно статье 414 КАП протокол (постановление прокурора) об административном проступке направляется судье, компетентному органу (должностному лицу) в течении 48 часов после его составления, а в делах об административном проступке, предусматривающих административный арест, немедленно после составления направляется судье.

Таким образом, основным элементом подтверждающим возбуждения производства по делам об административных проступках и проведение административного расследования является наличие административного протокола. Согласно статье 410 КАП в протоколе об административном проступке указываются дата и место его составления; должность, фамилия, имя, отчество лица, составившего протокол; сведения о лице, в отношении которого ведется производство по делу об административном проступке; место, время совершения и суть административного проступка; соответствующая статья настоящего Кодекса, предусматривающая ответственность за административный проступок и другая информация. Административный протокол (постановление прокурора) является важным процессуальным документом в процессе производства по делам об административных проступках. Так, обвинение относительно привлечения к административной ответственности в связи с совершением проступка возникает именно на основании административного протокола (постановления прокурора). При отсутствии данного процессуального документа невозможен переход к следующему этапу производства по

делам об административных проступках, т.е., рассмотрению дела об административном проступке не представляется возможным.

Этапы производства по делам об административных проступках относятся к процессу привлечения субъекта к административной ответственности по каждому проступку. Руководствуясь этим, следует отметить, что в случае совершения административного проступка, предусмотренного в статье 332.1 КАП, обращение, в соответствии с требованиями статьи 360 этого же Кодекса, напрямую в районный (городской) суд для возбуждения производства без составления протокола об административном проступке невозможно.

На основании статьи 332.1 КАП необоснованный отказ в выдаче гражданам удостоверения личности или паспортов, требование для их выдачи дополнительных, не предусмотренных законодательством документов или допущение волокиты в их выдаче (замене), а также замене информации на электронном носителе удостоверения личности гражданина, их незаконное изъятие и принятие их в залог влечет наложение штрафа в размере от восьмидесяти пяти до девяноста манатов.

Из содержания отмеченной статьи КАП становится ясно, что объективная сторона проступка выражается в необоснованном отказе в выдаче гражданам удостоверения личности или паспортов, требовании для их выдачи дополнительных, не предусмотренных законодательством документов или допущении волокиты в их выдаче (замене), а также замене информации на электронном носителе удостоверения личности гражданина, их незаконном изъятии или принятии их в залог. Субъективная же сторона этого проступка выражена в умышленном совершении деяния. Из диспозиции данной статьи становится ясно, что ответственность возникает только в случае совершения отмеченного действия или бездействия должностным лицом. Именно на основании этого субъект статьи 332.1 КАП, являясь особым субъектом, признается с точки зрения статьи 16 данного Кодекса должностным лицом.

Например, в части четвертой статьи 3 Закона Азербайджанской Республики «О паспортах» от 14 июня 1994 года отмечается, что паспорт является собственностью Азербайджанской Республики, изъятие его у гражданина или принятие в залог за исключением случаев, предусмотренных законодательством Азербайджанской Республики, категорически запрещается.

В статье 16 данного Закона, устанавливаются общие условия ответственности, в целях защиты паспортов и отмечается, что при внесении в паспорт ложных данных, утере паспорта, его умышленной порче, краже, подделке, продаже, незаконном изготовлении или использовании, либо нарушении установленных в настоящем Законе правил въезда-выезда, виновные лица несут административную или уголовную ответственность в порядке, предусмотренном законодательством Азербайджанской Республики. Данное требование

относится к общему субъекту и обеспечивается соответствующим законодательством.

В Уголовном Кодексе Азербайджанской Республики (далее - УК) и КАП существуют подразумевающие общий субъект соответственно виды административных проступков и преступлений в связи с потерей, умышленной порчей, взятием под залог, изъятием и кражей удостоверения личности, паспорта или другого подтверждающего личность официального документа или совершение иных незаконных действий, связанных с документами. Например, правовую ответственность за противозаконные деяния, предусмотренные статьями 144-3.4 и 326.2 УК и статьей 331 КАП, несет, вменяемый общий субъект, достигший определенного возрастного предела. Диспозиция этих видов административных проступков и преступлений в совершении противозаконных деяний подразумевает общий субъект, а государственные органы (должностные лица), уполномоченные рассматривать дела по ним, регулируются соответствующим законодательством.

В пункте 3.54 Указа Президента Азербайджанской Республики «О применении Закона Азербайджанской Республики «Об утверждении, вступлении в силу Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках и связанных с этим вопросах правового регулирования» от 29 августа 2000 года, проведено разграничение полномочий и установлено, что дела об административных проступках, предусмотренные в статье 331 КАП, в пределах своих полномочий рассматривают Министерство Внутренних Дел Азербайджанской Республики (в части касающейся удостоверения личности, паспорта и свидетельства на возвращение в Азербайджанскую Республику), Министерство Иностранных Дел Азербайджанской Республики (в части касающейся паспорта и свидетельства на возвращение в Азербайджанскую Республику), Государственная Миграционная Служба Азербайджанской Республики (в части касающейся решения о продлении срока временного пребывания в Азербайджанской Республике и документов для временного или постоянного проживания на территории Азербайджанской Республики) и Государственная морская администрация Азербайджанской Республики (в части касающейся документа удостоверяющего личность моряка).

А в пункте 2.5-1 Указа Президента Азербайджанской Республики «Об утверждении «Перечня должностных лиц, имеющих полномочия рассматривать дела об административных проступках» от 28 сентября 2007 года отмечено, что дела об административных проступках, предусмотренные в статье 331 КАП рассматривают - начальники городских, районных управлений (отделов) полиции и территориальных отделений, их заместители, начальники групп, старшие инспекторы и

инспекторы отделов паспортов, регистрации и удостоверениям личности и отделений полиции.

Как видно, в отмеченных Указах Президента Азербайджанской Республики установлен круг государственных органов и должностных лиц, имеющих полномочия рассматривать дела об административных проступках, предусмотренных в КАП. Ни в одном из Указов не предусмотрено разграничение полномочий касательно статьи 332 КАП. Только в статье 360.1 КАП, в числе дел об административных проступках, рассматриваемых районными (городскими) судами, предусмотрена статья 332 КАП.

Как уже было отмечено, на основании статьи 368.2 КАП прокурор вправе: возбуждать производство по делам об административных проступках; участвовать в рассмотрении дел об административных проступках; давать заключения, заявлять ходатайства по вопросам, возникающим во время рассмотрения дела; опротестовывать постановление и решение по жалобе по делу об административном проступке. Постановление о возбуждении прокурором производства по делам об административных проступках принимается в срок, установленный статьей 411 КАП. В постановлении указываются сведения, отмеченные в статье 410 настоящего Кодекса (статья 368.3 КАП). Тем самым, статьей 368.3 КАП, на постановление прокурора о возбуждении производства по делам об административных проступках распространяются требования, предъявляемые к протоколу об административном проступке в соответствии со статьями 410 и 411 КАП, и сроки составления данного протокола.

Таким образом, Пленум Конституционного Суда, руководствуясь законодательством об административных проступках отмечает, что возбуждение производства по делам об административных проступках по статье 332.1 КАП относится к полномочиям прокурора. Принимая во внимание вышеотмеченное, Пленум Конституционного Суда приходит к следующим выводам:

- в соответствии с содержанием и значением статьи 332.1 КАП, субъект административного проступка, предусмотренного в данной статье, считается должностным лицом;
- возбуждение производства на основании жалобы по делам об административных проступках, предусмотренных в статье 332.1 КАП, относится к полномочиям прокурора;
- в случае совершения административного проступка, предусмотренного в статье 332.1 КАП, подача жалобы непосредственно в районный (городской) суд в соответствии с требованиями статьи 360 данного Кодекса без постановления прокурора об административном проступке невозможна.

Руководствуясь частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики и статьями 60, 62, 63, 65-67 и 69 Закона

Азербайджанской Республики «О Конституционном Суде», Пленум
Конституционного Суда Азербайджанской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. В соответствии с содержанием и значением статьи 332.1 Кодекса Азербайджанской Республики «Об административных проступках», субъект административного проступка, предусмотренного в данной статье, считается должностным лицом.
2. Возбуждение производства на основании жалобы по делам об административных проступках, предусмотренных в статье 332.1 Кодекса Азербайджанской Республики «Об административных проступках», относится к полномочиям прокурора.
3. В случае совершения административного проступка, предусмотренного в статье 332.1 Кодекса Азербайджанской Республики «Об административных проступках», подача жалобы непосредственно в районный (городской) суд в соответствии с требованиями статьи 360 данного Кодекса без постановления прокурора об административном проступке невозможна.
4. Постановление вступает в силу со дня опубликования.
5. Постановление опубликовать в газетах «Азербайджан», «Республика», «Халг газети», «Бакинский рабочий» и «Вестнике Конституционного Суда Азербайджанской Республики».
6. Постановление является окончательным и не может быть отменено, изменено или официально истолковано ни одним органом или лицом.

Председатель

Фархад Абдуллаев

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası
Məhkəməsi Plenumunun
Q Ə R A R I

Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 449.2.3-cü maddəsinin şikayət vermək hüququ olan “digər şəxslər” müddəasının şərh edilməsinə dair

12 mart 2015-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Südabə Həsənova, Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov (məruzəçi-hakim) və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Teymur Ocaqverdovun,

maraqlı subyektin nümayəndəsi Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin hakimi Həsən Əhmədovun,

mütəxəssislər Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin hakimi Cinayət Kollegiyasının sədri Şahin Yusifovun, Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun Daxili işlər orqanlarında istintaq, təhqiqat və əməliyyat-axtarış fəaliyyətində qanunların icrasına nəzarət idarəsinin böyük prokuror-metodisti Munis Abuzərlinin,

ekspert Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsinin Cinayət prosesi kafedrasının müdiri, hüquq elmləri doktoru, professor Firuzə Abbasovanın iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsinə müvafiq olaraq xüsusi konstitusiyası icraatı üzrə açıq məhkəmə iclasında Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin müraciəti əsasında Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 449.2.3-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair konstitusiyaya işinə baxdı.

İş üzrə hakim İ.Nəcəfovun məruzəsini, maraqlı subyektin nümayəndəsinin, ekspertin rəyini və mütəxəssislərin çıxışlarını, dinləyib, iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsinin Plenumu

MÜƏYYƏN ETDİ:

Bakı Apellyasiya Məhkəməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Məhkəməsinə (bundan sonra - Konstitusiyası Məhkəməsi) ünvanladığı müraciətdə Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra - CPM) 449.2.3-cü maddəsinin şərh edilməsini xahiş etmişdir.

Müraciətdən və ona əlavə edilmiş sənədlərdən görünür ki, 20 may 2014-cü il tarixində “İcbari sığortalar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa (bundan sonra “İcbari sığortalar haqqında” Qanun) əsasən sığortalanmış “Mercedes” markalı avtomobil ilə “Nissan Juke” markalı avtomobil toqquşmuşdur. Bu barədə “Azsığorta” Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin Sığorta Hadisələri Departamentinə (bundan sonra - “Azsığorta” ASC-nin SHD) məlumat verilmişdir.

Hadisə ilə əlaqədar Bakı şəhəri Nəsimi rayon Polis İdarəsinin Təhqiqat Şöbəsinin (bundan sonra - Nəsimi RPI TŞ) baş təhqiqatçısı tərəfindən araşdırma aparılaraq belə nəticəyə gəlinmişdir ki, “Mercedes” markalı sığortalı avtomobili sahibi deyil, digər şəxs idarə etmiş, yol nəqliyyat hadisəsi də onun yol hərəkəti qaydalarını pozması nəticəsində baş vermişdir. Həmin şəxsin əməlində isə cinayət tərkibi olmadığına görə toplanmış material üzrə təhqiqatçının 05 iyun 2014-cü il tarixli qərarı ilə cinayət işinin başlanması rədd edilmiş, onun əməlində Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin (bundan sonra-İXM) 151.2-ci maddəsində nəzərdə tutulan inzibati xətanın tərkibinin olması qənaətinə gəlinmiş, material baxılıb tədbir görülməsi üçün aidiyyəti üzrə Bakı şəhəri Nəsimi rayon Polis İdarəsinin Dövlət Yol Polis Şöbəsinə göndərilmişdir.

Sığortaçının nümayəndəsi CPM-in 449.1 və 449.2.3-cü maddələrini rəhbər tutaraq, material üzrə cinayət işinin başlanmasının rədd edilməsi barədə təhqiqatçının 05 iyun 2014-cü il tarixli qərarının onun subroqasiya hüququnu pozduğunu əsas götürərək, həmin qərarın ləğv edilməsi və materialın təkrar araşdırılması üçün geri qaytarılması barədə Bakı şəhəri Nəsimi rayon Məhkəməsinə məhkəmə nəzarəti qaydasında şikayət vermişdir.

Nəsimi rayon Məhkəməsinin 30 iyul 2014-cü il tarixli qərarı ilə şikayətin icraata qəbul edilməsindən imtina edilmiş və imtina onunla əsaslandırılmışdır ki, şikayət mübahisə olunan qərardan şikayət vermək hüququ olmayan şəxs tərəfindən verilmişdir.

Nəsimi rayon Məhkəməsinin həmin qərarı ilə razılaşmayan sığortaçının nümayəndəsi apellyasiya şikayəti vermiş və Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 19 avqust 2014-cü il tarixli qərarı ilə şikayət təmin edilərək, qərar ləğv edilmiş və iş yenidən baxılması üçün həmin məhkəməyə qaytarılmışdır.

İşə baxan Bakı şəhəri Nəsimi rayon Məhkəməsi əvvəlki nəticəyə gələrək bildirmişdir ki, yol nəqliyyat hadisəsi üzrə ilkin araşdırma aparən təhqiqatçının qəbul etdiyi “cinayət işinin başlanmasının rədd edilməsi barədə” qərardan “Azsığorta” ASC SHD-nin məhkəmə nəzarəti qaydasında şikayət vermək hüququ yoxdur.

Məhkəmənin qərarı ilə razılaşmayan sığortaçının nümayəndəsi yenidən apellyasiya şikayəti verərək, Nəsimi rayon Məhkəməsinin 12 sentyabr 2014-cü il tarixli qərarının ləğv edilməsi və işin yenidən baxılması üçün həmin məhkəməyə qaytarılması barədə qərar qəbul edilməsini xahiş etmişdir.

Apellyasiya şikayətinə baxan Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət

Kollegiyası “Azsığorta” ASC-ni maraqlarına toxunulan şəxs kimi qəbul edərək, təhqiqat orqanının “cinayət işinin başlanmasının rədd edilməsi haqqında qərarı”ndan şikayət verə bilmə imkanı barədə birinci və apellyasiya instansiyası məhkəmələrində yaranmış yanaşma müxtəlifliyi baxımından CPM-in 449.2.3-cü maddəsinə şərh verilməsinin zəruriliyi qənaətinə gəlmişdir.

Müraciətlə əlaqədar Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakıları qeyd etməyi zəruri hesab edir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra - Konstitusiya) 60-cı maddəsinin I hissəsinə əsasən hər kəsin hüquq və azadlıqlarının məhkəmədə müdafiəsinə təminat verilir. Həmin maddənin II hissəsində göstərilir ki, hər kəs dövlət orqanlarının, siyasi partiyaların, həmkarlar ittifaqlarının və digər ictimai birliklərin, vəzifəli şəxslərin qərar və hərəkətlərindən (hərəkətsizliyindən) məhkəməyə şikayət edə bilər.

Konstitusiyanın bu maddəsi ilə vətəndaşların həm Konstitusiya ilə təsbit edilmiş hüquqlarının və azadlıqlarının, həm də Azərbaycan Respublikasının qanunlarında və digər normativ hüquqi aktlarında nəzərdə tutulmuş hüquqlarının və azadlıqlarının məhkəmələrin müdafiəsi altında olduğuna təminat verilir. Məhkəmə təminatı bir tərəfdən hər kəsin pozulmuş hüquqlarının və azadlıqlarının bərpası məqsədi ilə məhkəməyə müraciət etmək hüququnu, digər tərəfdən isə məhkəmələrin həmin müraciətlərə baxmaq və onlara dair ədalətli qərar qəbul etmək vəzifəsini müəyyən edir.

Konstitusiyanın 71-ci maddəsinin I hissəsinə əsasən Konstitusiyada təsbit edilmiş insan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını gözləmək və qorumaq qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının borcudur. Həmin maddənin II hissəsində göstərilir ki, insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının həyata keçirilməsini heç kəs məhdudlaşdırma bilməz.

“Normativ hüquqi aktlar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Qanununun 90.2-ci maddəsinə görə normativ hüquqi akt şərh edildikdə onun normalarının məzmunu izah edilir və dəqiqləşdirilir, onların qanunvericilikdə yeri, habelə ictimai münasibətlərin eyni növünün müxtəlif aspektlərini tənzimləyən digər normalar ilə funksional və başqa əlaqələri müəyyən edilir.

Şikayət vermək hüququ şəxsin hüquqi statusunu təşkil edən hüquq və vəzifələrin ayrılmaz hissəsi olmaqla, qanunvericilikdə birbaşa nəzərdə tutulan hallar istisna olmaqla məhdudlaşdırılmamalı və hər bir şəxs üçün təmin olunmalıdır.

Məhkəməyədək araşdırma mərhələsində şikayət dedikdə, cinayət barədə ərizə və müraciətlərin yoxlanılması, həmçinin cinayət işlərinin istintaqı prosesində cinayət mühakimə icraatında iştirak edən şəxslərin prokuror, müstəntiq, təhqiqat orqanı (təhqiqatçı) tərəfindən həqiqətən pozulmuş və ya pozulması ehtimal edilən hüquq və qanuni mənafələrinin bərpa edilməsi barədə tələbi başa düşülür.

Prosesin məhkəməyədək mərhələsində icraatı aparan orqanların qərar və hərəkətlərindən şikayət verilməsi və bu şikayətlərə baxılması zamanı əmələ

gələn münasibətlər öz hüquqi təbiətinə görə cinayət-prosessual xarakterlidir və şikayət- etmə sahədaxili cinayət-prosessual normalarla tənzimlənir. Belə münasibətlərin əmələ gəlməsinə səbəb olan hüquqi fakt kimi, yalnız səlahiyyətli dövlət orqanlarının məhkəməyədək icraat zamanı prosessual hərəkət və ya qərarlarından verilən şikayət çıxış edir.

Məhkəməyədək cinayət-prosessual icraatda şikayətin predmetini maraqlı şəxslərin fikrincə təhqiqat, istintaq orqanlarının və ya prokurorun onların hüquqlarını pozan və ya təhlükə altına qoyan hərəkətsizliyi və ya qanunla nəzərdə tutulmuş prosessual vəzifələrin icra olunmamasında ifadə olunan prosessual hərəkət və ya qərarlar təşkil edir.

Cinayət prosesi iştirakçılarının hüquqlarını və qanuni maraqlarını təmin etmək təhqiqat və istintaq orqanlarının, prokurorun və məhkəmələrin ən mühüm vəzifələrindən birini təşkil edir. Şəxsiyyətin, xüsusilə də cinayət prosesi iştirakçılarının hüquqlarına zəruri diqqət yetirmədən həqiqi ədalət mühakiməsini həyata keçirmək mümkün deyil.

Cinayət prosesində iştirak edən hər bir şəxsin hüquqlarının və qanuni maraqlarının müdafiə və təmin edilməsi hüquqi dövlətin mühakimə icraatında yeritdiyi ədalət siyasətinin ana xəttidir və məhkəmə hakimiyyətinin həyata keçirilməsinin yeganə yoludur. Belə şəxslərin hüquqlarının və qanuni maraqlarının təminatlarının artırılması nəinki şəxsiyyətin, həm də ümumiyyətlə cəmiyyətin mənafeələrinə tam uyğundur.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu qeyd edir ki, şərh olunan normanın təhlili üçün CPM-də insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarını təmin edən, cinayət prosesi iştirakçılarının statusuna aid olan bəzi maddələr nəzərdən keçirilməlidir.

Belə ki, CPM-in 9-cu maddəsinə uyğun olaraq cinayət mühakimə icraatının əsas prinsipləri və şərtlərindən biri insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının qanunsuz məhdudlaşdırılması hallarından onun müdafiəsini təmin etməkdir. Həmin Məcəllənin 12.1-ci maddəsinə əsasən cinayət prosesini həyata keçirən orqanlar cinayət prosesində iştirak edən bütün şəxslərin Konstitusiyaya ilə təsbit edilmiş insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarına riayət olunmasını təmin etməlidirlər.

Cinayət prosesi gedişində hər kəsin özünün Konstitusiyaya ilə təsbit edilmiş hüquq və azadlıqlarını qanunla qadağan edilməyən bütün üsul və vasitələrlə müdafiə etməyə hüququ vardır (CPM-in 12.3-cü maddəsi).

CPM-in 122.1-ci maddəsinə görə cinayət prosesini həyata keçirən orqanın prosessual hərəkətlərindən və ya qərarlarından cinayət prosesinin iştirakçıları, habelə bu Məcəllədə nəzərdə tutulmuş hallarda və qaydada cinayət prosesində iştirak edən digər şəxslər tərəfindən şikayət verilə bilər.

Təhqiqatçının cinayət işinin başlanmasının rədd edilməsi barədə qərarından şikayət verilməsi CPM-in 212.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuşdur. Bu normada göstərilir ki, təhqiqatçının, müstətiqin və ya ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurorun cinayət işinin başlanmasının rədd edilməsi barədə qərarından müvafiq olaraq ibtidai

araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora, yuxarı prokurora, yaxud məhkəməyə şikayət verilə bilər.

Cinayət prosesini həyata keçirən orqanın prosessual hərəkətlərindən və ya qərarlarından məhkəməyə şikayət vermək hüququ olan şəxslərin dairəsi isə CPM-in 449.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuşdur. CPM-in 449.2.3-cü maddəsində qeyd edilir ki, qərarın qəbul edilməsi və ya hərəkətin aparılması nəticəsində hüquq və azadlıqları pozulan digər şəxslər təhqiqatçının (onun səlahiyyətlərini həyata keçirən şəxsin) prosessual hərəkətlərindən və ya qərarlarından məhkəmə nəzarəti qaydasında şikayət verə bilərlər.

Şikayət etmək hüququ olan şəxslər məhkəmə nəzarəti qaydasında təhqiqatçı, müstəntiq və ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurorun məhkəməyədək icraat zamanı bütün prosessual qərar və hərəkətlərindən (hərəkətsizliyindən) deyil, yalnız qanunda nəzərdə tutulan aşağıdakı prosessual hərəkət və qərarlarından şikayət verə bilərlər:

- cinayət haqqında ərizənin qəbul edilməsindən imtina edilməsi;
- tutulma və həbsdə saxlanması;
- tutulmuş şəxslərin hüquqlarının pozulması;
- həbsdə saxlanılan şəxsə işgəncə verilməsi və ya digər amansız rəftar edilməsi;
- cinayət işinin başlanmasının rədd edilməsi, cinayət işi üzrə icraatın dayandırılması və ya ona xitam verilməsi;
- məhkəmənin qərarı olmadan istintaq hərəkətlərinin məcburi aparılması, prosessual məcburiyyət tədbirinin tətbiq edilməsi və ya əməliyyat-axtarış tədbirinin həyata keçirilməsi;
- təqsirləndirilən (şübhəli) şəxsin müdafiəçisinin cinayət prosesindən kənarlaşdırılması (CPM-in 449.3.1-449.3.7-ci maddələri).

Qanunla nəzərdə tutulmuş məhkəmə nəzarəti qaydasında şikayət verilə bilən bu prosessual hərəkət və qərarların dairəsi qətidir və cinayət prosesini həyata keçirən orqanın digər prosessual hərəkət və qərarlarından şikayət verilməsi yolverilməzdir.

CPM-in 449.2.3-cü maddəsindən göründüyü kimi, qanunverici məhkəmə nəzarəti qaydasında təhqiqatçının, müstəntiqin və ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurorun prosessual hərəkətlərindən və ya qərarlarından şikayət vermək hüququ olan şəxslərin dairəsini müəyyən edərkən yalnız prosessual qaydada proses iştirakçısı və ya tərəf kimi tanınmış şəxslərlə kifayətlənməmiş, bu şəxslərin proses iştirakçısı və ya tərəf kimi qanunla müəyyən edilmiş qaydada tanınmasını əsas götürməmiş, eləcə də bu qərarların qəbulu və ya hərəkətin edilməsi (edilməməsi) ilə digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarının pozulmuş hesab edilməsini əsas götürmüşdür.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, CPM-in 449.2.3-cü maddəsinin tulan "digər şəxslər" müddəası elə şəxsləri nəzərdə tutur ki, onlar prosesdə iştirakçı və tərəf deyildir. Buna ilk növbədə, CPM-in X Fəslində nəzərdə tutulan cinayət prosesində iştirak edən digər şəxslər; hal şahidi; şahid; mütəxəssis; ekspert; tərcüməçi və sair aiddir. CPM-in X Fəslində nəzərdə

tutulan cinayət prosesində iştirak edən digər şəxslərin siyahısını qəti siyahı hesab etmək olmaz. “Digər şəxslər”ə həmçinin törədilmiş və ya hazırlanan cinayət barədə məlumat verən şəxs (CPM-in 204.3-cü maddəsi); cinayət əməlinin həmin şəxs tərəfindən törədilməsini birbaşa göstərən şəxs (zərərçəkmiş şəxsdən başqa) (CPM-in 148.2.2-ci maddəsi); meyitin müayinəsində iştirak edən həkim (CPM-in 238.4-cü maddəsi); eksqumasiya olunmalı olan şəxsin yaxın qohumları və ya onun qanuni nümayəndələri (CPM-in 237.2-ci maddəsi); şahidin nümayəndəsi (vəkili) (CPM-in 95.6.11-ci maddəsi); yetkinlik yaşına çatmamış şahidin qanuni nümayəndəsi (CPM-in 228.2-ci maddəsi); yetkinlik yaşına çatmayan şahidin, şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin dindirilməsində iştirak edən müəllim, həkim (psixoloq) (CPM-in 228.2-ci maddəsi); hərbi hissə komandiri (CPM-in 171-ci maddəsi); yetkinlik yaşına çatmayan şübhəli, təqsirləndirilən şəxsin himayəsinə verildiyi etibar edilmiş şəxs (şəxsi zəmin) (CPM-in 166.2-ci maddəsi); girov qoyan şəxs (təqsirləndirilən şəxsdən başqa) (CPM-in 164.3-cü maddəsi); tanınmaya təqdim olunan şəxs (CPM-in 239.5-ci maddəsi), həmçinin hər hansı bir formada özünün prosessual hüquq və ya vəzifəsini həyata keçirən bütün digər şəxslər aid edilir.

Vətəndaşların konstitusiyaya ilə təmin edilən hüquq və azadlıqlarının pozulması faktı xüsusi əhəmiyyət kəsb etdiyinə görə, məhkəməyədək icraat zamanı məhkəməyə müraciət etmək üçün kifayət qədər əsas verir.

Göstərilən xüsusiyyətlər(meyarlar) nəzərə alınmaqla qanunda şikayət vermək hüququ dəqiq qeyd edilmiş şəxslərlə yanaşı, şikayət vermək hüququ olan şəxslərə həmçinin cinayət-prosessual fəaliyyətin o iştirakçıları da aid edilmişdir ki, onların hüquqi statusu qanunda qismən tənzimlənmişdir. Yaxud da ki, qanunda onların adı çəkilsə də, hüquqi vəziyyətləri ümumiyyətlə müəyyən edilməmişdir. Göstərilən şəxslər ibtidai araşdırma orqanının hərəkəti və ya qərarları ilə faktiki olaraq cinayət-prosessual münasibətlərinin subyektiviyyətinə düşürlər və bu münasibətlər gedişində onların hüquq və mənafeləri pozulur və ya pozula bilər.

Bununla belə, “İcbari sığortalar haqqında” Qanunun 22.2.7-ci maddəsinə görə, sığortalı Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin (bundan sonra - MM) 925.5-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, sığorta hadisəsi hesab edilə bilən halın baş verdiyi yerdə və ya zərər dəymiş əmlakda sığortaçı və ya onun nümayəndəsi və (və ya) digər səlahiyyətli şəxslər onlara baxış keçirənədək heç bir dəyişiklik etməməlidir.

Sığortaçının sığorta ödənişini verdikdən sonra müvafiq şəxslərə qarşı Azərbaycan Respublikası MM-in 936-cı maddəsində və “İcbari sığortalar haqqında” Qanunun 25-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada subroqasiya hüququndan istifadə etmək hüququ vardır (“İcbari sığortalar haqqında” Qanunun 23.1.6-cı maddəsi).

“İcbari sığortalar haqqında” Qanunun 63.1-ci maddəsinə əsasən bu Qanunun 63.2-ci maddəsi nəzərə alınmaqla, avtonəqliyyat vasitələrinin sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası üzrə baş vermiş sığorta hadisəsi zamanı sürücü hadisə yerindən yayınmış olduqda da sığorta ödənişi

vermiş sığortaçının hadisəni törətmiş şəxsə qarşı verilmiş sığorta ödənişi məbləğində subroqasiya hüququ yaranır.

Qanunverici “İcbari sığortalar haqqında” Qanuna əsasən sığortaçıya, sığorta hadisəsi ilə bağlı həqiqəti müəyyən etmək üçün hadisə yerinə gəlib bütün halların araşdırılması imkanını verməklə, faktiki olaraq onu cinayət-prosessual fəaliyyətin epizodik iştirakçısına çevirmişdir.

Bununla da, qanunverici digər tərəfdən sığortaçıya cinayət prosesində subroqasiya hüququnu reallaşdırmaq üçün təminat vermişdir.

Beləliklə, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu yuxarıda göstərilənləri nəzərə alaraq qeyd edir ki, CPM-in 449.2.3-cü maddəsinin “qərarın qəbul edilməsi və ya hərəkətin aparılması nəticəsində hüquq və azadlıqları pozulan digər şəxslər” müddəası cinayət prosesinin iştirakçıları və tərəfləri olmayan, lakin cinayət prosesində iştirak edən və ya hər hansı bir formada cinayət-prosessual hüquq və ya vəzifələri həyata keçirən şəxslərin Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunları ilə təsbit olunmuş hüquq və azadlıqları prosessual qərar və ya hərəkətlər ilə pozulduğu təqdirdə bu qərar və ya hərəkətlərdən şikayət vermək hüququnu istisna etmir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsini, “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq,

QƏRARA ALDI:

1. Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 449.2.3-cü maddəsinin “qərarın qəbul edilməsi və ya hərəkətin aparılması nəticəsində hüquq və azadlıqları pozulan digər şəxslər” müddəası cinayət prosesinin iştirakçıları və tərəfləri olmayan, lakin cinayət prosesində iştirak edən və ya hər hansı bir formada cinayət-prosessual hüquq və ya vəzifələri həyata keçirən şəxslərin Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunları ilə təsbit olunmuş hüquq və azadlıqları prosessual qərar və ya hərəkətlər ilə pozulduğu təqdirdə, bu qərar və ya hərəkətlərdən şikayət vermək hüququnu istisna etmir.

2. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

3. Qərar “Azərbaycan”, “Respublika”, “Xalq qəzeti”, “Bakinski raboçi” qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin.

4. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

Sədr

Fərhad Abdullayev

ИМЕНЕМ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ПОСТАНОВЛЕНИЕ Пленума Конституционного Суда Азербайджанской Республики

О толковании положения «другие лица», имеющие право обжалования статьи 449.2.3 Уголовно-Процессуального Кодекса Азербайджанской Республики.

12 марта 2015 года

город Баку

Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой, Судабы Гасановой, Джейхуна Гараджаева, Рафаэля Гваладзе, Махира Мурадова, Исы Наджафова (судья-докладчик) и Кямрана Шафиева,

с участием секретаря суда Теймура Оджагвердова,
представителя заинтересованного субъекта – судьи Бакинского апелляционного суда Гасана Ахмедова,

специалистов – председателя Уголовной коллегии Верховного суда Азербайджанской Республики Шахина Юсифова, старшего прокурора-методиста Управления надзора за исполнением законов в следственной, дознавательной и оперативно-розыскной деятельности в органах внутренних дел Прокуратуры Азербайджанской Республики Муниса Абузерли,

эксперта – заведующего кафедрой уголовного процесса юридического факультета Бакинского государственного университета, доктора юридических наук, профессора Фирузы Аббасовой,

в соответствии с частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики на основании обращения Бакинского апелляционного суда в открытом судебном заседании по особому конституционному производству рассмотрели конституционное дело о толковании статьи 449.2.3 Уголовно-Процессуального Кодекса Азербайджанской Республики.

Заслушав доклад судьи И.Наджафова по делу, выступления представителя заинтересованного субъекта и специалистов, заключение эксперта, изучив и обсудив материалы дела, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

УСТАНОВИЛ:

Бакинский апелляционный суд, обратившись в Конституционный Суд Азербайджанской Республики (далее – Конституционный Суд), просил дать толкование статьи 449.2.3 Уголовно-Процессуального

Кодекса Азербайджанской Республики (далее - УПК).

Из обращения и приложенных к нему документов видно, что 20 мая 2014 года столкнулись автомобили марки «Mercedes» и Nissan “Juke”, застрахованные согласно Закону Азербайджанской Республики «Об обязательном страховании» (далее – Закон «Об обязательном страховании»). Об этом был проинформирован Департамент страховых случаев Открытого акционерного общества «Azsiğorta» (далее - ДСС ОАО «Azsiğorta»).

При проведенном старшим следователем Следственного отдела Управления Полиции Насиминского района города Баку (далее – СО Насиминского РУП) расследовании, был сделан вывод о том, что застрахованным автомобилем «Mercedes» управлял не владелец, а другое лицо, и дорожно-транспортное происшествие произошло в результате нарушения им правил дорожного движения. Из-за отсутствия в деяниях этого лица состава преступления, постановлением следователя от 5 июля 2014 года возбуждение уголовного дела по собранному материалу было отклонено, сделан вывод о том, что в его деянии имеется состав административного проступка, предусмотренного статьей 151.2 Кодекса Азербайджанской Республики «Об административных проступках» (далее - КАП), материал, для рассмотрения и принятия мер, направлен по касательству в отдел Государственной дорожной полиции Насиминского РУП города Баку.

Представитель страхователя, руководствуясь статьями 449.1 и 449.2.3 УПК и тем, что постановление следователя от 5 июля 2014 года об отказе в возбуждении уголовного дела по материалу нарушает его право на суброгацию, подал, в порядке судебного контроля, в Насиминский районный суд города Баку жалобу об отмене данного решения и возвращении материала для повторного расследования.

Решением Насиминского районного суда от 30 июля 2014 года в принятии жалобы к производству было отказано и отказ обоснован тем, что жалоба подана лицом, не обладающим правом обжалования оспариваемого решения.

Не согласный с данным решением Насиминского районного суда представитель страхователя подал апелляционную жалобу и решением Уголовной коллегии Бакинского апелляционного суда от 19 августа 2014 года жалоба была удовлетворена, решение отменено и дело возвращено в тот же суд для нового рассмотрения.

Рассмотрев дело Насиминский районный суд города Баку, пришел к ранее сделанному выводу, указав, что у ДСС ОАО «Azsiğorta» не вправе подавать, в порядке судебного контроля, жалобу на решение следователя, проводившего предварительное расследование по дорожно-транспортному происшествию, «об отклонении возбуждения уголовного дела».

Не согласный с решением суда, представитель страхователя, вновь

подал апелляционную жалобу, с просьбой отменить решение Насиминского районного суда от 12 сентября 2014 года и принять решение о возвращении дела в тот же суд для повторного рассмотрения.

Рассмотрев апелляционную жалобу, Уголовная коллегия Бакинского апелляционного суда признала ОАО «Azsiğorta» лицом, интересы которого затронуты и пришла к выводу, о необходимости толкования статьи 449.2.3 УПК, с точки зрения возникшего в судах первой и апелляционной инстанций различного подхода к возможности обжалования решения следственного органа «об отклонении возбуждения уголовного дела».

В связи с обращением Пленум Конституционного Суда считает необходимым отметить следующее.

Согласно части I статьи 60 Конституции Азербайджанской Республики (далее - Конституция), каждому гарантируются защита его прав и свобод в суде. В части II данной статьи указывается, что каждый может обжаловать в суде действия (бездействие) государственных органов, политических партий, профессиональных союзов, других общественных объединений и должностных лиц.

Данная статья Конституции гарантирует, что права и свободы граждан, закрепленные как в Конституции, так и в законах и других нормативно-правовых актах Азербайджанской Республики, находятся под судебной защитой. Судебная гарантия, с одной стороны устанавливает право каждого обращаться в суд, с целью восстановления нарушенных прав и свобод, а с другой – обязанность судов рассматривать эти обращения и принимать по ним справедливое решение.

В соответствии с частью I статьи 71 Конституции, органы законодательной, исполнительной и судебной властей обязаны соблюдать и защищать права и свободы человека и гражданина, отраженные в Конституции. В части II данной статьи указано, что никто не может ограничить осуществление прав и свобод человека и гражданина.

Согласно статье 90.2 Закона Азербайджанской Республики «О нормативно-правовых актах», при толковании нормативного правового акта разъясняется и уточняется содержание его норм, устанавливается их место в законодательстве, а также функциональные и иные связи с другими нормами, регулирующими различные аспекты идентичного вида общественных отношений.

Право подачи жалобы, являясь неотъемлемой частью прав и обязанностей, образующих правовой статус лица, исключая обстоятельства, напрямую предусмотренные законодательством положения, должно быть обеспечено для каждого и не может ограничиваться.

Под словами «жалоба на стадии досудебного разбирательства», подразумевается проверка заявлений и обращений о преступлении, а также требование о восстановлении прав и законных интересов лиц,

участвующих в уголовном судопроизводстве в процессе расследования уголовных дел, действительно или предположительно нарушенных прокурором, следователем, следственным органом (дознавателем).

Обжалование решений и действий органов, проводивших производство на досудебной стадии процесса и отношения, возникающие при рассмотрении этих жалоб, по своей правовой природе носят уголовно-процессуальный характер, и обжалование регулируется внутриотраслевыми уголовно-процессуальными нормами. В качестве правового факта, являющегося причиной возникновения таких отношений, выступает жалоба, поданная на процессуальные действия или решения только компетентных государственных органов при досудебном производстве.

По мнению заинтересованных лиц, предмет жалобы в досудебном уголовно-процессуальном производстве, составляют бездействие органов дознания и следствия или прокурора, нарушающее или ставящее под угрозу их права, либо процессуальные действия или решения, выраженные в неисполнении предусмотренных законом процессуальных обязанностей.

Обеспечение прав и законных интересов участников уголовного процесса является одной из важных обязанностей органов дознания и следствия, прокурора и судов. Осуществление истинного правосудия без проявления должного внимания к правам личности, в частности участников уголовного процесса, невозможно.

Защита и обеспечение прав и законных интересов каждого лица, участвующего в уголовном процессе, является краеугольным камнем политики справедливости, проводимой правовым государством в судопроизводстве и единственным путем осуществления судебной власти. Повышение гарантии прав и законных интересов таких лиц полностью отвечает интересам не только личности, но и общества в целом.

Пленум Конституционного Суда отмечает, что для анализа толкуемой нормы необходимо рассмотреть некоторые статьи УПК, обеспечивающие права и свободы человека и гражданина, касающиеся статуса участников уголовного процесса.

Так, в соответствии со статьей 9 УПК, одним из основных принципов и условий уголовного судопроизводства является обеспечение защиты человека и гражданина от случаев незаконного ограничения его прав и свобод. Согласно статье 12.1 данного Кодекса, органы, осуществляющие уголовный процесс, обязаны обеспечивать соблюдение закрепленных Конституцией прав и свобод человека и гражданина для всех лиц, принимающих участие в уголовном процессе.

В ходе уголовного процесса каждый имеет право защищать свои закрепленные Конституцией права и обязанности всеми не запрещенными законодательством способами и средствами (статья 12.3 УПК).

Согласно статье 122.1 УПК процессуальные действия или

постановления органа, осуществляющего уголовный процесс, могут быть обжалованы участниками уголовного процесса, а также в случаях и в порядке, предусмотренных настоящим Кодексом, другими лицами, участвующими в уголовном процессе.

Обжалование постановления дознавателя об отклонении возбуждения уголовного дела предусмотрено статьей 212.3 УПК. В данной норме указано, что постановление дознавателя, следователя или прокурора, осуществляющего процессуальное руководство предварительным расследованием, об отклонении возбуждения уголовного дела может быть обжаловано соответственно прокурору, осуществляющему процессуальное руководство предварительным расследованием, вышестоящему прокурору или в суд.

Круг лиц, имеющих право обжаловать в суд процессуальные действия или постановления органа, осуществляющего уголовный процесс, предусмотрен статьей 449.2 УПК. В статье 449.2.3 УПК отмечается, что другие лица, права и свободы которых нарушены вследствие принятия постановления или проведения действия, имеют право обжаловать, в порядке судебного надзора, процессуальные действия или постановления дознавателя (лица, осуществляющего его полномочия).

Лица, обладающие правом подачи жалобы, могут обжаловать в порядке судебного надзора, во время досудебного производства не все процессуальные решения и действия (бездействия) дознавателя, следователя и прокурора, осуществлявшего процессуальное руководство предварительным расследованием, а лишь предусмотренные законом следующие процессуальные действия и решения:

- отказ в принятии заявления о преступлении;
- задержание и содержание под арестом;
- нарушение прав задержанных лиц;
- применение пыток или иное жестокое обращение с лицом, содержащимся под стражей;
- отклонение возбуждения уголовного дела, приостановление производства по уголовному делу или прекращение дела производством;
- принудительное проведение следственных действий, применение меры процессуального принуждения или осуществление оперативно-розыскной меры без постановления суда;
- отстранение от уголовного процесса защитника обвиняемого (подозреваемого) (статьи 449.3.1-449.3.7 УПК).

Круг данных процессуальных действий и решений, которые могут быть обжалованы в предусмотренном законом порядке судебного надзора, окончателен, обжалование других процессуальных действий и решений органа, осуществляющего уголовный процесс недопустимо.

Как видно из статьи 449.2.3 УПК, законодатель, в порядке судебного

надзора, при утверждении круга лиц, обладающих правом обжалования процессуальные действия или решения дознавателя, следователя и прокурора, осуществлявшего процессуальное руководство над предварительным расследованием, не ограничился одними лишь участниками или лицами, признанными в качестве сторон в процессуальном порядке, не принял за основу признание их в качестве участника процесса или стороны, в установленном законом порядке, но также принял за основу признание нарушенными права и свободы других лиц в результате принятия данных постановлений или совершения действий (бездействий).

Пленум Конституционного Суда считает, что положение «другие лица», предусмотренное в статье 449.2.3 УПК, касается лиц, не являющихся участниками или стороной в процессе. К ним, в первую очередь, относятся участвующие в уголовном процессе другие лица, предусмотренных в Главе X УПК: понятые; свидетель; специалист; эксперт; переводчик и другие. Список участвующих в уголовном процессе других лиц, предусмотренный в Главе X УПК, нельзя считать окончательным. К «другим лицам» также относятся: лицо, сообщившее о совершенном или готовящемся преступлении (статья 204.3 УПК); лицо, прямо указывающее на данное лицо, как на совершившее преступное деяние, за исключением потерпевшего (статья 148.2.2 УПК); врач, участвовавший в обследовании трупа (статья 238.4 УПК); близкие родственники или законные представители умершего лица, подлежащего эксгумации (статья 237.2 УПК); представитель свидетеля (адвокат) (статья 95.6.11 УПК); законный представитель несовершеннолетнего свидетеля (статья 228.2 УПК); педагог, врач (психолог) участвующий при допросе несовершеннолетнего свидетеля, подозреваемого или обвиняемого лица (статья 228.2 УПК); командир военной части (статья 171 УПК); доверенное лицо, в попечение которого передано несовершеннолетнее подозреваемое или обвиняемое лицо (личный поручитель) (статья 166.2 УПК); залогодатель (кроме обвиняемого лица) (статья 164.3 УПК); лицо, предъявленное к опознанию (статья 239.5 УПК), а также все остальные лица, осуществляющие свои процессуальные права или обязанности в той или иной форме.

Факт нарушения гарантированных Конституцией прав и свобод граждан, имеет важное значение, поэтому дает достаточно оснований для обращения в суд во время досудебного производства.

С учетом указанных особенностей (критериев), наряду с лицами, с конкретно указанным в законе правом обжалования, к лицам с правом обжалования также отнесены участники уголовно-процессуальной деятельности, правовой статус которых частично урегулирован в законе. Либо, несмотря на то, что они упоминаются в законе, тем не менее, их правовое положение вообще не установлено. Действиями или постановлениями органа предварительного расследования, указанные

лица, фактически оказываются в положении субъекта уголовно-процессуальных отношений и в ходе данных отношений их права и интересы нарушаются или могут быть нарушены.

Вместе с тем, согласно статье 22.2.7 Закона «Об обязательном страховании», страхователь, за исключением случаев, предусмотренных статьей 925.5 Гражданского Кодекса Азербайджанской Республики (далее - ГК), обязан не вносить изменения в месте наступления обстоятельства, которое может считаться страховым случаем, или в имуществе, которому причинен ущерб, до проведения их осмотра страховщиком или его представителем и (или) иными полномочными лицами.

Страховщик вправе после выдачи страхового возмещения воспользоваться правом суброгации против соответствующих лиц в порядке, предусмотренном статьей 936 ГК Азербайджанской Республики и статьей 25 Закона «Об обязательном страховании» (статья 23.1.6 Закона «Об обязательном страховании»).

На основании статьи 63.1 Закона «Об обязательном страховании», с учетом статьи 63.2 настоящего Закона, у страховщика, выдавшего страховое возмещение, право суброгации в размере выданного страхового возмещения против виновного в происшествии лица возникает даже тогда, когда водитель во время страхового случая, наступившего по обязательному страхованию гражданской ответственности владельцев автотранспортных средств, покидает место происшествия.

Для установления истины в связи со страховым случаем, законодатель, на основании Закона «Об обязательном страховании», представил страховщику возможность расследовать все обстоятельства на месте происшествия, фактически превратив его в эпизодического участника уголовно-процессуальной деятельности.

Тем самым законодатель, с другой стороны, представил страховщику гарантию для реализации права суброгации.

Таким образом, принимая во внимание вышеуказанное, Пленум Конституционного Суда отмечает, что положение «другие лица, права и свободы которых нарушены вследствие принятия постановления или проведения действия» статьи 449.2.3 УПК, в случае нарушения процессуальными постановлениями или действиями закрепленных в Конституции и законах Азербайджанской Республики прав и свобод лиц, не являющихся участниками и сторонами уголовного процесса, однако участвующих в уголовном процессе либо осуществляющих в той или иной форме уголовно-процессуальные права или обязанности, не исключает право обжалования данных постановлений или действий.

Руководствуясь частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 60, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики «О Конституционном Суде», Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. Положение «другие лица, права и свободы которых нарушены вследствие принятия постановления или проведения действия» статьи 449.2.3 Уголовно-Процессуального Кодекса Азербайджанской Республики, в случае нарушения процессуальными постановлениями или действиями закрепленных в Конституции и законах Азербайджанской Республики прав и свобод лиц, не являющихся участниками и сторонами уголовного процесса, однако участвующих либо осуществляющих в той или иной форме уголовно-процессуальные права или обязанности, не исключает право обжалования данных постановлений или действий.
2. Постановление вступает в силу со дня опубликования.
3. Постановление опубликовать в газетах «Азербайджан», «Республика», «Халг газети», «Бакинский рабочий» и в «Вестнике Конституционного Суда Азербайджанской Республики».
4. Постановление является окончательным и не может быть отменено, изменено или официально истолковано ни одним органом или лицом.

Председатель

Фархад Абдуллаев

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

Azərbaycan Respublikası
Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun
Q Ə R A R I

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 188-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair

30 mart 2015-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Südabə Həsənova, Rövşən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən (məruzəçi-hakim) ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin,

maraqlı subyektlərin nümayəndələri Astara rayon Məhkəməsinin hakimi Mübariz Məmmədovun, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının İnzibati və hərbi qanunvericilik şöbəsinin İnzibati qanunvericilik sektorunun müdiri Fuad Məmmədovun,

ekspert Bakı Dövlət Universitetinin Cinayət hüququ və kriminologiya kafedrasının müdiri, hüquq elmləri doktoru, professor Firudin Səməndərovun,

mütəxəssislər Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının sədri Şahin Yusifovun, Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunun Dövlət ittihamının müdafiəsi üzrə idarəsinin Ağır cinayətlər məhkəmələrində dövlət ittihamının müdafiəsi üzrə şöbəsinin böyük prokuror-metodisti Fərid Nağıyevin iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsinə müvafiq olaraq xüsusi konstitusiya icraatı üzrə açıq məhkəmə iclasında Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 188-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair Astara rayon Məhkəməsinin müraciəti əsasında konstitusiya işinə baxdı.

İş üzrə hakim K.Şəfiyevin məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələrinin və mütəxəssislərin çıxışlarını, ekspertin rəyini dinləyib, iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

MÜƏYYƏN ETDİ:

Astara rayon Məhkəməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) müraciət edərək, Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra – Cinayət Məcəlləsi) 188-ci maddəsinin Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətlər Məcəlləsinin (bundan sonra – İnzibati Xətlər Məcəlləsi) 70-ci maddəsi baxımından şərh olunmasını xahiş etmişdir.

Müraciətdə göstərilir ki, məhkəmənin icraatında Z.Cabbarovun meşə

fonduna aid 0,6 ha torpaq sahəsini qanunsuz zəbt edib özbaşına fərdi yaşayış evi tikərək torpaq üzərində mülkiyyət hüququnu pozması ilə bağlı Cinayət Məcəlləsinin 188-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair cinayət işi vardır.

Müraciətdən hesab edir ki, qanunvericilikdə eyni əmələ görə iki növ məsuliyyət nəzərdə tutulduğundan, meşə fonduna aid torpağın zəbt edilməsində təqsirli olan şəxsin cinayət və ya inzibati məsuliyyətə cəlb edilməsi məsələsində məhkəmə təcrübəsində qeyri-müəyyənliyin aradan qaldırılması məqsədi ilə Cinayət Məcəlləsinin 188-ci maddəsinin İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 70-ci maddəsi baxımından şərh edilməsinə ehtiyac vardır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu müraciətlə bağlı aşağıdakıların qeyd olunmasını zəruri hesab edir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra – Konstitusiya) 13-cü maddəsinin I hissəsinə əsasən Azərbaycan Respublikasında mülkiyyət toxunulmazdır və dövlət tərəfindən müdafiə olunur.

Mülkiyyət hüququ hamılıqla qəbul edilmiş ali insani dəyərləri özündə əks etdirən demokratik cəmiyyətin, hüquqi dövlətin təməllərindən biri hesab edilir.

Torpaq münasibətlərinin tənzimlənməsi, eləcə də, torpaq üzərində mülkiyyət hüququnun və onun ayrı-ayrı elementlərinin yaranması qaydası Konstitusiya və Azərbaycan Respublikasının torpaq, mülki və digər qanunvericilikləri ilə müəyyən olunur. Azərbaycan Respublikasının Torpaq Məcəlləsi (bundan sonra – Torpaq Məcəlləsi) Azərbaycan Respublikasında torpaq üzərində mülkiyyətin müxtəlif növlərinin tətbiqi əsasında yaranan torpaq münasibətlərinin tənzimlənməsinə, torpaq mülkiyyətçiləri, istifadəçiləri və icarəçilərinin torpaqla bağlı vəzifələrinin yerinə yetirilməsinə və torpaq üzərində hüquqlarının müdafiəsinə, torpaqlardan səmərəli istifadə və onların mühafizəsi üçün şərait yaradılmasına, torpağın münbitliyinin bərpasına və artırılmasına, texnogen çirklənmə və dağılmadan korlanmış torpaqların rekultivasiyasına, təbii mühitin qorunub saxlanmasına və yaxşılaşdırılmasına yönəlmişdir (Torpaq Məcəlləsinin 2-ci maddəsi).

Azərbaycan Respublikasının torpaq qanunvericiliyinə görə torpaq sahəsi dedikdə, dövlət torpaq kadastrında və torpaq üzərində hüquqların dövlət qeydiyyatı sənədlərində sərhədləri, ölçüləri, coğrafi mövqeyi, hüquqi statusu, rejimi, təyinatı və digər göstəriciləri əks etdirilmiş yer səthinin bir hissəsi başa düşülür.

Torpaq Məcəlləsinin 5-ci maddəsinə əsasən Azərbaycan Respublikasında torpaq sahəsi üzərində dövlət, bələdiyyə və xüsusi mülkiyyət növləri mövcuddur. Bütün mülkiyyət növləri bərabər hüquqludur və dövlət tərəfindən qorunur. Mülkiyyət hüququnun subyektləri — dövlət mülkiyyətində olan torpaq sahələri üzərində — Azərbaycan dövləti, bələdiyyə mülkiyyətində olan torpaq sahələri üzərində — bələdiyyələr, xüsusi mülkiyyətdə olan torpaq sahələri üzərində — Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları və hüquqi şəxsləridir. Torpaq sahəsi üzərində mülkiyyət hüququ mülkiyyətçinin təkbaşına və ya başqaları ilə birlikdə torpaq sahəsinə sahib olmaq, torpaq sahəsindən istifadə etmək və onun barəsində sərəncam vermək hüquqlarından ibarətdir.

Eyni zamanda, Torpaq Məcəlləsinin 9-cu maddəsində Azərbaycan Respublikasının vahid torpaq fondu və onun tərkibi əhəmiyyətinə görə dəqiq və ardıcılıqla müəyyən edilmişdir. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının hüdudları daxilində yerləşən bütün torpaqlar onun vahid torpaq fondunu təşkil edir. Məqsədli təyinatına və hüquqi rejiminə uyğun olaraq, Azərbaycan Respublikasının torpaqları aşağıdakı kateqoriyalara bölünür: kənd təsərrüfatı təyinatlı torpaqlar; yaşayış məntəqələrinin (şəhərlərin, qəsəbələrin və kənd yaşayış məntəqələrinin) torpaqları; sənaye, nəqliyyat, rabitə, müdafiə və digər təyinatlı torpaqlar; xüsusi qorunan ərazilərin torpaqları; meşə fondu torpaqları; su fondu torpaqları; ehtiyat fondu torpaqları.

Bununla yanaşı, Torpaq Məcəlləsində torpaq qanunvericiliyinin pozulmasına görə məsuliyyət yaradan hərəkətlər dəqiq müəyyən olunmuşdur. Belə ki, həmin Məcəllənin 110-cu maddəsinə görə aşağıdakı hərəkətlərin törədilməsində təqsiri olan şəxslər qanunvericilikdə müəyyən edilmiş qaydada məsuliyyət daşıyırlar:

- torpaq sahələrinin özbaşına tutulması;

- torpaq sahələrində qanunsuz tikinti aparılması;

- torpaqların kateqoriyalarının qanunvericiliyə riayət edilmədən dəyişdirilməsi və s.

Torpaq Məcəlləsinin 111 və 112-ci maddələrində isə Azərbaycan Respublikasında özbaşına tutulmuş (zəbt edilmiş) torpaqların qaytarılması və vurulan zərərin ödənilməsi tənzimlənir. Özbaşına tutulmuş (zəbt edilmiş) torpaq sahələri qanunsuz istifadə zamanı çəkilən xərclərin əvəzi ödənilmədən aidiyyəti üzrə geri qaytarılmalıdır. Torpaqların əvvəlki vəziyyətinə gətirilməsi (orada olan binaların, tikililərin və qurğuların sökülməsi də daxil olmaqla) torpaqları zəbt etmiş hüquqi və fiziki şəxslər tərəfindən və ya onların hesabına həyata keçirilir. Hüquqi və fiziki şəxslər torpaq qanunvericiliyini pozmaq nəticəsində vurduqları zərəri ödəməyə borcludurlar.

Azərbaycan Respublikasının Meşə Məcəlləsi (bundan sonra – Meşə Məcəlləsi) Azərbaycan Respublikasının ərazisində meşə münasibətlərinin tənzimlənməsinin, meşələrdən istifadənin, onların mühafizəsinin, qorunmasının, bərpaasının, ekoloji və ehtiyat potensialının yüksəldilməsinin hüquqi əsaslarını müəyyən edir. Meşə münasibətlərinin tənzimlənməsi meşə bitkilərinin, torpağın, heyvanat aləminin və ətraf mühitin mühüm ekoloji, iqtisadi və sosial əhəmiyyət kəsb edən digər komponentlərinin vəhdəti olan meşə anlayışı nəzərə alınmaqla həyata keçirilir.

Meşələrin, meşə fondu torpaqlarının istifadəsi, mühafizəsi, qorunması və bərpası sahəsində münasibətlər (meşə münasibətləri) Azərbaycan Respublikasının meşə qanunvericiliyinin və torpaq qanunvericiliyinin müvafiq normaları ilə tənzimlənir (Meşə Məcəlləsinin 4-cü maddəsi).

Meşə Məcəlləsinin 6-cı maddəsinə görə Azərbaycan Respublikasının ərazisindəki bütün meşələr, habelə meşə bitkiləri ilə örtülü olmayan meşə fondunun torpaqları (meşə və qeyri-meşə torpaqları) Azərbaycan Respublikasının meşə fondunu təşkil edir.

Azərbaycan Respublikasında meşə fondu dövlətə mənsubdur və onun mülkiyyətidir. Meşələr və meşə fondunun torpaqları özəlləşdirilmir (Meşə

Məcəlləsinin 11-ci maddəsi).

Eyni zamanda, meşə qanunvericiliyinin pozulmasında təqsiri olan şəxslər Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun intizam, inzibati, mülki və cinayət məsuliyyəti daşıyırlar. Meşə fondu sahələrinin özbaşına tutulmasına (zəbt edilməsinə) görə inzibati və cinayət məsuliyyətinə cəlb edilmiş şəxslər həmin torpaqları müəyyən edilmiş müddətdə azad etməlidirlər (Meşə Məcəlləsinin 79-cu maddəsi).

Beləliklə, torpaq və meşə qanunvericiliklərinin qeyd olunan normalarından görünür ki, mülkiyyət formasından və hüquqi rejimindən asılı olmayaraq, Azərbaycan Respublikasının vahid torpaq fondunu təşkil edən bütün torpaq kateqoriyaları dövlət tərəfindən müdafiə olunur.

Belə müdafiə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq intizam, inzibati, mülki və cinayət məsuliyyəti növlərində müəyyən olunmuşdur.

Cinayət Məcəlləsinin 188-ci maddəsinə əsasən torpaq üzərində qanunla müəyyən edilmiş mülkiyyət hüququnu pozma, yəni torpaq sahəsini özbaşına tutma, dəyişdirmə və ya becərmə - yüz manatdan beş yüz manatadək miqdarda cərimə və ya iki yüz qırx saatdan dörd yüz saatadək ictimai işlər və ya bir ilədək müddətə islah işləri ilə cəzalandırılır.

İlk növbədə qeyd olunmalıdır ki, Cinayət Məcəlləsinin bu normasında müəyyən olunan cinayətin ictimai təhlükəliliyi ondan ibarətdir ki, maddədə nəzərdə tutulan əməllərin törədilməsi iqtisadi sistemdə və ekoloji potensialın yüksəldilməsində çox mühüm rol oynayan torpaqdan qanuni istifadə, ona sahiblik və onun barəsində sərəncam vermənin qaydalarını pozur, torpaqların təyinatının dəyişməsinə səbəb olur.

Qanunverici Cinayət Məcəlləsinin bu maddəsində torpaq üzərində mülkiyyət hüququnun pozulmasını torpağın mülkiyyət formasından və hüquqi rejimindən asılı olmayaraq, Azərbaycan Respublikasının vahid torpaq fonduna daxil edilən torpaqların bütün kateqoriyalarına aid etmişdir. Eyni zamanda, qeyd olunan normanın dispozisiyasında nəzərdə tutulmuş torpaq üzərində mülkiyyət hüququnun pozulması mülkiyyət hüququnun hər bir elementinin - torpağa sahiblik, ondan istifadə və onun barəsində sərəncam vermə hüququnun pozulması kimi başa düşülməlidir. Beləliklə, Cinayət Məcəlləsinin həmin maddəsində göstərilən cinayətin obyektivi torpaq üzərində mülkiyyət hüququnun həyata keçirilməsi ilə əlaqədar yaranan ictimai münasibətlərdir.

Cinayət Məcəlləsinin qeyd olunan normasında nəzərdə tutulan torpaq üzərində qanunla müəyyən edilmiş mülkiyyət hüququnun pozulmasına görə cinayət məsuliyyəti yaradan əməllər isə torpaq sahəsini özbaşına tutma, dəyişdirmə və becərmədə ifadə edilmişdir. Bu əməllər öz növbəsində qeyd olunan cinayətin obyektiv cəhəti hesab edilir.

Cinayət hüququnda torpaq sahəsini özbaşına tutma dedikdə, torpağın mülkiyyətçisinin və ya digər qanuni sahibinin razılığı, yaxud dövlət və ya bələdiyyə torpağının istifadəyə ayrılması haqqında qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada rəsmiləşdirilmiş sərəncam olmadan torpaq sahəsini ələ

keçirmə başa düşülür. Bu zaman əməli törətmiş şəxs qanunsuz ələ keçirdiyi torpaq sahəsinə faktiki sahiblik etməyə və ya ondan faktiki istifadə etməyə başlamış olur (torpaq sahəsinin hüdudlarını müəyyən edən hasar çəkir, orada tikinti, abadlaşdırma və s. təsərrüfat-məişət təyinatlı fəaliyyəti həyata keçirməyə başlayır).

Torpaq sahəsinə özbaşına dəyişdirmə şəxsin öz mülkiyyətində (sahibliyində, istifadəsində) olan torpaq sahəsinə başqa mülkiyyətçiyə məxsus torpaq sahəsi ilə onun razılığı olmadan əvəz etməsidir. Qanunvericiliyə müvafiq qaydada şəxsin istifadəsinə ayrılmış torpaq sahəsi əvəzinə başqa torpaq sahəsinə ələ keçirmə də torpaq sahəsinə özbaşına dəyişdirmə hesab edilməlidir.

Özbaşına becərmə dedikdə isə, hər hansı torpaq sahəsində onun mülkiyyətçisinin və ya başqa qanuni sahibinin icazəsi olmadan bitkilərin əkilməsindən, onlara qulluq edilməsindən və onların yetişdirilməsindən ibarət fəaliyyət başa düşülməlidir. Torpağın becərilməsi həmin torpaq sahəsinin əkin üçün yararlı vəziyyətə gətirilməsi (kollardan, daşlardan təmizləmə və s.), şumlanması, toxum səpilməsi və s. bu kimi hərəkətlərin məcmusudur.

Beləliklə, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qeyd edir ki, cinayət qanunvericiliyi mülkiyyət formasından asılı olmayaraq, torpaq üzərində mülkiyyət hüququnun hər bir elementini müdafiə edir və Azərbaycan Respublikasının vahid torpaq fondunu təşkil edən bütün kateqoriya torpaqlar Cinayət Məcəlləsinin qeyd olunan maddəsinin təsiri altına düşür.

Bununla yanaşı, torpaq və meşə qanunvericiliyinin pozulmasına görə Azərbaycan Respublikasının inzibati xətlər qanunvericiliyində də məsuliyyət nəzərdə tutulmuşdur.

İnzibati Xətlər Məcəlləsinin 70-ci maddəsinə əsasən meşə fondu torpaqlarının özbaşına tutulmasına və ya istifadə barəsində lazımi icazə olmadan həmin torpaq sahələrində tikinti işlərinin aparılmasına və ya digər işlərin görülməsinə görə - fiziki şəxslər yeddi yüz manatdan min manatadək miqdarda, vəzifəli şəxslər üç min beş yüz manatdan beş min manatadək miqdarda, hüquqi şəxslər altı min beş yüz manatdan səkkiz min manatadək miqdarda cərimə edilir.

Cinayət Məcəlləsinin 188-ci maddəsindən fərqli olaraq, İnzibati Xətlər Məcəlləsinin 70-ci maddəsində nəzərdə tutulan inzibati xətanın obyektə Azərbaycan Respublikasının vahid torpaq fondunu təşkil edən bütün kateqoriya torpaqlar deyil, yalnız meşə fondu torpaqlarının mühafizəsi və onlardan səmərəli istifadə olunması sahəsində yaranan ictimai münasibətlərdir.

İnzibati Xətlər Məcəlləsinin göstərilən maddəsi ilə inzibati məsuliyyəti yaradan əməllər - meşə fondu torpaqlarının özbaşına tutulması, istifadə barəsində lazımi icazə olmadan həmin torpaq sahələrində tikinti işlərinin aparılması və ya digər işlərin görülməsi bu xətanın obyektiv cəhətidir.

Cinayət və inzibati xətlər qanunvericiliyinin təhlil olunan normalarından görünür ki, hər iki Məcəllə ilə qorunan obyekt Azərbaycan Respublikasının vahid torpaq fondunu təşkil edən torpaqlarla bağlı yaranan ictimai münasibətlərdir. Cinayət qanunvericiliyində bu obyektə bütün kateqoriya

torpaqlar, inzibati xətlər qanunvericiliyində isə yalnız meşə fondu torpaqları aid edilmişdir. Beləliklə, hər iki norma (Cinayət Məcəlləsinin 188-ci və İnzibati Xətlər Məcəlləsinin 70-ci maddələri) mahiyyət etibarilə meşə fondu torpaqlarını hüquqazidd qəsdlərdən mühafizə edir.

Bununla yanaşı, Cinayət Məcəlləsinin 188-ci maddəsində və İnzibati Xətlər Məcəlləsinin 70-ci maddəsində hüquqazidd əməllərin bəzi obyektiv cəhəti də üst-üstə düşür. Qeyd olunduğu kimi, Cinayət Məcəlləsinin həmin maddəsində nəzərdə tutulan torpaq üzərində qanunla müəyyən edilmiş mülkiyyət hüququnun pozulması, yəni cinayətin obyektiv cəhəti, torpaq sahəsini özbaşına tutmada, dəyişdirmədə və becərmədə ifadə edilmişdir. İnzibati Xətlər Məcəlləsinin qeyd olunan maddəsində də meşə fondu torpaqlarının özbaşına tutulması, istifadə barəsində lazımi icazə olmadan həmin torpaq sahələrində tikinti işlərinin aparılması və ya digər işlərin görülməsi bu xətanın obyektiv cəhəti hesab edilir.

Qeyd edilməlidir ki, cinayət və inzibati xətlər qanunvericiliyi ilə qorunan obyektdə yönələn hüquqazidd əməllərin obyektiv cəhətlərinin üst-üstə düşməsi həmin əməllərin tövsifində qeyri-müəyyənliyə səbəb olur və hüquqtətbiquetmə təcrübəsində çətinliklər yaradır.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, cinayət və inzibati xətlər qanunvericiliklərinin məsuliyyət nəzərdə tutan normaları birmənalı, aydın, ardıcıl və başadüşülən olmalı, eyni hüquqazidd əmələ görə məsuliyyət nəzərdə tutan hüquq normalarının tərkibi qanunverici tərəfindən dəqiq və bir-birindən fərqli müəyyən olunmalıdır. Əks hal hər kəsin hüquq və azadlıqlarının müdafiə olunmasını, hüquqtətbiqu edən hərəkətlərinin proqnozlaşdırıla bilən olmasını çətinləşdirir və şəxsin qabaqcadan öz hüquqazidd əməlinin nəticəsini bilməsini şübhə altına ala bilər. Belə hal şəxsin əsassız olaraq cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsinə və ya əksinə təqsirli şəxsin törətdiyi əmələ görə cəzasız qalmasına gətirib çıxara bilər. Eyni zamanda, bu şəxsin bir hüquqazidd əmələ görə iki dəfə məsuliyyətə cəlb olunmasına şərait yarada bilər.

Bununla yanaşı, Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu “Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 264-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair” 10 aprel 2012-ci il tarixli Qərarında qeyd etmişdir ki, məsuliyyətin yaranması hüquqi, eləcə də cinayət-hüquqi nəticələr törətdiyi üçün buna səbəb olan hansı hərəkətin (və ya hərəkətsizliyin) edilməsi, o cümlədən məhz hansı vəzifənin yerinə yetirilməməsi hüquqi müəyyənlik prinsipinə uyğun olaraq, qanunda dəqiq və aydın göstərilməlidir. Eyni zamanda, cinayət qanunvericiliyi sahəsində hüquqi müəyyənlik prinsipi Konstitusiyanın 71-ci maddəsinin VIII hissəsindən və “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Konvensiyanın 7-ci maddəsindən irəli gəlir. Konstitusiyanın 71-ci maddəsinin VIII hissəsindəki müddəa Əsas Qanunda qanunçuluq prinsipini ifadə edərək, cinayət və cəzanın qanuna əsaslanmasını tələb etməklə yanaşı (nullum crimen sine lege və nulla poena sine lege prinsipləri), cinayət qanununun genişləndirici təfsirinin qadağan edilməsi (lex stricta) və cinayət qanunvericiliyinin aydın və müəyyən olmasını da (lex certa) tələb edir.

Konstitusiyanın 94-cü maddəsi qanunvericilik sahəsində Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin səlahiyyətlərini müəyyən etmişdir. Konstitusiyanın 94-cü maddəsinin I hissəsinin 17-ci bəndinə əsasən cinayətlərin və başqa hüquq pozuntularının müəyyən edilməsi, onların törədilməsinə görə məsuliyyətin təyin edilməsi qanunvericilik hakimiyyəti orqanının müstəsna səlahiyyətinə aid edilmişdir.

Qeyd olunmalıdır ki, qanunverici meşə fondu torpaqlarının cinayət və inzibati hüquq-müdafiə tədbirlərini tənzimləyərkən bu hüquq müdafiə tədbirlərinin doğurduğu nəticələrlə hüquq pozuntusu nəticəsində dəymiş zərər arasında mütənəsiblik tələbini nəzərə almalıdır. Bu, cinayət tərkiblərinin müəyyən edilməsi zamanı konstitusiyaya əsaslanan məqsədə müvafiqliyi istisna etmir, habelə vətəndaşların bu və ya digər hüquqlarının və qanuni maraqlarının daha səmərəli müdafiəsini zəruri edən konkret şəraitdə ictimai münasibətlərin faktiki vəziyyətinin nəzərə alınmasına, bərabərlik və ədalət konstitusiya prinsiplərinə riayət edilməklə, cinayət məsuliyyətinin cinayət qanunu ilə qorunan dəyərlərə mütənəsibliyinin təmin olunmasına əsaslanır.

Qeyd olunanları nəzərə alaraq Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, Cinayət Məcəlləsinin 188-ci və İnzibati Xətlər Məcəlləsinin 70-ci maddələrinin tərkiblərinin dəqiq və bir-birindən fərqli müəyyən olunması Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə tövsiyə edilməlidir.

Bununla yanaşı, Azərbaycan Respublikasının vahid torpaq fondunu təşkil edən meşə fondu torpaqlarına qarşı yönələn hüquqazidd əmələ görə inzibati və ya cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi zamanı mülkiyyətçi, ətraf mühitə və s. dəyən zərərdən asılı olaraq, vurulmuş zərərin miqdarı baxımından əməlin və onun doğurduğu nəticələrin ictimai təhlükəliliyi nəzərə alınmalıdır. Əks hal bərabərlik və ədalət konstitusiya prinsiplərinin pozulmasına, mülkiyyət hüququnun, ətraf mühitin cinayət və inzibati hüquqi müdafiəsinin zəifləməsinə, cinayət əməlindən zərər çəkmiş şəxslərə münasibətdə diskriminasiyaya səbəb olar.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu vurğulayır ki, cinayət qanunu öz hüquqi təbiəti baxımından dövlətin hüquqazidd əmələ reaksiyasının ən son vasitəsi olaraq öz təsirini ictimai münasibətlərə yalnız o halda göstərir ki, digər sahəvi, o cümlədən inzibati məsuliyyəti müəyyən edən hüquq normaları vasitəsilə onların tənzimlənməsi kifayət etmir. Belə ki, Cinayət Məcəlləsinin 14.2-ci maddəsinə əsasən cinayət qanununda nəzərdə tutulmuş hər hansı əməlin (hərəkət və ya hərəkətsizliyin) əlamətləri formal cəhətdən mövcud olsa da, lakin az əhəmiyyətli olduğuna görə ictimai təhlükəli sayılmayan, yəni şəxsiyyətə, cəmiyyətə və yaxud dövlətə zərər yetirməyən və ya zərər yetirmək təhlükəsi yaratmayan əməl (hərəkət və ya hərəkətsizlik) cinayət hesab edilmir.

Bu baxımdan Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, cinayət və inzibati xətlər qanunvericiliklərinin müvafiq normalarının təkmilləşdirilməsi həyata keçirilənədək, hüquqtəbqiçici orqanlar meşə fondu torpaqlarına qarşı yönələn hüquqazidd əmələ görə təqsiri olan şəxsi inzibati və ya cinayət məsuliyyətinə cəlb edərkən, əməlin ictimai təhlükəlilik dərəcəsini,

mülkiyyətçiyə, ətraf mühitə və s. vurulmuş zərərin ağırlıq dərəcəsini nəzərə almaqla, onun hərəkətlərini Cinayət Məcəlləsinin 188-ci maddəsi və ya İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 70-ci maddəsi ilə tövsif etməlidirlər.

Yuxarıda qeyd edilənlərə əsasən Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu belə nəticəyə gəlir:

- Cinayət Məcəlləsinin 188-ci və İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 70-ci maddələrinin bu Qərarla formalaşmış hüquqi mövqeyə uyğun olaraq, hüquqi müəyyənlik və mütənasiblik prinsipləri baxımından təkmilləşdirilməsi Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə tövsiyə edilməlidir;
- cinayət və inzibati xətalər qanunvericiliklərinin müvafiq normalarının təkmilləşdirilməsi həyata keçirilənədək, hüquqtətbiqedici orqanlar meşə fondu torpaqlarına qarşı yönələn hüquqazidd əmələ görə təqsiri olan şəxsi inzibati və ya cinayət məsuliyyətinə cəlb edərkən, əməlin ictimai təhlükəlilik dərəcəsini, mülkiyyətçiyə, ətraf mühitə və s. vurulmuş zərərin ağırlıq dərəcəsini nəzərə almaqla, onun hərəkətlərini müvafiq olaraq Cinayət Məcəlləsinin 188-ci maddəsi və ya İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 70-ci maddəsi ilə tövsif etməlidirlər.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsini, “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

QƏRARA ALDI:

1. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 188-ci və Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 70-ci maddələrinin bu Qərarla formalaşmış hüquqi mövqeyə uyğun olaraq, hüquqi müəyyənlik və mütənasiblik prinsipləri baxımından təkmilləşdirilməsi Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə tövsiyə edilsin.

2. Cinayət və inzibati xətalər qanunvericiliklərinin müvafiq normalarının təkmilləşdirilməsi həyata keçirilənədək, hüquqtətbiqedici orqanlar meşə fondu torpaqlarına qarşı yönələn hüquqazidd əmələ görə təqsiri olan şəxsi inzibati və ya cinayət məsuliyyətinə cəlb edərkən, əməlin ictimai təhlükəlilik dərəcəsini, mülkiyyətçiyə, ətraf mühitə və s. vurulmuş zərərin ağırlıq dərəcəsini nəzərə almaqla, onun hərəkətlərini müvafiq olaraq Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 188-ci maddəsi və ya Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 70-ci maddəsi ilə tövsif etməlidirlər.

3. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

4. Qərar “Azərbaycan”, “Respublika”, “Xalq qəzeti”, “Bakinski raboçi” qəzetlərində, “Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin.

5. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

Sədr

Fərhad Abdullayev

ИМЕНЕМ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

Пленума Конституционного суда Азербайджанской Республики

О толковании статьи 188 Уголовного Кодекса Азербайджанской Республики

30 марта 2015 года

город Баку

Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Судабы Гасановой, Ровшана Исмаилова, Джейхуна Гараджаева, Рафаэля Гваладзе, Махира Мурадова, Исы Наджафова и Кямрана Шафиева (судья-докладчик)

с участием секретаря суда Фараида Алиева,

представителей заинтересованных субъектов – судьи Астаринского районного суда Мубариза Мамедова, заведующего сектором административного законодательства отдела административного и военного законодательства Аппарата Милли Меджлиса Азербайджанской Республики Фуада Мамедова,

эксперта – заведующего кафедрой уголовного права и криминологии Бакинского государственного университета, доктора юридических наук, профессора Фирудина Самандарова,

специалистов – председателя Уголовной коллегии Верховного суда Азербайджанской Республики Шахина Юсифова, старшего прокурора - методиста отдела по защите государственного обвинения в судах по тяжким преступлениям Управления по защите государственного обвинения Генеральной прокуратуры Азербайджанской Республики Фарида Нагиева,

в соответствии с частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики рассмотрел в открытом судебном заседании по особому конституционному производству конституционное дело на основании обращения Астаринского районного суда о толковании статьи 188 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики.

Заслушав доклад судьи К.Шафиева по делу, выступления представителей заинтересованных субъектов и специалистов, мнение эксперта, изучив и обсудив материалы дела, Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики

У С Т А Н О В И Л:

Астаринский районный суд, обратившись в Конституционный Суд Азербайджанской Республики (далее – Конституционный суд), просил дать толкование статье 188 Уголовного Кодекса Азербайджанской

Республики (далее – Уголовный Кодекс) с точки зрения статьи 70 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках (далее - Кодекс об административных проступках).

В обращении указывается, что в производстве суда находится уголовное дело по обвинению З.Джаббарова по статье 188 Уголовного Кодекса в связи с незаконным захватом земельного участка площадью 0,6 га, относящегося к лесному фонду, самовольным строительством на нем индивидуального жилого дома и нарушением, таким образом, права собственности на землю.

Обратившаяся сторона считает, что вследствие того, что законодательство предусматривает два вида ответственности за одно и то же деяние, в целях устранения неопределенности в судебной практике в вопросе привлечения лица, виновного в захвате земли, относящейся к лесному фонду, к уголовной или административной ответственности необходимо дать толкование статье 188 Уголовного кодекса с точки зрения статьи 70 Кодекса об административных проступках.

В связи с обращением Пленум Конституционного суда считает необходимым отметить следующее.

В соответствии с частью I статьи 13 Конституции Азербайджанской Республики (далее – Конституция), в Азербайджанской Республике собственность неприкосновенна и охраняется государством.

Право собственности считается одним из устоев демократического общества, правового государства, отражающих общепринятые высшие человеческие ценности.

Регулирование земельных отношений, а также порядок возникновения права собственности на землю и его отдельных элементов устанавливаются Конституцией и земельным, гражданским и другими законодательствами Азербайджанской Республики. Земельный Кодекс Азербайджанской Республики (далее – Земельный Кодекс) направлен на урегулирование в Азербайджанской Республике земельных отношений, возникающих на основе применения различных видов собственности на землю, осуществление связанных с землей обязанностей владельцев, пользователей и арендаторов земли и защиту их прав на землю, создание условий для рационального использования земель и их охраны, восстановление и повышение плодородия земли, рекультивацию земель, пришедших в непригодность в результате загрязнения и разрушения, сохранение и улучшение природной среды (статья 2 Земельного Кодекса).

Согласно земельному законодательству Азербайджанской Республики, под земельным участком понимается часть земной поверхности с отражением в государственном земельном кадастре и документах государственной регистрации прав на землю границами, размерами, географическим положением, правовым статусом, режимом, назначением и другими показателями.

Согласно статье 5 Земельного Кодекса, в Азербайджанской Республике существует государственная, муниципальная и частная собственность на земельный участок. Все виды собственности равноправны и защищаются государством. Субъектами права на собственность являются: на земельные участки, находящиеся в государственной собственности, - Азербайджанское государство, на земельные участки, находящиеся в муниципальной собственности, - муниципалитеты, на земельные участки, находящиеся в частной собственности, - граждане и юридические лица Азербайджанской Республики. Право собственности на земельный участок состоит из прав собственника на единоличное или совместное владение, пользование и распоряжение земельным участком.

Одновременно в статье 9 Земельного кодекса четко и последовательно установлен единый земельный фонд и его состав по значению. Так, все земли, расположенные в пределах границ Азербайджанской Республики, образуют ее единый земельный фонд. В соответствии с целевым назначением и правовым режимом земли Азербайджанской Республики подразделяются на следующие категории: земли сельскохозяйственного назначения; земли населенных пунктов (городов, поселков и сельских населенных пунктов); земли промышленности, транспорта, обороны, связи и другого назначения; земли особо охраняемых территорий; земли лесного фонда; земли водного фонда; земли резервного фонда.

Вместе с тем, в Земельном Кодексе точно установлены действия, влекущие ответственность за нарушение земельного законодательства. Так, согласно статье 110 данного Кодекса, лица, виновные в совершении нижеперечисленных действий, несут ответственность в установленном законодательством порядке:

- самовольное занятие земельных участков;
- ведение на земельных участках незаконного строительства;
- изменение категорий земель без соблюдения законодательства и пр.

А в статьях 111 и 112 Земельного кодекса регулируются возвращение самовольно занятых (захваченных) земель и возмещение ущерба в Азербайджанской Республике. Самовольно занятые (захваченные) земельные участки должны быть возвращены обратно по назначению без возмещения расходов, понесенных во время незаконного пользования. Приведение земель в прежнее состояние (включая и снос имеющихся там зданий, строений и сооружений) осуществляется захватившими земли юридическими и физическими лицами или за их счет. Юридические и физические лица обязаны возместить ущерб, нанесенный в результате нарушения земельного законодательства.

Лесной Кодекс Азербайджанской Республики (далее – Лесной Кодекс) определяет правовые основы регулирования лесных отношений, использования лесов, их охраны, защиты, воспроизводства, повышения

экологического и ресурсного потенциала лесов на территории Азербайджанской Республики. Регулирование лесных отношений осуществляется с учетом понятия леса, представляющего собой единство лесной растительности, почвы, животного мира и других компонентов окружающей среды, имеющих важное экологическое, экономическое и социальное значение.

Отношения в области использования, охраны, защиты и воспроизводства лесов, земель лесного фонда (лесные отношения) регулируются соответствующими нормами лесного законодательства и земельного законодательства Азербайджанской Республики (статья 4 Лесного Кодекса).

Согласно статье 6 Лесного Кодекса, на территории Азербайджанской Республики все леса, а также не покрытые лесной растительностью земли лесного фонда (лесные и нелесные земли) составляют лесной фонд Азербайджанской Республики.

В Азербайджанской Республике лесной фонд принадлежит государству и является его собственностью. Леса и земли лесного фонда не приватизируются (статья 11 Лесного кодекса).

Одновременно лица, виновные в нарушении лесного законодательства, несут дисциплинарную, административную, гражданскую и уголовную ответственность в соответствии с законодательством Азербайджанской Республики. Лица, привлеченные к административной и уголовной ответственности за самовольный захват участков лесного фонда, обязаны освободить эти земли в установленные сроки (статья 79 Лесного кодекса).

Таким образом, как видно из упомянутых норм земельного и лесного законодательства, категории всех земель, составляющих единый земельный фонд Азербайджанской Республики, независимо от формы собственности и правового режима, охраняются государством.

Такая защита установлена в видах дисциплинарной, административной, гражданской и уголовной ответственности в соответствии с законодательством Азербайджанской Республики.

Согласно статье 188 Уголовного Кодекса, нарушение закрепленного законом права собственности на землю, то есть самовольный захват, замена или посев земельного участка, - наказываются штрафом в размере от ста до пятисот манатов, либо общественными работами на срок от двухсот сорока до четырехсот часов, либо исправительными работами на срок до одного года.

В первую очередь, следует отметить, что общественная опасность преступления, установленного данной нормой Уголовного Кодекса, заключается в том, что совершение предусмотренных статьей деяний нарушает правила законного пользования, владения и распоряжения землей, играющей весьма важную роль в экономической системе и

повышении экологического потенциала, приводит к изменению назначения земель.

В данной статье Уголовного Кодекса законодатель относит нарушение права собственности на землю ко всем категориям земель, составляющих единый земельный фонд Азербайджанской Республики, независимо от формы собственности и правового режима. Одновременно нарушение права собственности на землю, предусмотренное в диспозиции упомянутой нормы, следует понимать как нарушение каждого элемента права собственности - права владения, пользования и распоряжения землей. Таким образом, объект преступления, указанного в данной статье Уголовного Кодекса, - это общественные отношения, возникающие в связи с реализацией права собственности на землю.

Предусмотренные же упомянутой нормой Уголовного Кодекса деяния, влекущие уголовную ответственность за нарушение закрепленного законом права собственности на землю, выражаются в самовольном захвате, замене или посеве земельного участка. Данные деяния, в свою очередь, считаются объективной стороной отмеченного преступления.

В уголовном праве под самовольным захватом земельного участка понимается занятие земельного участка без разрешения собственника или другого законного владельца земли, а также оформленного в предусмотренном законодательством порядке распоряжения о предоставлении в пользование государственной или муниципальной земли. При этом лицо, совершившее деяние, фактически приступает к владению или пользованию незаконно занятым земельным участком (строит ограду, определяющую границы земельного участка, начинает осуществлять работы по строительству, благоустройству и пр. деятельность хозяйственно-бытового назначения).

Самовольная замена земельного участка - это замена лицом земельного участка, находящегося в его собственности (владении, пользовании), земельным участком, принадлежащим другому собственнику, без его согласия. Занятие другого земельного участка вместо земельного участка, предоставленного лицу в соответствующем законодательству порядке, также должно считаться самовольной заменой земельного участка.

Под самовольным посевом же следует понимать деятельность, заключающаяся в посеве, выращивании растений и уходе за ними на том или ином земельном участке без разрешения его собственника или другого законного владельца. Посев земли - это совокупность таких действий, как приведение данного участка в пригодное для возделывания состояние (очистка от кустарников, камней и пр.), вспахивание, посев семян и пр.

Таким образом, Пленум Конституционного Суда отмечает, что уголовное законодательство защищает каждый элемент права

собственности на землю, независимо от формы собственности, и земли всех категорий, составляющие единый земельный фонд Азербайджанской Республики, подпадают под влияние упомянутой статьи Уголовного кодекса.

Кроме того, ответственность за нарушение земельного и лесного законодательства предусмотрена также законодательством Азербайджанской Республики об административных проступках.

Согласно статье 70 Кодекса об административных проступках, самовольный захват земель лесного фонда или ведение строительных и других работ на этих земельных участках без надлежащего разрешения на пользование ими - влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от семисот до тысячи манатов, на должностных лиц - от трех тысяч пятисот до пяти тысяч манатов, на юридических лиц - от шести тысяч пятисот до восьми тысяч манатов.

В отличие от статьи 188 Уголовного Кодекса, объектом административного проступка, предусмотренного статьей 70 Кодекса об административных проступках, являются общественные отношения, возникающие в области охраны и эффективного использования не всех категорий земель, составляющих единый земельный фонд Азербайджанской Республики, а лишь земель лесного фонда.

Объективной стороной данного проступка являются деяния, влекущие административную ответственность по указанной статье Кодекса об административных проступках, - самовольный захват земель лесного фонда, ведение строительных и других работ на этих земельных участках без надлежащего разрешения на пользование ими.

Из анализируемых норм уголовного законодательства и законодательства об административных проступках видно, что объект, охраняемый обоими кодексами, - это общественные отношения, возникающие в связи с землями, составляющими единый земельный фонд Азербайджанской Республики. В уголовном законодательстве к данному объекту отнесены земли всех категорий, а к законодательству об административных проступках - лишь земли лесного фонда. Таким образом, обе нормы (статья 188 Уголовного Кодекса и статья 70 Кодекса об административных проступках), по сути, охраняют земли лесного фонда от противоправных посягательств.

Одновременно в статье 188 Уголовного Кодекса и статье 70 Кодекса об административных проступках совпадают некоторые объективные стороны противоправных деяний. Как уже было отмечено, предусмотренное данной статьей Уголовного Кодекса нарушение закрепленного законом права собственности на землю, то есть объективная сторона преступления выражается в самовольном захвате, замене и посеве земельного участка. В упомянутой статье Кодекса об административных проступках объективной стороной данного проступка также считается самовольный захват земель лесного фонда, ведение

строительных и других работ на этих земельных участках без надлежащего разрешения на пользование ими.

Следует отметить, что совпадение объективных сторон противоправных деяний, направленных на объект, охраняемый уголовным законодательством и законодательством об административных проступках, приводит к неопределенности в классификации данных деяний и создает трудности в правоприменительной практике.

Пленум Конституционного Суда считает, что предусматривающие ответственность нормы уголовного законодательства и законодательства об административных проступках должны быть однозначными, ясными, последовательными и доступными, законодатель должен дать точные и отличные друг от друга определения составов правовых норм, предусматривающих ответственность за одно и то же противоправное деяние. В противном случае это может осложнить защиту прав и свобод каждого, предсказуемость действий правоприменителя и поставить под сомнение предварительную осведомленность лица о последствиях своего противоправного деяния. Такое обстоятельство может привести к необоснованному привлечению лица к уголовной ответственности или, напротив, к безнаказанности виновного лица за совершенное деяние. Одновременно это может создать условия для двукратного привлечения лица к ответственности за одно и то же противоправное деяние.

Вместе с тем, Пленум Конституционного Суда в своем Постановлении «О толковании статьи 264 Уголовного Кодекса Азербайджанской Республики» от 10 апреля 2012 года отмечал, что с учетом того, что наступление ответственности порождает правовые, а также уголовно-правовые последствия, в законе в соответствии с принципом правовой определенности должно быть четко и ясно указано, совершение какого действия (или бездействия), в том числе невыполнение именно какой обязанности, приводит к этому. В тоже время принцип правовой определенности в области уголовного законодательства вытекает из части VIII статьи 71 Конституции и статьи 7 Конвенции «О защите прав человека и основных свобод». Положение в части VIII статьи 71 Конституции, выражая принцип законности в Основном законе, наряду с требованием законного обоснования преступления и наказания должно основываться на закон (принципы *nullum crimen sine lege* и *nulla poena sine lege*), также требует запрета на расширительное толкование уголовного закона (*lex stricta*) и ясности и определенности уголовного законодательства (*lex certa*).

Статья 94 Конституции установила полномочия Милли Меджлиса Азербайджанской Республики в области законодательства. Согласно пункту 17 части I статьи 94 Конституции, определение преступлений и иных правонарушений; установление ответственности за их совершение отнесено к исключительным полномочиям органа законодательной власти.

Следует отметить, что законодатель, регулируя уголовные и административные меры правоохрнительного характера земель лесного фонда, должен учитывать требование соразмерности между последствиями, порожденными мерами правовой защиты, и ущербом, причиненным в результате правонарушения. Это не исключает основанной на Конституции целесообразности при установлении составов преступлений, а также опирается на учет фактического состояния общественных отношений в конкретных условиях, диктующих необходимость более эффективной защиты тех или иных прав и законных интересов граждан, обеспечение соразмерности уголовной ответственности с ценностями, защищаемыми уголовным законом, при соблюдении конституционных принципов равенства и справедливости.

Учитывая вышеизложенное, Пленум Конституционного Суда считает необходимым рекомендовать Милли Меджлису Азербайджанской Республики дать четкие и отличные друг от друга определения составов статьи 188 Уголовного Кодекса и статьи 70 Кодекса об административных проступках.

Вместе с тем, при привлечении к административной или уголовной ответственности за противоправное деяние, направленное против земель лесного фонда, составляющих единый земельный фонд Азербайджанской Республики, следует учитывать общественную опасность деяния и порожденных им последствий с точки зрения размера нанесенного ущерба, в зависимости от ущерба причиненного собственнику, окружающей среде и пр. В противном случае это приведет к нарушению конституционных принципов равенства и справедливости, ослаблению права собственности, уголовно- и административно-правовой защиты окружающей среды, к дискриминации в отношении лиц, пострадавших от уголовного деяния.

Пленум Конституционного суда подчеркивает, что уголовный закон, являясь по своей правовой природе крайним средством реакции государства на противоправное деяние, оказывает влияние на общественные отношения лишь в том случае, когда их регулирование посредством других отраслевых правовых норм, в том числе устанавливающих административную ответственность, представляется недостаточным. Так, согласно статье 14.2 Уголовного Кодекса, не является преступлением деяние (действие или бездействие), хотя формально и содержащее признаки какого-либо деяния, предусмотренного уголовным законом, но в силу малозначительности не представляющее общественной опасности, то есть не причинившее и не создавшее угрозы причинения вреда личности, обществу или государству.

С этой точки зрения, Пленум Конституционного Суда считает, что до усовершенствования соответствующих норм уголовного законодательства и законодательства об административных проступках правоприменительные органы, привлекая лицо, виновное в

противоправном деянии, направленном против земель лесного фонда, к административной или уголовной ответственности, должны учитывать степень общественной опасности деяния, степень тяжести ущерба, причиненного собственнику, окружающей среде и пр., и квалифицировать его действия по статье 188 Уголовного Кодекса или статье 70 Кодекса об административных проступках.

На основании вышеизложенного Пленум Конституционного Суда приходит к следующему выводу:

- в соответствии с правовой позицией, сформированной в настоящем Постановлении рекомендовать Милли Меджлису Азербайджанской Республики усовершенствовать статью 188 Уголовного Кодекса и статью 70 Кодекса об административных проступках с точки зрения принципов правовой определенности и соразмерности ;

- до усовершенствования соответствующих норм уголовного законодательства и законодательства об административных проступках правоприменительные органы, привлекая лицо, виновное в противоправном деянии, направленном против земель лесного фонда, к административной или уголовной ответственности, должны учитывать степень общественной опасности деяния, степень тяжести ущерба, причиненного собственнику, окружающей среде и пр., и квалифицировать его действия соответственно по статье 188 Уголовного Кодекса или статье 70 Кодекса об административных проступках.

Руководствуясь частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 60, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики «О Конституционном суде», Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики

П О С Т А Н О В И Л :

1. В соответствии с правовой позицией, сформированной в настоящем Постановлении рекомендовать Милли Меджлису Азербайджанской Республики усовершенствовать статью 188 Уголовного Кодекса Азербайджанской Республики и статью 70 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках с точки зрения принципов правовой определенности и соразмерности.
2. До усовершенствования соответствующих норм уголовного законодательства и законодательства об административных проступках правоприменительные органы, привлекая лицо, виновное в противоправном деянии, направленном против земель лесного фонда, к административной или уголовной ответственности, должны учитывать степень общественной опасности деяния, степень тяжести ущерба, причиненного собственнику, окружающей среде и пр., и квалифицировать его действия соответственно по статье 188

Уголовного Кодекса Азербайджанской Республики или статье 70 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках.

3. Постановление вступает в силу со дня опубликования.
4. Постановление опубликовать в газетах «Азербайджан», «Республика», «Халг газети», «Бакинский рабочий» и в «Вестнике Конституционного Суда Азербайджанской Республики».
5. Постановление является окончательным и не может быть отменено, изменено или официально истолковано ни одним органом или лицом.

Председатель

Фархад Абдуллаев

ON BEHALF OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN

D E C I S I O N

Of the Plenum of Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan

On interpretation of some provisions of the Articles 137 and 445.2 of the Criminal Procedure Code of the Republic of Azerbaijan

12 February, 2015

Baku city

The Plenum of the Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan composed of Farhad Abdullayev (Chairman), Sona Salmanova, Mahir Muradov, Sudaba Hasanova, Rovshan Ismaylov, Jeyhun Garajayev (Reporter-Judge), Rafael Gvaladze, Isa Najafov and Kamran Shafiyev;

attended by the Court Clerk Faraid Aliyev,

the legal representatives of the subjects interested in special constitutional proceedings: Vahid Sadigov, Chairman of Gabala Region Court, Fuad Mamedov, Head of Sector for Administrative Legislation of Milli Majlis of the Republic of Azerbaijan;

experts: Midhad Gafarov, acting Dean of Criminal Procedure Chair of Law Faculty and Ph.D. Aydin Yusubov, independent expert on legal science;

specialists: Shahin Yusifov, Chairman of Criminal Board of the Supreme Court of the Republic of Azerbaijan, Munis Abuzerli, senior prosecutor-methodologist of Department on Supervision for execution of laws by internal affairs bodies in investigative, inquisitive and operative-search activities of the Prosecutor Office of the Republic of Azerbaijan, Mahir Gaimov, Head of Department of Main Investigative Directorate of the Ministry of National Security of the Republic of Azerbaijan, Jeyhun Aliyev, police investigator of Central Directorate of Criminal Investigation Department of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Azerbaijan;

in accordance with the Article 130.6 of the Constitution of the Republic of Azerbaijan examined in open judicial session via special constitutional proceedings the case on inquiry of Gabala Region Court concerning interpretation of some provisions of Articles 137 and 445.2 of the Criminal Procedure Code of the Republic of Azerbaijan.

having heard the report of Judge Jeyhun Garajayev, the reports of the legal representatives of the subjects interested in special constitutional proceedings, specialists and experts, examined the materials of the case the Plenum of Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan

D E T E R M I N E D A S F O L L O W S :

Gabala region court having appealed to the Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan (hereinafter referred to as the Constitutional Court) asked for interpretation of some provisions of the Articles 137 and 445.2 of the Criminal Procedure Code of the Republic of Azerbaijan (hereinafter referred to as the CPC) for the purpose of ascertainment of powers of the court exercising judicial control concerning the materials extracted as a result of the operative-search activity.

In the inquiry it was specified that the resolution of July 8, 2014 “On carrying out of operative-search activity” and two protocols “On holding an inspection” in connection with the operative-search activity which are carried out on the same day on the basis of this resolution came to procedure of Gabala region court according to requirements of the Article 445.2 of the CPC from Gabala regional office of police.

According to the addressed, recognition and use in the form of evidence of materials seized during operative-search activities is allowed only if these materials are presented and examined according to requirements of the criminal procedure legislation (Article 137 of the CPC). According to the Article 445.2 of the CPC provides for not only submission of the resolution on carrying out of operative-search activity to court just for information, but also for power of court to examine legality of the relevant operative-search activity as a result of which the materials were obtained. Rules of granting and examination of operative-search materials in the criminal procedure legislation are not established.

Proceeding from the foregoing the Gabala region court came to a conclusion concerning necessity of interpretation of some provisions of Articles 137 and 445.2 of the CPC from the point of view of limits of judicial control over operative-search activity.

In connection with the inquiry the Plenum of the Constitutional Court considers necessary to note the following.

Judicial and legal reforms are one of the main directions of the reforms that are carried out in the Republic of Azerbaijan in the field of creation of the constitutional state. The role of courts is especially noted in the guarantee of the rights and freedoms of person and citizen which are supreme value of the state according to the Constitution of the Republic of Azerbaijan (hereinafter referred to as the Constitution). In the constitutional state restriction of human rights is possible only by law. Control of legality, proportionality and justice of restriction of human rights is carried out by courts.

Judicial control in the field of the criminal procedure legislation generally has functional duties at stage of pre-judicial procedure. Judicial control is one of independent forms of judicial activity within criminal trial that serves to prevention of illegal intervention in rights and freedoms of person and citizen, restoration of violated rights as a result of activity of the investigator or the

prosecutor exercising control of preliminary investigation.

Legal value of judicial control is established by the Constitution and interstate contracts to which the Republic of Azerbaijan is a party.

According to Article 60 of the Constitution, legal protection of rights and liberties of every citizen is ensured. Everyone is entitled to appeal to court in connection with decisions and activity (or inactivity) of state bodies and state officials.

The legality of restriction of rights and freedoms of person and citizen by courts follows from the part VII of the Constitution. Thus, according to this norm of the Constitution the disputes connected with violation of rights and freedoms of person and citizen shall be resolved by courts. Everyone has to be sure that if any lawful prosecution by government bodies is carried out, over this activity there is a control from independent judicial authority.

At the same time, in separate constitutional norms the necessity of judicial control for restriction of rights and freedoms of person is especially noted. For example, according to the Article 33.2 of the Constitution, except cases specified by law or decision of law court, nobody has the right to enter private home against the will of its inhabitants.

The obligation of judicial control over a guarantee of right for freedom and inviolability is directly specified in the Article 5 of the Convention for Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

Judicial control during pre-judicial production is a rather new institute in criminal procedure legislation of the Republic of Azerbaijan. In difference from public prosecutor's supervision, judicial control is directed on prevention of illegal intervention of subjects of preliminary investigation during pre-judicial procedure into rights and freedoms of person. While public prosecutor's supervision is generally directed to verification of respect of rule of law during activity of inquiry and operative-search bodies, judicial control shall verify validity, proportionality, expediency and urgency of restriction of person's rights and freedoms by subjects of operative-search activity.

According to the Law of the Republic of Azerbaijan "On operative-search activity" as of October 28, 1999 (hereinafter referred to as the Law "On operative-search activity") though judicial control of operative-search activity also differs from public prosecutor's supervision between them there are also similar features.

According to the Article 20.1 of the "Law on operative-search activity" supervision of execution of laws by subjects of operative-search activity is exercised by the Prosecutor-General of the Republic of Azerbaijan and prosecutors authorized by him. According to the parts IV and V of this article the information on organization, tactics, ways and means of operative-search activity are not subject to public prosecutor's supervision, and the Prosecutor-General of the Republic of Azerbaijan and prosecutors authorized by him exercising supervision of operative-search activity have to ensure confidentiality of data reflected in documents submitted to them.

Thus, in spite of the fact that distinction between judicial control and public prosecutor's supervision from point of view of a supervision subject is observed, considering specific features of operative-search activity, requirements of the parts IV and V of the Article 20 of the Law "On Operative Search Activity" can be attributed to activity of judicial supervision.

Being guided by the principle of division of procedural functions, the court does not have a complete duty of control of execution of legality in the field of activity of subjects of operative search or preliminary investigation. Thus, registration of information on a crime, resolution on beginning of preliminary investigation or procedural measures untied with restriction of other rights and freedoms of the person cannot be a subject of judicial control.

In the decision of Plenum of the Constitutional Court as of August 5, 2009 "On interpretation of the Article 449.2.3 of the Criminal Procedure Code of the Republic of Azerbaijan" it was noted that at implementation of judicial control the court generally carries out two tasks: ensuring of legality of various actions and decisions adopted by authorized bodies and officials; protection of rights and freedoms of participants of criminal procedure (excluding unreasonable and illegal restrictions, termination of violation of the rights and their restoration).

Thus, in contrast to public prosecutor's supervision, the subject of judicial control makes legality and validity of the decisions made by inquiry, investigation and prosecutor bodies in connection with a guarantee of the rights and freedoms of the person and citizen.

As it was noted, the judicial control is rather new institute in the criminal procedure legislation of the Republic of Azerbaijan. The Article 442.2 of the Criminal Procedure Code, acting since September 1, 2000, defining object of judicial control specifies that during a procedure of judicial control court considers the following: applications and submissions concerning the compulsory conduct of investigative procedures, the application of coercive procedural measures or the conduct of search operations which restrict individual freedom, the inviolability of premises, personal inviolability and the right to privacy (including that of family life, correspondence, telephone conversations, post, telegraph and other information) or which concern information containing state, professional and commercial secrets; complaints against the procedural acts or decisions of the prosecuting authorities.

The issues relating to area of judicial control and rules of their implementation are established by Articles 443-454 of the Criminal Procedure Code. These articles provide existence in criminal trial of the compulsorily performance of investigative action, application of a procedural coercive measure, and compulsorily existence of judicial control in case of carrying out of operative search action.

At the same time the bases of operative search activity are regulated by the Law "On Operative Search Activity". This Law provides for any operative search action directed on restriction of constitutional rights and freedoms of people to be performed only according to court's decision or for immediate

informing of court on this measure right after it had been carried out.

The European Court of Human Rights (hereinafter referred to as the European Court) in a number of decisions noted the necessity of judicial control. Thus, the European Court in its decisions as of 26 October 2006 on the case of *Khudobin v. Russia* specified that clear and foreseeable procedure for authorization of investigative measures should be put into place in order to ensure the authorities' good faith and compliance with the proper law-enforcement objectives, as well as their proper supervision. The identical legal position was also expressed in judgment as of 15 June 1992 (*Lüdi v. Switzerland*), and in judgment as of 6 September 1978 (*Klass & Others v. Germany*).

The European Court in its decisions specifies that judicial control over operative search activity controls prevention of abuse and provides for proportional use of force. The European Court in the decision as of 2 September 2010 (*Uzun v. Germany*) noted that because GPS (Global Positioning System) built in the car of suspects for the purpose of supervision was used under judicial control for crime's prevention was carried out by adequate and effective guarantees. This is a favorable measure for prevention of abuse of power during operative search actions.

Existence of judicial control, first of all, expresses existence of control of impartial body over operative search activity. The European Court in its decision as of 28 June 2007 (*Association for European Integration and Human Rights & Ekimdzhev v. Bulgaria*) specified that the assignment to law-enforcement bodies which are directly involved into carrying out of special means of general supervision for application of intelligent surveillance, in the final analysis indicates lack of supervision over operative search body by impartial body, and it specifies the violation of requirements of the Article 8 of the Convention.

According to the legislation of the Republic of Azerbaijan the results of operative search activity used in criminal trial can be received by two ways: 1) as a result of actions which are carried out with consent of court; 2) as a result of actions which are carried out without prior consent of court, but under a condition of subsequent notification of court concerning the specified measures.

In first case, in practice the problem of volume (limits) of judicial control over operative search activity via preliminarily received judgment does not create any disputes. According to the Article 446.4 of the CPC documents corroborating the need for compulsory investigative procedure, coercive procedural measure or the search operation shall be attached to the application. If these documents are not sufficient, the prosecutor in charge of the procedural aspects of the investigation or the judge exercising judicial supervision have the right to require them.

The legislator for substantiation of petition of the head of body carrying out operative search activity makes a number of demands. For example, in a petition have to be proved necessity of implementation of operative search

action, and specified which objectives have to be achieved as a result of implementation of operative search actions and why it is impossible to reach these results in other ways and means, for what term, what place and what way implementation of operative search action is provided and other important information.

The provisions specified in the petition of the body that is carrying out operative search activity, being proved, are presented to the prosecutor. The prosecutor, in turn, having seen materials concerning implementation of operative search actions, adopts the relevant resolution, that is issues the reasonable decree on refusal of protection of the petition, or having put the materials confirming need of carrying out actions to the petition directs to court representation for pronouncement of the relevant decision.

Thus, the powers of the judge exercising judicial control of the events held with the consent of court, established by the legislation are rather wide. First, the materials confirming necessity of compulsory carrying out investigative action, application of a measure of procedural coercion or implementation of operative search action have to be attached to the petition that is put forward for receiving consent of court. At insufficiency of these materials, the judge has the right to demand their supplementation.

Apparently, when carrying out the operative search actions, consideration in a judicial proceeding of materials on restriction of constitutional rights and freedoms of everyone concerning security of person, secret of correspondence, phone negotiations, other data transferred by mail, telegraph and networks of a mail service, and also immunity of residence is provided by the Criminal Procedure Code. In court are created the conditions for ensuring privacy of the data specified in the operative search, documents that received as judicial control.

According to the Article 448 of the CPC subsequent to the results of court session, concerning issues of implementation of operative search action, the judge authorize the carrying out the relevant operative search activity or refuses its carrying out and makes based decision concerning it. Given decision is provided to the initiator of carrying out of operative search action, and the presented materials come back. At the same time, the decision made by court as judicial control has to be completely based by the judge.

During consideration of inquiry of the court of Gabala area by Plenum of the Constitutional Court it was established that after carrying out of urgent measures the order of notification of court on measures carried out under judicial control is put into practice differently. The reason of it, first of all, is completely formalistic approach to requirements of a norm by law applying subjects. Thus, according to requirements of the Article 445.2 of the CPC in cases provided for in the Article 10, paragraph 4 of the Law of the Republic of Azerbaijan "On Operative Search Activity", the search operations provided for in the Article 445.1 of this Code may be carried out without a court decision, on the basis of a reasoned decision of authorized official of a body carrying out

search operation. In this case an authorized official of a body conducting search operation should within 48 hours of carrying out of the search submit the reasoned decision on conduct of the search operation to court exercising judicial supervision.

The specified norm of the CPC demands from the body which is carrying out the operative search action as judicial control, after carrying out of the appropriate measure, within 48 hours formally to submit only the motivated resolution on carrying out an operative search measure, to the court exercising judicial control.

In case of a formalistic approach to issue the court has to adopt the relevant decision, having only checked necessity of the carried-out operative search action and carrying out it according to the law. The copy of this decision goes to the body that is carrying out operative search activity and to the prosecutor implementing management of preliminary investigation. In the future, at trial on the merits, results of this operative measure are considered in the general order. That is, as well as other proofs, results of operative search actions also checked and estimated.

The formality of judicial control can assimilate function of judicial control of activity of “passive legitimization”. The comprehensive explanation of this term is made in the decision of Plenum of the Constitutional Court as of May 19, 2014 “On interpretation of the Article 2.1 of the Law of the Republic of Azerbaijan “On State Register of Real Estate” and the Articles 2.2 and 2.2.1 of the Administrative Procedural Code of the Republic of Azerbaijan”. However, the court put a special procedural duty concerning control during pre-judicial stage - a duty of prevention of illegal intervention into rights and freedoms of persons and citizens.

It is necessary to consider that the object of judicial control consists of two basic elements: 1) protection of constitutional rights and freedoms, 2) legality and validity of resolutions adopted by inquiry bodies, investigation and prosecutor's office connected with protection of the given rights and freedoms. For ensuring of control of these elements, courts have to have enough powers for implementation of functions of judicial control.

In the Article 143.2 of the CPC it is noted that during the process of collecting of evidences, courts have the right, at the request of parties to the criminal proceedings or on their own initiative, to require presentation of documents and other items of significance to the prosecution by individuals, legal entities, officials and authorities which carry out search operations, and to require checking and inspections by authorized authorities and officials.

These powers of court belong to process of collecting of proofs. Carrying out of operative search actions under judicial control gives the grounds of use of results of this measure as the proof in a criminal procedure order. Thus, in the future for the purpose of ensuring of effective and objective use of proofs, courts on pre-judicial stage have to be authorized in comprehensive carrying out of function of judicial control.

Plenum of the Constitutional Court considers that the judge at a pre-judicial stage at implementation of judicial control possesses the following powers:

- to authorize the carrying out of operative search action and to provide or reject the petition which is put forward concerning carrying out action;
- to extend the term of validity of the resolution on lawful restriction of constitutional rights and freedoms of the person;
- to reclaim the additional materials concerning the bases of carrying out of operative search actions;
- to listen to person whose right and freedom are limited and in case of need (depending on hidden or open carrying out of operative search actions) to inform the applicant on the reasons of the operative search events held against him;
- to take other measures to guarantee constitutional rights and freedoms of a person.

It is necessary to take into account that limits of judicial control over operative search actions are invariable notwithstanding of, whether results of these actions were obtained, as provided by legislation, as a result of events held with consent of court, without prior consent of court (but with the subsequent notification of court concerning that). In its turn, courts make relevant decisions after inspection carried out in the framework of judicial control. From this point of view, after carrying out of operative search actions courts as judicial control having verified the legality, validity, proportionality, expediency and urgency of carrying out of this action from the point of view of a guarantee of rights and freedoms of a person have to make decision according to the Article 448 of the CPC.

Considering the foregoing, Plenum of the Constitutional Court has come to the following conclusions:

- at receipt in court of the resolution on carrying out of operative search action according to Article 445.2 of the CPC as the judicial control its legality and validity from the point of view of ensuring the rights and freedoms of the person has to be verified also in case of necessity with ensuring of privacy the materials extracted as a result of operative search activity can be demanded;
- if the materials extracted on the basis of the resolution on carrying out of operative search action are extracted according to the Law "On Operative Search Activity" and presented according to requirements of the Criminal Procedure Code and comprehensively verified as judicial control, according to requirements of Article 137 of this Code they can be recognized, as proofs on criminal prosecution.

Being guided by the Article 130.6 of the Constitution of the Republic of Azerbaijan and Articles 60, 62, 63, 65-67 and 69 of the Law of the Republic of Azerbaijan "On Constitutional Court", Plenum of the Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan

D E C I D E D:

1. At receipt in court of resolution on carrying out of operative search action according to the Article 445.2 of the CPC, its legality and validity from the point of view of ensuring the rights and freedoms of person has to be verified by court, which also can demand materials extracted as a result of operative search activity (keeping their confidential).
2. If materials obtained on the basis of resolution on carrying out of operative search action are received according to the Law “On Operative Search Activity” and presented according to requirements of the Criminal Procedure Code and comprehensively inspected by court, according to requirements of the Article 137 of this Code they can be recognized as proofs on criminal prosecution.
3. The decision shall come into force from the date of its publication.
4. The decision shall be published in “Azerbaijan”, “Respublika”, “Xalq Qazeti” and “Bakinskiy Rabochiy” newspapers, and “Bulletin of the Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan”.
5. The decision is final, and may not be cancelled, changed or officially interpreted by any institution or official.

ON BEHALF OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN

D E C I S I O N

**Of the Plenum of Constitutional Court
of the Republic of Azerbaijan**

***On interpretation of the Article 188 of the Criminal Code
of the Republic of Azerbaijan***

30 March 2015

Baku city

The Plenum of the Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan composed of Farhad Abdullayev (Chairman), Rovshan Ismaylov, Sudaba Hasanova, Mahir Muradov, Jeyhun Garajayev, Rafael Gvaladze, Isa Najafov and Kamran Shafiyev (Reporter-Judge);

attended by the Court Clerk Faraid Aliyev,

representatives of interested parties - Mubariz Mamedov, Judge of Astara District Court; Fuad Mamedov, Head of Sector of the Department for Administrative and Military Legislation of Milli Majlis of the Republic of Azerbaijan;

expert - prof. Firuddin Samandarov, Head of the Department of Criminal Law and Criminology of Baku State University, Doctor of Legal Sciences;

specialists - Shahin Yusifov, Chair of the Criminal Board of Supreme Court of the Republic of Azerbaijan; Farid Nagiyev, Senior prosecutor - methodologist of Department of protection of crown case in courts on grave crimes of Directorate on protection of crown case of the Prosecutor General's Office of the Republic of Azerbaijan;

in accordance with the Article 130.6 of the Constitution of the Republic of Azerbaijan examined in open judicial session via special constitutional proceedings the case on inquiry of Astara District Court on interpretation of Article 188 of the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan.

having heard the report of Judge Kamran Shafiyev, the reports of the legal representatives of the subjects interested in special constitutional proceedings and specialists, conclusions of expert, examined the materials of the case the Plenum of Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan

D E T E R M I N E D A S F O L L O W S :

The Astara District Court having applied to the Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan (here in after referred to as the Constitutional Court)

asks for interpretation of the Article 188 of the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan (hereinafter referred to as the Criminal Code) from the point of view of the Article 70 of the Code on Administrative Offenses of the Republic of Azerbaijan (hereinafter referred to as the Code on Administrative Offenses).

In the inquiry it is indicated that in court proceeding there is a criminal case on Z.Djabbarov's accusation under the Article 188 of the Criminal Code in connection with illegal capture of the land plot of 0,6 hectares relating to forest fund, an unauthorized construction on it of the individual apartment house and violation by that of the title to land.

The inquirer considers that thereupon the legislation provides two types of responsibility for the same act, with the purpose of elimination of uncertainty in court practice in a question of bringing to the criminal or administrative responsibility of the person who guilty in occupation of the land relating to forest fund it is necessary to give interpretation to the Article 188 of the Criminal Code from the point of view of the Article 70 of the Code on Administrative Offenses.

In connection with the inquiry, the Plenum of the Constitutional Court considers necessary to note the following.

According to the Article 13.1 of the Constitution of the Republic of Azerbaijan (hereinafter referred to as the Constitution) the property in the Republic of Azerbaijan is inviolable and protected by the State.

The ownership right is considered as one of the foundations of democratic society, the constitutional state, reflecting the commonly accepted supreme human values.

Regulation of the land relations, and also order of emergence of the ownership right to the land and its separate elements are established by the Constitution and land, civil and other legislations of the Republic of Azerbaijan. The Land Code of the Republic of Azerbaijan (hereinafter referred to as the Land Code) is directed to settlement in the Republic of Azerbaijan of the land relations evolving from application of different types of a land ownership, implementation of the obligations of owners, users and tenant farmer of the land connected with the land and protection of their land rights, creation of conditions for rational use of lands and their protection, recovery and increase in fertility of the land, re-cultivation of the lands which came to unfitness as a result of pollution and destruction, preserving and improvement of the environment (Article 2 of the Land Code).

According to the land legislation of the Republic of Azerbaijan, the land plot is understood as a part of the surface of the Earth registered with the state land cadastre and documents of state registration of right to land with its borders, size, geographic location, legal status, regime, function and other indicators.

According to Article 5 of the Land Code, there are state, municipal and private ownership types for a land plot in the Republic of Azerbaijan. Types of ownership are equal and safeguarded by the state. The subjects of the ownership right are: for land plot owned by the state - the Azerbaijan state, for land plots

owned by municipalities - municipalities, for land plot owned privately - citizens and legal entities of the Republic of Azerbaijan. The ownership right to a land plot consists of the rights of the owner to sole or joint ownership, use and disposal of a land plot.

At the same time, in the Article 9 of Land Code accurately established the uniform land fund and its structure. All the lands located within the borders of the Republic of Azerbaijan shall form a single land fund. Depending on their function and legal status, lands of the Republic of Azerbaijan are subdivided in the following categories: lands of agricultural purpose; lands of residential settlements (cities, settlements and rural residential settlements); lands of industry, defense, transport, communication and other purposes; lands of specifically protected territories; lands of the forest fund; lands of the water fund; lands of the reserve fund.

At the same time, in the Land Code the actions attracting responsibility for violation of the land legislation are precisely established. Thus, according to Article 110 of this Code, the persons guilty of making of following actions bear responsibility in the order established by the legislation:

- arbitrary occupation of land plots;
- conduct of illegal construction on land plots;
- change of the category of land without observing the legislation;

In addition, in Articles 111 and 112 of the Land Code the return of arbitrary occupied lands and compensation of damage in the Republic of Azerbaijan are regulated. Arbitrary occupied (captured) land plots shall be returned without compensation of the expenses incurred during illegal use. Bringing lands to the original condition (including the demolition of buildings, facilities and constructions located on them) shall be carried out by the legal entities and individuals that had captured the lands or at their expense. Legal entities and individuals shall compensate the damage caused as a result of breach of the land legislation.

The Forest Code of the Republic of Azerbaijan (hereinafter referred to as the Forest Code) establishes legal bases of regulation of forest relations, use, protection, preservation and reproduction of forests, increase of their ecological and resource potential on the territory of the Republic of Azerbaijan. Regulation of forest relations is carried out in view of forest conception as unity of forest vegetation, land, fauna and other components of the natural environment of important ecological, economic and social value.

Relations in the area of use, preservation, protection and reproduction of forests, the lands of forest fund (forest relations) are regulated by the corresponding norms of the forest and land legislation of the Republic of Azerbaijan (Article 4 of Forest Code).

According to Article 6 of Forest Code all forests, and also lands of the forest fund not covered with forest vegetation (the forest and non-forest lands), form the forest fund of the Republic of Azerbaijan.

The forest fund in the Azerbaijan Republic belongs to the state and is its

property. Forests and the lands of forest fund are not subject to privatization (Article 11 of Forest Code).

At the same time, the persons guilty of infringement of the forest legislation bear disciplinary, administrative, civil and criminal responsibility according to the legislation of the Republic of Azerbaijan. The persons answerable to administrative and criminal liability for capture of forest fund plots without permission are obliged to release the specified plots at a stated dates (Article 79 of Forest Code).

Thus, apparently from the mentioned regulations of the land and forest legislation, category of all lands constituting single land fund of the Republic of Azerbaijan irrespective of pattern of ownership and a legal regime are protected by the state.

According to the legislation of the Republic of Azerbaijan, such protection is established in types of disciplinary, administrative, civil and criminal liability.

According to Article 188 of the Criminal Code the infringement of property right on land which is provided by the law, that is, arbitrary occupation, replacement or crop of land plot, is punished by the penalty at a rate from hundred up to five hundred manats, or public works for the term up to two hundred hours, or corrective works for the term up to one year.

First of all, it should be noted that public danger of the crime established by this regulation of the Criminal Code is that commitment of such acts violates rules of legal use, ownerships and disposal of land, that playing a very important role in an economic system and increase of ecological potential, leads to change of purpose of lands.

In this article of the Criminal Code the legislator refers the violation of the land property right to all categories of lands constituting single land fund of the Republic of Azerbaijan irrespective of pattern of ownership and a legal regime. At the same time, the violation of the property right to land provided in a disposition of the mentioned regulation should be understood as violation of each element of the property right - a right of possession, use and disposal of land. Thus, an object of the crime specified in this article of the Criminal Code is the public relations arising in connection with implementation of the property right to the land.

The acts, provided by the mentioned regulation of the Criminal Code, which entail the criminal liability for violation of the property right to the land affirmed by the law, are expressed in arbitrary occupation, replacement or crops of land plot. These acts, in turn, are considered as the objective party of noted crime.

In the criminal law, the arbitrary occupation of the land plot is understood as occupation of land plot without permission of the owner or other legal owner of the land, and also arranged in a stipulated by the legislation order of the administrative decree concerning granting in use of the state or municipal land. At the same time, the person who committed the act actually starts ownership or use of illegally occupied land plot (builds the fencing determining borders of

the land plot, begins to carry out works on a construction, improvement and so forth activities of economic household purpose).

Arbitrary replacement of the land plot is a replacement by the person of the land plot that is in his property (ownership, use) for the land plot belonging to other owner without consent of that owner. Occupation of other land plot instead of the land plot provided to the person in the order corresponding to the legislation also shall be considered as arbitrary replacement of the land plot.

Under arbitrary crops, it is necessary to understand the activities consisting in crops, cultivation of plants and care of them on any land plot without the permission of owner or other legal possessor. Crops of the land are a set of such actions as reduction of this site in a condition, suitable for cultivation (cleaning of bushes, stones and so forth), a plowing, crops of seeds and so forth.

Thus, the Plenum of the Constitutional Court notes that the criminal legislation protects each element of the property right to the land, irrespective of pattern of ownership, and the land of all categories constituting single land fund of the Republic of Azerbaijan shall be considered within the scope of the mentioned article of the Criminal Code.

Besides, the responsibility for violation of land and forest legislation is also provided by legislation of the Republic of Azerbaijan on administrative offenses.

According to Article 70 of the Code on Administrative Offenses, unauthorized occupation of lands of forest fund or conducting construction and other works on these land plots without proper permission to use of them - attracts imposing of a fine on individuals in the amount of seven hundred to one thousand manats, on officials - from three thousand five hundred to five thousand manats, on legal entities - from six thousand five hundred to eight thousand manats.

Unlike the Article 188 of the Criminal Code, subject to administrative offense, stipulated in Article 70 of the Code on Administrative Offenses, are the public relations arising in the field of protection and effective use not of all categories of the lands constituting single land fund of the Republic of Azerbaijan, but only lands of forest fund.

The objective party of this offense are the acts attracting the administrative responsibility under the specified article of the Code on Administrative Offenses - arbitrary occupation of lands of forest fund, conducting construction and other works on these land plots without proper permission to use of them.

From the analyzed norms of the criminal legislation and legislation on administrative offenses it is evident that the object protected by both codes are the public relations arising in connection with the lands making uniform land fund of the Republic of Azerbaijan. In the criminal legislation to this object are carried the land of all categories, and to the legislation on administrative offenses – only the land of forest fund. Thus, both norms (Article 188 of the Criminal Code and Article 70 of the Code on Administrative Offenses), in fact,

protect the land of forest fund from illegal encroachments.

At the same time some objective parties of illegal acts coincide in Article 188 of the Criminal Code and Article 70 of the Code on Administrative Offenses. As it was already noted, the violation of the property right with respect to land affirmed by the law provided by this article of the Criminal Code that is the objective party of a crime is expressed in arbitrary occupation, replacement and crops of the land plot. In the mentioned article of the Code on Administrative Offenses as the objective party of this offense is also considered the arbitrary occupation of lands of forest fund, conducting construction and other works on these land plots without proper permission to use them.

It should be noted that coincidence of the objective parties of the illegal acts directed to the object protected by the criminal legislation and the legislation on administrative offenses results in uncertainty of classifications of these acts and creates difficulties in law-enforcement practice.

The Plenum of the Constitutional Court considers that the regulations of the criminal legislation and the legislation on administrative offenses providing responsibility shall be unambiguous, clear, consecutive and simple, the legislator shall give determinations of structures of the norms of law, exact and differing from each other providing responsibility for the same illegal act. Otherwise, it can complicate protection of the rights and freedoms of everyone, predictability of actions of the law enforcement official and to call into question the preliminary awareness of the person on consequences of the illegal act. Such circumstance can lead to unreasonable involvement of the person to criminal liability or, on the contrary, to impunity of the perpetrator for committed act. At the same time, it can create conditions for double involvement of the person to responsibility for the same illegal act.

At the same time, the Plenum of Constitutional Court in its decision of April 10, 2012 “On interpretation of Article 264 of the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan” noted that taking into account that approach of responsibility generates legal, and also criminal consequence in law, in the law according to the principle of legal certainty shall be accurately and clearly specified, making of what action (inaction) including what failure to fulfill of an obligation, leads to it. At the same time, the principle of legal definiteness in the field of the criminal legislation follows from Article 71.8 of the Constitution and Article 7 of the Convention. Provision of Article 71.8 of the Constitution expressing the principle of legality in the basic law along with the requirement of lawful justification of a crime and punishment has to be based on the law (the principles of *nullum crimen* and *nulla poena sine lege*), also demands a ban on broad interpretation of the criminal law (*lex stricta*) and clarity of definitions of the criminal legislation (*lex certa*).

Article 94 of the Constitution established the powers of Milli Majlis of the Republic of Azerbaijan in the field of the legislation. According Article 94.1.17 of the Constitution, determination of crimes and law violations; imposing responsibility for their commitment is referred to special powers of legislative

authority.

It should be noted that the legislator, regulating criminal and administrative measures of law-enforcement character of lands of forest fund, has to consider the requirement of harmony between the consequences generated by measures of legal protection, and the damage caused as a result of an offense. It does not exclude the feasibility based on the Constitution in case of establishment of crime components, and also relies on accounting of actual state of the public relations in the specific conditions dictating need of more effective protection of any rights and legitimate interests of citizens, ensuring harmony of criminal liability with the values protected by the criminal law in case of respect for the constitutional principles of equality and justice.

Considering the above, the Plenum of the Constitutional Court considers necessary to recommend to Milli Majlis of the Republic of Azerbaijan to give accurate and differing from each other definitions of structures of Article 188 of the Criminal Code and Article 70 of the Code on Administrative Offenses.

At the same time, at attracting to administrative or criminal liability for the illegal act directed against the lands of forest fund constituting single land fund of the Republic of Azerbaijan it is necessary to consider the public danger of act and the consequences generated by it from the point of view of the extent of the caused damage, depending on damage caused to the owner, the environment and so forth. Otherwise, it will lead to violation of the constitutional principles of equality and justice, weakening of the property right, criminal and administrative legal protection of the environment, to discrimination against the persons who were affected by criminal act.

The Plenum of the Constitutional Court emphasizes that the criminal law, being by its legal nature the extreme means of reaction of the state to illegal act, influent on the public relations only in that case when their regulation by means of other legal norms including establishing the administrative responsibility is represented insufficient. Thus, according to Article 14.2 of the Criminal Code, act (action or inaction) though it is formally containing attributes of any action (action or inaction), provided by the criminal law, but by virtue of insignificance not representing public danger, and is not cause harm to a person, to a society or the state, is not be admitted as a crime.

From this point of view, the Plenum of the Constitutional Court considers that until improvement of the relevant norms of criminal legislation and the legislation on administrative offenses the law-enforcement bodies, bringing the person who guilty in commitment of the illegal act directed against lands of forest fund to administrative or criminal liability, shall consider degree of public danger of act, gravity of the damage caused to the owner, the environment and so forth and to qualify his actions under Article 188 of the Criminal Code or Article 70 of the Code on Administrative Offenses.

On the basis of the above the Plenum of the Constitutional court comes to the following conclusion:

- according to the legal position formed in the present decision to recommend to the Milli Majlis of the Republic of Azerbaijan to improve Article 188 of the Criminal Code and Article 70 of the Code on Administrative Offenses from the point of view of the principles of legal certainty and harmony;
- until improvement of the relevant norms of criminal legislation and the legislation on administrative offenses the law-enforcement bodies, bringing the person who guilty in commitment of the illegal act directed against lands of forest fund to administrative or criminal liability, shall consider degree of public danger of act, gravity of the damage caused to the owner, the environment and so forth and to qualify his actions under Article 188 of the Criminal Code or Article 70 of the Code on Administrative Offenses.

Being guided by the Article 130.6 of the Constitution of the Republic of Azerbaijan and Articles 60, 62, 63, 65-67 and 69 of the Law of the Republic of Azerbaijan “On Constitutional Court”, Plenum of the Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan

D E C I D E D:

1. According to the legal position formed herein to recommend to the Milli Majlis of the Republic of Azerbaijan to improve the Article 188 of the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan and the Article 70 of the Code of the Republic of Azerbaijan on Administrative Offenses from the point of view of the principles of legal certainty and harmony.
2. Until improvement of the relevant norms of criminal legislation and the legislation on administrative offenses the law-enforcement bodies, bringing the person who guilty in commitment of the illegal act directed against lands of forest fund to administrative or criminal liability, shall consider degree of public danger of act, gravity of the damage caused to the owner, the environment and so forth and to qualify his actions under the Article 188 of the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan or the Article 70 of the Code of the Republic of Azerbaijan on Administrative Offenses.
3. The decision shall come into force from the date of its publication.
4. The decision shall be published in “Azerbaijan”, “Respublika”, “Xalq Qazeti” and “Bakinskiy Rabochiy” newspapers, and “Bulletin of the Constitutional Court of the Republic of Azerbaijan”.
5. The decision is final, and may not be cancelled, changed or officially interpreted by any institution or official.

**S.C.Həsənovaya “Əməkdar hüquqşünas”
fəxri adının verilməsi haqqında**

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin

Sərəncamı

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq qərara alıram:

Azərbaycan Respublikasının ədliyyə və məhkəmə orqanlarında uzunmüddətli səmərəli fəaliyyətinə görə Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin hakimi Südabə Cəmşid qızı Həsənovaya “Əməkdar hüquqşünas” fəxri adı verilsin.

İlham ƏLİYEV

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 3 fevral 2017-ci il.

Ceyhun QARACAYEV
Azərbaycan Respublikası
Konstitusiyə Məhkəməsinin hakimi,
h.e.f.d.

AİLƏ MÜNASİBƏTLƏRİNİN QURUNMASINDA MƏHKƏMƏ KONSTITUSİYA NƏZARƏTİNİN ROLU

Ailə sosial institut kimi mürəkkəb ictimai münasibətlərinin özəyini təşkil edir. Ailə institutu dövlətdən əvvəl yaransa da, bu gün müasir dövlətlərin sabit sosial hüceyrəsini təşkil edir. Dünyada insanların təxminən 85% ailələrdə yaşayır. Azərbaycanda yalnız 2015-ci ilin 8 ayı ərzində təxminən 45.000 nikah bağlanıb [1]. Tarix boyu ailə öz formasını və funksiyasını dəyişsə də onun mahiyyəti dəyişməz qalır. Məhz ailə münasibətlərinin ahəngliyi ictimai siyasi vəziyyətin, adət və ənənələrin qorunmasının, iqtisadi sabitliyin göstəricisi kimi çıxış edir.

Ailə qədim dövrlərdə yalnız mülki münasibətlərin obyektı kimi çıxış edirdi. Mürəkkəb quruluşu olan müasir cəmiyyətlərdə isə ailə institutunda daha publik xüsusiyyətlər formalaşır və onun hüquqi əsasları dövlət tərəfindən qorunur.

Ailə münasibətlərin qorunmasının dövlət təminatı neqativ və pozitiv öhdəliklərlə bağlıdır. Neqativ dedikdə, ölkələrin qanunvericiliyi, məhkəmə təcrübəsi, inzibati icra sahəsində ailə münasibətlərinə qanunsuz müdaxilələrin qarşısının alınması başa düşülür. Pozitiv öhdəlik isə dövlət tərəfindən ailə üzvlərinə hüquqlarının müdafiəsi üçün şəraitinin yaradılması, ailənin inkişafına və qorunmasına verilən dəstək başa düşülür.

Ailə münasibətlərinin müdafiəsi sahəsində dövlətin neqativ və pozitiv öhdəliklərini tam fərqləndirmək mümkün deyil. Ailə özü sosial məhsuldur və ailəyə dövlət tərəfindən hər hansı bir müdaxilə digər tərəfdən pozitiv öhdəliklər yaradır və onların təminatı isə dövlətin sosial vəzifəsinə çevrilir.

İnsan hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi (bundan sonra - İHAM) *Lombardo İtaliyaya qarşı işi üzrə 2013-cü il 29 yanvar tarixli qərarında* bildirdi ki, dövlət-iştirakçı mübahisə həтта valideynlər arasında yarandığı halda belə uşaqların valideyninlə görüşmək imkanını yaratmalıdır. Bu cür halda məhkəmələr, habelə icra orqanları çalışmalıdırlar ki, ailə üzvləri arasında “zaman faktoru” (mübahisə nəticəsində əlaqənin olmadığı zaman) uşaqla valideynlərin münasibətinə təsir göstərməsin. Qeyd edilən iş üzrə İHAM bildirdi ki, milli məhkəmələr 7 il ərzində uşaqla atanın görüşünə ananın maneələr göstərməsini yalnız bildirirdilər və təkrarən görüşün təşkili haqda qərar qəbul edirdilər. Lakin dövlət belə bir vəziyyətdə ailə üzvlərinin hər birinə psixoloji yardım almaq üçün şərait yaratmalı idi. Bu halda şikayət edən ata uşağa psixoloji zədə gətirməyərək öz hüquqlarını realizə edə bilərdi. Beləliklə,

dövlətin passivliyi nəticəsində İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi üzrə Avropa Konvensiyasının (bundan sonra - İHAMK) 8-ci maddəsi pozulub [2]. İHAM T. Çexiya Respublikasına qarşı işi üzrə 2014-cü il 17 iyul tarixli qərarında isə birbaşa qeyd etdi ki, məhkəmələr valideynlə uşaq arasında münasibətlərin yalnız istisna hallarda qarşısını ala bilərlər. Bu kontekstdə dövlətin neqativ və pozitiv vəzifələri ayrılmazdır və hər iki halda rəqabətli maraqlar arasında tarazlığa nail olmaq lazımdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, Avropa hüququ ailə anlayışını kifayət qədər geniş şərh edir. İHAM mövqeyinə əsasən ailə yalnız valideyn və uşaqlar deyil hətta ailədə yaşayan baba, nənə, nəvə və digər yaxın qohumlardır. Bu mövqeyi Avropa insan hüquqları məhkəməsi hələ 1979-cu ildə Marks Belçikaya qarşı işi üzrə qərarında bildirmişdir. Məhz bu baxımdan məhkəmələr ailə mübahisələrində ailə üzvlərin maraqlarını təhlil edərkən bu sosial birliyin hər bir üzvünün qanuni maraqlarını nəzərə almalıdırlar.

Təbii ki, ailə üzvləri arasında ən vacibi uşaqdır. İHAM Drenk Çexiya Respublikasına qarşı işi üzrə 2014-cü il 04 sentyabr tarixli qərarında bildirdi ki, məhkəmələr ailə mübahisələrində valideyn və uşaq maraqları arasında balansı əldə etməlidirlər və bu halda uşağın marağı üstün olmalıdır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra - Konstitusiya) 34-cü maddəsinin IV və V hissələri bəyan edir ki, uşaqlara qayğı göstərmək, onları tərbiyə etmək valideynlərin həm hüququ, həm də borcudur. Valideynlərə hörmət etmək, onların qayğısına qalmaq uşaqların borcudur. 18 yaşına çatmış əmək qabiliyyətli uşaqlar əmək qabiliyyəti olmayan valideynlərini saxlamağa borcludurlar.

Öz növbəsində Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi (bundan sonra - Konstitusiya Məhkəməsi) “*Azərbaycan Respublikası Ailə Məcəlləsinin 80 və 81-ci maddələrinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair*” 2015-ci il 27 yanvar tarixli Qərarında qeyd etmişdir ki, “uşaq hüquqlarının həyata keçirilməsi, uşaqların yüksək mənəviyyatlı, hərtərəfli şəxsiyyət kimi formalaşmasına şərait yaradılması Azərbaycan Respublikasının dövlət siyasətinin üstün istiqamətlərindən biridir. Uşaqlar barəsində dövlət siyasəti hər bir uşağın zəruri maddi və məişət şəraitində böyüyüb tərbiyə olunmasının, mütərəqqi tələblər əsasında təhsil almasının, layiqli vətəndaş kimi formalaşmasının təmin edilməsinə yönəldilir” [3].

Həmin Qərarla Konstitusiya Məhkəməsi alimentin tutulması qaydalarına aydınlıq gətirərək qeyd etmişdir ki, Ailə Məcəlləsinin 81.2-ci maddəsinə uyğun olaraq valideynlərin əlavə xərclərə cəlb olunması qaydasını məhkəmə müəyyən edir. Bu xərclərin miqdarı məhkəmə tərəfindən valideynlərin və uşaqların ailə və maddi vəziyyəti, eləcə də tərəflərin diqqətəlayiq olan digər maraqları nəzərə alınmaqla, hər ay ödənilməli olan sabit pul məbləğində müəyyən olunur. Məhkəmə valideynləri nəinki faktiki çəkilmiş xərclərdə iştiraka, habelə gələcəkdə çəkilməsi zəruri olan xərclərə də cəlb edə bilər (Ailə Məcəlləsinin 81.3-cü maddəsi). Bu barədə məhkəməyə müraciət edən şəxs gələcəkdə çəkilməsi zəruri olan xərcləri mötəbər sübutlarla əsaslandırmalıdır.

Valideynlərin verməli olduğu əlavə xərclərin miqdarı hər bir işin konkret halından asılıdır, əlavə xərclər dəyişməz deyildir. Belə ki, sonralar daha yüksək xərclərin çəkilməsi tələb edilərsə, bu məqsədlə təkrarən məhkəməyə müraciət etmək imkanı istisna edilmir.

Konstitusiya Məhkəməsi bu Qərarla xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqların təminatını qanunvericiliyə müvafiq valideyn borcu kimi şərh etdi, valideynlərdən tutulan digər xərcləri isə məhkəmələrin səlahiyyətinə aid etdi.

Ümumiyyətlə Konstitusiya Məhkəməsi sosial ədalət prinsipinin təminatı məsələsini daha çox qanunvericilik orqanının səlahiyyətinə aid edir. Məsələn, İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkil (Ombudsman) Konstitusiya Məhkəməsinə müraciət edərkən mirasda məcburi pay almaq hüququ olan şəxslərin (daha çox ailə üzvləri olan uşaqların) dairəsini mülkiyyət hüququ baxımından daraltmağı təklif etmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsi *“Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 1193-cü maddəsinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 13-cü maddəsinin I və II hissələrinə, 29-cu maddəsinin I, II və III hissələrinə uyğunluğunun yoxlanılmasına dair” 2011-ci il 20 oktyabr tarixli Qərarında* bildirdi ki, Mülki Məcəllənin 1193-cü maddəsi hüquq sisteminin ayrılmaz tərkib hissəsi olan sosial ədalətlik prinsipi baxımından Konstitusiyanın 13-cü maddəsinin I və II hissələrinə, 29-cu maddəsinin I, II, III və V hissələrinə uyğun hesab edilsin. Mirasda məcburi pay almaq hüququ olan şəxslərin dairəsi və vərəşələrin məcburi payının həcmnin dəyişdirilməsi məsələsini zamanın tələbi baxımından Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi öz səlahiyyəti çərçivəsində müəyyən edə bilər [4].

Konstitusiyanın 17-ci maddəsinin I hissəsinə əsasən cəmiyyətin əsas özəyi kimi ailə dövlətin xüsusi himayəsindədir. Konstitusiyanın 34-cü maddəsi bəyan edir ki, nikah könüllü razılıq əsasında bağlanılır. Heç kəs zorla evləndirilə (ərə verilə) bilməz. Nikah və ailə dövlətin himayəsindədir. Ər ilə arvadın hüquqları bərabərdir.

Ailə Məcəlləsinin 1.3-cü maddəsinə əsasən isə, ailə qanunvericiliyi ailənin möhkəmləndirilməsi zəruriyyətindən, ailə münasibətlərinin qarşılıqlı məhəbbət və hörmət hissləri əsasında qurulmasından, ailənin işinə hər kəsin qarışmasının yolverilməzliyindən, ailə üzvlərinin ailə qarşısında qarşılıqlı yardım və məsuliyyətindən, onların hüquqlarının maneəsiz həyata keçirilməsinin təmin olunmasından və bu hüquqların məhkəmədə müdafiəsi imkanlarından irəli gəlir.

Məhz qanunvericiliyi rəhbər tutaraq Konstitusiya Məhkəməsi ailənin qorunması ilə əlaqədar bir sıra qərarlar qəbul etmişdir. Bu qərarlarda Konstitusiya Məhkəməsi mahiyyət etibarı ilə boşanma prosesinin həyata keçirilməsi prosesini icra orqanlarına yox məhkəmələrin səlahiyyətinə aid edilməsini üstün hesab etmişdir.

Əksər Avropa ölkələrində boşanma prosesi tam olaraq məhkəmələrin səlahiyyətindədir. Məsələn, Almaniyanın Mülki Məcəlləsinin tələblərinə əsasən boşanma yalnız məhkəmə qaydasında həyata keçirilir və hətta həmin

Məcəllənin 1567 § əsasən boşananlar məhkəmədə bir il ayrılıqda yaşadığını sübut etməlidirlər.

Konstitusiya Məhkəməsi də *“Azərbaycan Respublikası Ailə Məcəlləsinin 17.2.3-cü maddəsinin və 182-ci maddəsinin bəzi müddəalarının Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 60-cı maddəsinin I hissəsinə uyğunluğunun yoxlanılmasına dair”* 2013-cü il 9 iyul tarixli Qərarında boşanma prosesində üstünlüyü məhkəmə araşdırmasına vermişdir.

Belə ki, Ombudsmanın sorğusu əsasında Ailə Məcəlləsinin 17.2.3-cü maddəsi məhkəmə müdafiəsi baxımından testdən keçirilməsi təklif edildi. Həmin maddəyə müvafiq olaraq yetkinlik yaşına çatmayan ümumi uşaqlarının olmasından asılı olmayaraq ərin (arvadın) ərizəsi əsasında nikaha xitam verilməsi ər (arvad) cinayət törətməyə görə ən azı 3 il müddətinə azadlıqdan məhrum olunduqda müvafiq icra hakimiyyəti orqanında aparılır.

Konstitusiya Məhkəməsi bu iş üzrə qərara gəldi ki, nikah və ailə hüquqlarının məhkəmə təminatı ailə qanunvericiliyinin əsasını təşkil edən “ər və arvadın hüquqlarının maneəsiz həyata keçirilməsinin təmin olunması və bu hüquqların məhkəmədə müdafiəsi imkanları” prinsipindən və Konstitusiyanın 60-cı maddəsinin I hissəsində təsbit olunan hər kəsin hüquq və azadlıqlarının məhkəmə müdafiəsi hüququndan irəli gəlir. Məhz bu baxımdan Ailə Məcəlləsinin 17.2.3-cü maddəsi Konstitusiyanın hər kəsin hüquq və azadlıqlarının məhkəmədə müdafiəsinə təminat verən 60-cı maddəsinin I hissəsinə uyğun olmadığından qüvvədən düşmüş hesab edildi [5].

Konstitusiya Məhkəməsinin digər *“Azərbaycan Respublikası Ailə Məcəlləsinin 15-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair”* 2015-ci il 16 oktyabr tarixli Qərarında bildirdi ki, “Azərbaycan Respublikası Ailə Məcəlləsinin 15-ci maddəsinin “uşağın doğulmasından sonra 1 il müddətində arvadın razılığı olmadan ər nikaha xitam verilməsi barədə iddia qaldıra bilməz” müddəası uşağın ölü doğulduğu və ya doğulduqdan sonra 1 il müddətində öldüyü halları da ehtiva edir” [6].

Konstitusiya Məhkəməsinin qeyd edilən qərarları ailə münasibətlərinin sabitliyinə, ailə dəyərlərinin qorunmasına və ailələrdə yarana bilən mübahisələrin ədalətli həll edilməsinə yönəliblər.

Ailə mübahisələri ilə bağlı məhkəmə təcrübəsinin təhlili göstərir ki, bu mübahisələrin əksəriyyəti mülki iddia ilə əlaqəlidir. Təbii ki, mübahisələrin ədalətli həlli ər və arvad arasında nikah müqaviləsinin olmamasından birbaşa asılıdır. Məsələn, nikah müqaviləsinin olmaması məhkəmələrdə aliment tələbini obyektiv qiymətləndirməyə çətinlik yaradır. Bu halda məhkəmələr aliment kimi sabit pul məbləği müəyyənləşdirmək məcburiyyətində qalır.

Digər problem keçmiş ərinin qohumlarının (atası, anası və s.) evində yaşayan boşanmış qadınların yaşayış yerindən məhrum olmalarıdır. Yalnız Konstitusiya Məhkəməsində Mülki Məcəllənin 228-ci maddəsinin şərhinə ilə 6-dan çox iş baxılıb. Həmin maddədə qeyd edilir ki, nikaha girən şəxslər, mülkiyyətçi ilə notarial qaydada təsdiq olunmuş müqavilə bağlamalıdır. Lakin təcrübədə çox nadir hallarda bu fakt baş verir. Nikah bağlandıqdan sonra qadın

həyat yoldaşının valideynlərinin mülkiyyətində olan mənzilə gəlir və heçdə müqavilə bağlamaq haqda düşünmür. Boşanma nəticəsində isə yalnız mülkiyyətçinin iradəsindən asılı olaraq müvəqqəti olaraq istifadə hüququnu əldə edə bilər. Yeni Mənzil Məcəlləsinin şərtlərinə əsasən isə mülkiyyətçi ilə notarial müqavilə olmadığı halda heç kompensasiya almaq hüququndan da məhrum olur.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu *“Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 228.1 və 228.2-ci və Azərbaycan Respublikası Mənzil Məcəlləsinin 30.1 və 30.2-ci maddələrinin şərh edilməsinə dair” 2014-cü il 16 dekabr tarixli Qərarında* Mülki Məcəllədə “istifadə” sözünün mahiyyətcə müxtəlif institutlarla bağlı müddələrdə geniş şəkildə işlədilməsini qeyd edərək, “istifadə hüququ” ifadəsinin əmlak hüquqlarının hər hansı bir növünü deyil, müəyyən bir hüququn həyata keçirilmə şəklini (formasını) ifadə etdiyini göstərmişdir [7].

Mülki Məcəllənin 228-ci maddəsi istifadə hüququna xitam verildikdə kompensasiyanın ödənilməsinə nəzərdə tutur. Lakin bu o halda baş verə bilər ki, istifadə hüququna xitam verilən şəxsin digər yaşayış yeri olmasın.

Konstitusiya Məhkəməsi Mülki Məcəllənin 228-ci ilə əlaqədar sonuncu *“Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 228.5-ci maddəsinə əsasən əmələ gələn istifadə hüququna xitam verilməsinə dair” 2016-cı il 29 mart tarixli Qərarında* bildirdi ki, “Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 228.5-ci maddəsinə əsasən əmələ gələn keçmiş ailə üzvünün yaşayış binasının tərkib hissəsindən istifadə hüququna müvafiq kompensasiya ödənilmədən xitam verilməsi həmin hüququn əldə edilməsini zəruri edən əsas (yaşayış sahəsinə ehtiyac) aradan qalxdıqda mümkündür” [8].

Sonda qeyd etmək lazımdır ki, Konstitusiya Məhkəməsi subsidiar orqandır. İlk növbədə ona görə ki, mübahisəyə mahiyyəti üzrə baxılmır və konstitusiya məhkəmələri şikayətinin maraqlarından daha çox hüquq sisteminin konstitusionallaşma tələbini əsas götürür.

Subsidiarlıq daha çox beynəlxalq ədalət mühakiməsi orqanlarına məxsusdur. Lakin konstitusiya məhkəmələri də özlərinin xüsusi məhkəmə icraatı xarakterinə görə dövlətlərin daxili hüquq sistemlərində insan hüquqların müdafiəsi vasitəsi qismində əlavə fakültativ vasitə kimi fəaliyyət göstərir.

Konstitusiya Məhkəməsinin daxili hüquq sistemində sonuncu instansiya kimi nəzərdə tutulmaması onun xüsusi icraat xarakteri ilə bağlıdır. Nisbi diskresion səlahiyyətlərə malik olan Konstitusiya Məhkəməsi konstitusion şikayətlərə baxılmasında üstünlüyü daha çox mübahisənin geniş ictimai tələbata səbəb olmasına verir. Məhz buna görə Konstitusiya Məhkəməsinə ailə hüquqların müdafiəsi ilə müraciət və ya şikayət ünvanlayanda həmin problemin geniş aktuallığı qeyd edilməlidir.

Ədəbiyyat:

1. Обнародована статистика браков и разводов в Азербайджане
[Elektron resurs] <http://report.az/ru/socialnaya-zashhita/obnarodovana-statistika-brakov-i-razvodov-v-azerbajdzhane/>
2. Case of Lombardo v. Italy
[Elektron resurs] [http://hudoc.echr.coe.int /eng#{\"itemid\":\[\"001-116125\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int /eng#{\)
3. Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Ailə Məcəlləsinin 80 və 81-ci maddələrinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair” 2015-ci il 27 yanvar tarixli Qərarı
[Elektron resurs] <http://www.constcourt.gov.az/decisions/318>
4. Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 1193-cü maddəsinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 13-cü maddəsinin I və II hissələrinə, 29-cu maddəsinin I, II və III hissələrinə uyğunluğunun yoxlanılmasına dair” 2011-ci il 20 oktyabr tarixli Qərarı
[Elektron resurs] <http://www.constcourt.gov.az/decisions/210>
5. Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Ailə Məcəlləsinin 17.2.3-cü maddəsinin və 182-ci maddəsinin bəzi müddələrinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 60-cı maddəsinin I hissəsinə uyğunluğunun yoxlanılmasına dair” 2013-cü il 9 iyul tarixli Qərarı [Elektron resurs]
<http://www.constcourt.gov.az/decisions/270>
6. Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Ailə Məcəlləsinin 15-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair” 2015-ci il 16 oktyabr tarixli Qərarı
[Elektron resurs] <http://www.constcourt.gov.az/decisions/340>
7. Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 228.1 və 228.2-ci və Azərbaycan Respublikası Mənzil Məcəlləsinin 30.1 və 30.2-ci maddələrinin şərh edilməsinə dair” 2014-cü il 16 dekabr tarixli Qərarı
[Elektron resurs] <http://www.constcourt.gov.az/decisions/316>
8. Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 228.5-ci maddəsinə əsasən əmələ gələn istifadə hüququna xitam verilməsinə dair” 2016-cı il 29 mart tarixli Qərarı
[Elektron resurs] <http://www.constcourt.gov.az/decisions/351>

Нигяр АСКЕРОВА

**старший специалист общего отдела
Апарата Конституционного Суда
Азербайджанской Республики**

**ПРАВО КАЖДОГО НА СПРАВЕДЛИВОЕ, ПУБЛИЧНОЕ СУДЕБНОЕ
РАЗБИРАТЕЛЬСТВО: В ПРАВОВЫХ ПОЗИЦИЯХ ЕВРОПЕЙСКОГО
СУДА ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА И КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

Право на справедливое, публичное судебное разбирательство имеет важное конституционное значение и в основных элементах закреплено в различных международно-правовых документах. К этим международным актам относятся ст.ст. 8, 10 и 11 Всеобщей декларации прав человека (1948 года), ст. 14 Международного пакта о гражданских и политических правах (1966 года), и важная для европейских стран ст. 6 Европейской Конвенции о защите прав и основных свобод человека - 1950 года (далее ЕКПЧ).

Следует отметить, что в настоящее время Европейским судом по правам человека сформировалась достаточно большая судебная практика в связи с применением ст. 6 ЕКПЧ буквально во всех странах-членах Совета Европы. Азербайджанская Республика, в качестве члена Совета Европы и стороны ЕКПЧ, также стремится в полной мере приводить деятельность своей судебной системы в соответствие с требованиями ст. 6 ЕКПЧ.

Рассматривая справедливое, публичное разбирательство дела, хотелось бы отметить, что к понятию термина «справедливость» в юридической литературе относятся многозначно. Термин «справедливость» не имеет позитивного определения, однако основные черты этого понятия достаточно ясно представлены в правовых позиция Европейского суда по правам человека.

С этимологической точки зрения «справедливость», в энциклопедическом словаре определяется, как категория морально-правового и социально-политического сознания, понятие о должном, связанное с исторически меняющимися представлениями о неотъемлемых правах человека [1]. Содержит требование соответствия между реальной значимостью различных индивидов (социальных групп) и их социальным положением, между их правами и обязанностями, между деянием и воздаянием, трудом и вознаграждением, преступлением и наказанием и т.п. Несоответствие в этих соотношениях оценивается как несправедливость.

Критерии справедливости тема многих споров, как в повседневной жизни, так и на уровне государств. Философия и общая теория права хоть и рассматривает природу и особенности понятия «справедливость», в

правой науке и судебной практике тема справедливости остается актуальной.

Н.И. Матузов и А.В. Малько отмечают, что справедливость, которая означает соответствие между ролью лица в обществе и его социально-правовым положением; это соразмерность между деянием и воздаянием, между заслуженным поведением и поощрением, между преступлением и наказанием и т.п. Данный принцип в наибольшей мере выражает общесоциальную сущность права и поиск компромисса между участниками правоотношений, между гражданином и государством [2].

Однако большинство авторов сходятся во мнении, что справедливость имеет скорее моральную, этическую основу, чем строго правовую. Так, З.А. Бербешкина отмечает, что справедливость представляет собой «понятие морального сознания, характеризующее правомерность оценки экономических, политических, правовых явлений действительности и поступков людей» [3] О.Э. Лейст подчеркивает, что справедливость является общей категорией и для морали, и для права [4] По мнению М.Г.Виловой, справедливость представляет собой совокупность правовых, аксиологических и моральных правил, обеспечивающих функциональную защиту прав и свобод человека и гражданина, возможную в силу баланса конституционно преследуемых целей, и позволяющих оценивать правовые явления, происходящие в государстве [5].

В виду основополагающего значения ст. 6 ЕКПЧ Европейский суд по правам человека представил широкое толкование положений этой статьи. В деле «Делькур против Бельгии» (*Delcourt v. Belgium*), Суд заявил, что «в демократическом обществе в свете понимания Конвенции, право на справедливое отправление правосудия занимает столь значительное место, что ограничительное толкование ст. 6 п. 1 не соответствовало бы цели и назначению данного положения» [6].

Как указывает Т.Г. Морщакова, используемый Европейским судом по правам человека метод «оценки справедливости процесса в целом» (*fairness of the proceedings taken as a whole*) не предполагает исследования отдельно взятого следственного действия, в отрыве от других этапов процесса. Суд традиционно исходит из того, что практически любой дефект может быть исправлен на последующих этапах процедуры [7].

Проблема определения критериев справедливого судебного разбирательства остается актуальной также для Азербайджанской Республики. В современном демократическом государстве, каковым является Азербайджан, осуществление данного принципа является одним из конституционных задач.

Конституционный Суд Азербайджанской Республики в своих постановлениях неоднократно ссылаясь на ст. 6 ЕКПЧ и отмечал, что право на справедливое судебное разбирательство, гарантированное ст. 6 Европейской Конвенции, является процессуальным правом каждого.

Данное право считается нарушенным в том случае, если судами нарушаются процессуальные правила [8].

Обращаясь к практике Европейского суда по правам человека, Конституционный Суд при отправлении правосудия применяет принцип справедливости в качестве гарантии судебной защиты, а также как средство обеспечения реализации прав и свобод человека и гражданина. Это указывает, что судебная система Азербайджана стремится соответствовать в своей работе международным стандартам отправления правосудия.

Право каждого на справедливое судебное разбирательство включает в себя право обращения в суд; право на рассмотрение дела с непосредственным участием обвиняемого; право не быть принужденным к даче показаний себе во вред (против себя); равенство сторон; состязательный характер судебного разбирательства, а также обоснованность судебного решения. Для полноценного осуществления справедливого судебного разбирательства необходимо чтобы на нем присутствовали все стороны процесса (конфликта).

Важным требованием ст. 6 ЕКПЧ в рамках справедливого судебного разбирательства – это право каждого на публичное (открытое) судебное разбирательство. Именно открытое проведение судебного заседания является важной составляющей при осуществлении права на справедливое разбирательство.

Публичность (гласность) судебного разбирательства подразумевает допустимость присутствия на судебном заседании посторонних лиц, представителей средств массовой информации, а также возможность в целом распространять информацию о ходе судебных заседаний.

Как справедливо указывает М. Де Сальвиа, «Гласность судебного разбирательства является одной из существенных гарантий справедливости процесса. Она защищает от негласного правосудия, и составляет одно из средств сохранения доверия суду. Однако право на гласность судебного процесса может также отступить перед требованиями, предназначенными защитить общественный порядок и интересы сторон по делу, чтобы защитить право на частную жизнь» [9].

Право на публичное слушание основано на концепции открытого и прозрачного отправления правосудия, которая служит важной гарантией интересов отдельных лиц и общества в целом [10].

Право на публичное слушание, которое подразумевает возможность для публики и для участников дела лично присутствовать во время судебного разбирательства, лежит в основе деятельности наблюдателей за судебными процессами, поскольку без такого права общественный мониторинг судебных процессов было бы невозможно реализовать. Эта функция была подтверждена государствами-участниками ОБСЕ, которые постановили принять в качестве меры укрепления доверия присутствие наблюдателей на слушаниях в суде [11].

По делу Храбровой против России Европейский Суд посчитал недостаточно конкретным обоснование суда первой инстанции, который провел судебное заседание в закрытом порядке со ссылкой на то, что дело затрагивало интересы несовершеннолетних учеников. Несмотря на то, что национальный суд второй инстанции провел заседания в открытом порядке, все же этого было недостаточно для исправления допущенного нарушения, т.к. для этого необходимо было допросить несовершеннолетнюю участницу конфликта, допрашивать же повторно суд второй инстанции отказался [12]. Тем самым, Европейский Суд справедливо признал нарушение права публичного разбирательства.

Часть V статьи 127 Конституции Азербайджанской Республики гласит: Производство дел во всех судах проводится гласно. Слушание дела в закрытом заседании разрешается только в случае, если суд полагает, что открытое производство может стать причиной раскрытия государственной, профессиональной или коммерческой тайны, либо устанавливает, что есть необходимость сохранения тайны личной или семейной жизни граждан. Это закреплено также в процессуальном законодательстве Азербайджанской Республики (например, ст. 27 УПК АР).

Однако это вовсе не означает, что на заседании могут присутствовать каждый. В зал судебного заседания могут не быть допущены лица, нарушающие порядок проведения заседания, несовершеннолетние лица, так как это может отрицательно сказаться на их психике и воспитании (несовершеннолетние лица до 16 вообще не допускаются в зал заседания суда), а также лица желающие оказать давление на суд тем или иным способом.

Европейский Суд по правам человека не раз обращался к вопросу важности публичных слушаний в суде. Так, в деле *Винтерверп (Winterwerp) против Нидерландов* о принудительном помещении в психиатрическую больницу заявитель был помещен в психиатрическую больницу, и его пребывание там ежегодно продлялось судом. Европейский суд установил нарушение Конвенции в том, что ни по закону, ни практически Винтерверпу не была предоставлена возможность быть выслушанным ни лично, ни через представителя [13]. В деле *Кэмпбелл и Фелл против Соединенного Королевства* Суд признал, что не имело места нарушение права на публичное разбирательство. Советом посетителей заявители были признаны виновными в дисциплинарных нарушениях правил внутреннего распорядка тюрьмы. Европейский суд пришел к выводу, что трудности для допуска публики в здание тюрьмы очевидны, а проведение слушаний вне ее пределов создало бы серьезные проблемы для властей [14].

Таким образом, следует отметить, право на справедливое судебное разбирательство и публичность рассмотрения дел в суде взаимодополняемые понятия. Эти права имеют важное конституционное

значение и в своих основных элементах закреплены в международных стандартах в области прав человека.

Список использованных источников:

1. [Электронный источник] – <http://slovar.cc/enc/sovremenniy/1845833.html>.
2. Матузов Н.И., Малько А.В. Теория государства и права: учебник" Юрист, 2004. С.83
3. Бербешкина З.А. Справедливость как социально-философская категория. – М., 1983. С. 113-114.
4. Лейст О.Э. Сущность права: Проблемы теории и философии права. – М., 2002. С. 171.
5. Вилова М.Г. Ученые записки юридического факультета. Вып. 26 (36) / Под ред. А.А. Ливеровского. – Санкт-Петербург: Издательство Санкт-Петербургского государственного университета экономики и финансов, 2013. – 95 с. С. 5-9.
6. Делькур против Бельгии. 1970. 17 января, (п. 25). Решение от 17 января 1970 года по делу Delcourt, Series A: Judgments and Decisions, Volume 11 (1970), P. 15.
7. Стандарты справедливого правосудия (международные и национальные практики) / кол. авторов ; под. ред. д. ю. н. Т.Г. Морщаковой. — Москва: Мысль, 2012. 224 с.
8. Постановление Пленума Конституционного Суда Азербайджанской Республики «О проверке соответствия постановления Военной коллегии Верховного Суда Азербайджанской Республики от 7 июля 2011 года Конституции и законам Азербайджанской Республики» / [Электронный источник] <http://constcourt.gov.az/decisions/232>
9. Де Сальвиа, М. Прецеденты Европейского суда по правам человека. Руководящие принципы судебной практики, относящейся к Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод. Судебная практика с 1960 по 2002 г. СПб.: Юрид. центр Пресс, 2004. С. 432.
10. Комитет ООН по правам человека, МПГПП Замечания общего порядка № 32 (2007 г.), п. 28.
11. Документ Копенгагенской встречи Конференции по человеческому измерению СБСЕ, Копенгаген 1990 г., п. 12.
12. *Khrabrova v. Russia*, no. 18498/04, §§ 50-53, 02.10.2012 [Электронный источник] - [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-113632#{"itemid":\["001-113632"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-113632#{"itemid":["001-113632"])
13. Европейский суд по правам человека. Избранные решения: в 2 т. Т. 1. М.: НОРМА, 2000. С.299
14. Европейский суд по правам человека. Избранные решения: в 2 т. Т. 1. М.: НОРМА, 2000. С.450

Xaqani MƏMMƏDOV
Bakı Dövlət Universitetinin
Beynəlxalq xüsusi hüquq kafedrasının
doktorantı

AVROPA İTTİFAQI VƏ AZLIQLARA MƏNSUB ŞƏXSLƏRİN HÜQUQLARININ MÜDAFİƏSİ

X Ü L A S Ə

Məqalədə Aİ-nin azlıqlara mənsub şəxslərin hüquqlarına aid olan bir sıra konkret təşəbbüsləri nəzərdən keçirilir və azlıqların problemlərinin Aİ-nin fəaliyyətində bütövlükdə insan hüquqlarının təşviqi kimi vurğulanmasının mümkünlüyü açıqlanır.

Göstərilir ki, Aİ ayrı-seçkilik, irqçilik və ksenofobiya qarşı mübarizə sahəsində hüquqi baza yaratmışdır və dünyada bu hallara qarşı mübarizəyə yönəlmiş proqramların maliyyələşdirilməsinə öz töhfəsini verir. Aİ özünün üçüncü ölkələrlə siyasi dialoqu çərçivəsində azlıqların problemlərini qaldırır və BMT tədbirlərində azlıqlara mənsub şəxslərin hüquqlarının təşviqi və müdafiəsi sahəsində fəal əməkdaşlıq edir. Bundan başqa, Aİ maliyyə və texniki əməkdaşlıq alətlərinin geniş spektrindən, o cümlədən hökumətlərlə ikitərəfli əməkdaşlıqdan və vətəndaş cəmiyyətinə birbaşa dəstəkdən istifadə edərək, azlıqlara mənsub şəxslərin hüquqlarının təşviqi və müdafiəsi istiqamətində birgə fəaliyyət göstərir.

Avropa İttifaqı haqqında Müqaviləyə görə, "İttifaq insan ləyaqətinə hörmət, bərabərlik və insan hüquqlarına, o cümlədən azlıqlara mənsub şəxslərin hüquqlarına hörmət dəyərlərinə əsaslanır"

Məqalədə deyilir ki, Avropa İttifaqı haqqında Müqaviləsinə görə İttifaqın üzərinə sosial təcridə və ayrı-seçkiliyə qarşı mübarizə, mədəniyyət və dil müxtəlifliyinə hörmət, Avropanın mədəni irsinin qorunub saxlanması və yüksəldilməsi, qalan dünya ilə münasibətlərdə öz dəyərlərinin müdafiəsi və həyata keçirilməsi vəzifələrini qoyur.

Avropa İttifaqı haqqında Müqavilədə birbaşa göstərilir ki, İttifaq azlıqlara mənsub şəxslərin hüquqlarına hörmət dəyərlərinə əsaslanır və İttifaq daxilində və qalan dünya ilə münasibətlərində bu dəyərlərə sadıqdır.

Məqalədə son olaraq xüsusi qeyd olunur ki, Aİ ayrı-seçkilik, irqçilik və ksenofobiya qarşı mübarizə sahəsində hüquqi baza yaratmışdır və dünyada bu hallara qarşı mübarizəyə yönəlmiş proqramların maliyyələşdirilməsinə öz töhfəsini verir.

Açar sözlər: Avropa İttifaqı, müqavilə, hökumətlərarası konfrans, insan hüquqları, azadlıqları, prinsiplər, xartiya, milli azlıq, əsas hüquqların müdafiəsi, irqi ayrı-seçkilik, irqçilik və ksenofobiya, etnik mənşə, dini etiqad əlamətləri, məşğulluq, təhsil, sosial müdafiə və xidmətlərdən istifadə sahələri, cinayətkara

qarşı məhkəmə prosesi.

Avropa İttifaqı haqqında Müqavilə.

Avropa İttifaqında (Aİ) islahatlar haqqında müqavilə 2007-ci il dekabrın 13-də Lissabonda imzalanmış və "Lissabon müqaviləsi" adı almışdır[. 27 üzv ölkədən ibarət Aİ-nin fəaliyyətini yaxşılaşdırmaq, kəskin global dəyişikliklər şəraitində dünyada onun rolunu və mövqeyini möhkəmlətmək məqsədi ilə yaradılmış Aİ-də islahat haqqında müqavilə 2007-ci il oktyabrın 19-da Lissabonda keçirilən hökumətlərarası konfransda qəbul olunmuşdur. Müqavilə Aİ Konstitusiyasının iflasa uğramış layihəsini əvəz etmişdir [4, 4-5: 28, 44-46].

Məlumdur ki, Avropa İttifaqı haqqında Müqavilə Aİ-nin tədqiq olunan problemlə bağlı hüquqi baza rolunu oynayır. Müqavilənin 6-cı maddəsinə görə, İttifaq Avropa İttifaqının Əsas Hüquqlar Xartiyasının Nizamnaməsində təsbitini tapmış hüquqları, azadlıqları və prinsipləri, o cümlədən milli azlığın üzvü olmaq əlamətinə görə ayrı-seçkiliyin qadağan olunmasını tanıyır (Nizamnamənin 21-ci maddəsi)[5, 233; 13, 26-27].

Avropa İttifaqı haqqında Müqavilənin 2-ci maddəsinə görə, Krouv Riçardın qeyd etdiyi kimi, Avropa İttifaqı haqqında Müqavilənin 3-cü maddəsi İttifaqın üzərinə sosial təcridə və ayrı-seçkiliyə qarşı mübarizə, mədəniyyət və dil müxtəlifliyinə hörmət, Avropanın mədəni irsinin qorunub saxlanması və yüksəldilməsi, qalan dünya ilə münasibətlərdə öz dəyərlərinin müdafiəsi və həyata keçirilməsi vəzifələrini qoyur [19, 22].

Əmir Əliyevin xüsusi olaraq qeyd etdiyi kimi, Aİ və onun orqanları, habelə üzv dövlətlər İttifaq qanununu həyata keçirərkən bu müddəalara əsaslanırlar. Buna baxmayaraq, onlar Aİ-də, İttifaqın səlahiyyət sahələrindən kənarda tədbir görmək hüququ vermir. Aİ-nin səlahiyyət dairəsinə daxil olmayan sahələrdə Aİ üzvü olan dövlətlər əsas hüquqların müdafiəsi məqsədilə öz qanunvericiliyini tətbiq edir və özlərinin beynəlxalq öhdəliklərini həyata keçirirlər [7, 180-192].

Avropa İttifaqında milli azlıqlar.

Aİ-da azlıqlara mənsub olan bir çox şəxs əvvəlki tək təhdidlər, ayrı-seçkilik və irqçiliklə qarşılaşır. Onlar yaşadıkları ölkələrdə və cəmiyyətlərdə əhalinin əksəriyyəti üçün əlçatan olan iqtisadi, siyasi, sosial və mədəni həyatda iştirakdan tam kənar edilmək riski ilə üzləşirlər. Müqavilə İttifaqa azlıqlara mənsub şəxslərin hüquqlarının müdafiəsinə təkan verən bir sıra alətlər qəbul etmək səlahiyyəti verir. Jul Deşenin yazdığına görə, həmin səlahiyyətləri tətbiq edən Aİ ayrı-seçkiliyə, irqçiliyə və ksenofobiya qarşı mübarizə sahəsində hüquqi baza formalaşdırmışdır və İttifaq çərçivəsində bu hallara qarşı mübarizəyə yönəlmiş tədbirləri dəstəkləyən proqramları maliyyələşdirir[32, 15]. İrqi, yaxud etnik mənşə, dini etiqad əlamətlərinə görə ayrı-seçkilik Avropa İttifaqının əsaslandığı təməl prinsiplərlə bir araya sığmır (Avropa İttifaqı haqqında Müqavilənin 10-cu maddəsi) [32, 18].

Aİ son illərdə irqçiliyə və ayrı-seçkiliyə qarşı mübarizə sahəsində daxili

qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi istiqamətində ardıcıl fəaliyyət göstərir. Avropa Komissiyasının Məşğulluq, Sosial İşlər və Bərabər İmkanlar Baş Müdirliyinin Ayrı-seçkiliyə qarşı mübarizə bölməsi mütəmadi surətdə Aİ çərçivəsində ayrı-seçkiliyə qarşı mübarizə və bu sahədə Aİ qanunvericiliyi ilə bağlı məlumatları yeniləyir [4, 11].

Üzv-dövlətlərin hökumətlərindən Aİ ayrı-seçkilik əleyhinə qanunvericiliyinə müvafiq surətdə (2000/43/Aİ Direktivi)[29, 77] məşğulluq, təhsil, sosial müdafiə, mal və xidmətlərdən istifadə sahələrində irqi, yaxud etnik mənsubiyyət əlaməti üzrə ayrı-seçkiliyi qadağan edən milli qanunvericilik qəbul etmək tələb olunur. Bu sahədə ayrı-seçkilikdən müdafiə yalnız Aİ vətəndaşlarına deyil, Aİ ərazisində yaşayan bütün şəxslərə şamil olunur. Direktiv üzv-dövlətlərə pozitiv tədbirlər görmək imkanı verir. Bundan başqa, üzv-dövlətlər irqi, yaxud etnik mənsubiyyət əlaməti üzrə ayrı-seçkiliyə məruz qalmış şəxslərə məsləhət və yardım verilməsi, onların şikayətlərinə baxılması üzrə müstəqil orqan təyin etməyə, yaxud yaratmağa borcludur [27, 41-42]. Kamal Adıgözəlovun doğru qeyd etdiyi kimi, bu orqanların, əksəriyyəti İttifaqın, bərabərlik orqanlarının Avropa şəbəkəsinin tərkib hissəsi olub, əməkdaşlığı inkişaf etdirir, məlumat və qabaqcıl təcrübə mübadiləsi aparır [4, 6].

Aİ-nin irqçiliyə və ksenofobiya qarşı mübarizə sahəsində qanunvericiliyinin digər nümunəsi 2008-ci ildə qəbul olunmuş Şüranın İrqçiliyin və ksenofobiyanın müəyyən forma və təzahürlərinə qarşı cinayət hüququ vasitəsilə mübarizəyə dair Çərçivə qərarıdır (2008/913/PVD). O, üzv-dövlətlərin daxilində müvafiq qanunların qəbul olunmasını tələb etməklə irqçilik və ksenofobiya cinayətlərinin Aİ üzvü olan bütün dövlətlərdə səmərəli, münasib və cəkindirici şəkildə cəzalandırılmasına çalışır [31, 12].

Cəzalandırılan cinayətlərə irq, dərisinin rəngi, dini mənsubiyyət, milli, yaxud etnik mənşə əlaməti üzrə müəyyən olunan qrupa, yaxud belə qrupun üzvünə münasibətdə zorakılığa, yaxud nifrətə kütləvi təhrikəmə aiddir. Belə təhrikəmə habelə təsvirlərin, yaxud digər materialların kütləvi surətdə yayılması vasitəsilə törədildikdə cəzalandırılır. Millətçilik cinayətləri, soyqırım cinayətləri, insanlığa qarşı cinayətlər və hərbi cinayətlər törədilərkən zorakılıq, yaxud nifrəti təşviq edən davranış da cəzalandırılır (OJ2008/C115/01). Üzv-dövlətlər Çərçivə qərarı ilə əhatə olunan cinayətlərə aid hər hansı əməl barəsində irqçilik və ksenofobiya motivlərinin ağırlaşdırıcı hal kimi nəzərdən keçirilməsini, yaxud bu motivlərin cəza müəyyən olunarkən nəzərə alınmasını təmin etməyə borcludur. Çərçivə qərarı hüquqi və fiziki şəxslərin məsuliyyətini nəzərdə tutur [26, 11]. Çərçivə qərarında göstərilmiş cinayətin qurbanı olan hər hansı şəxs, məsələn, yaxınlıqdakı polis sahəsinə hadisə barədə məlumat verərək milli qanunvericiliyə müvafiq surətdə ehtinal olunan cinayətkara qarşı məhkəmə prosesini başlada bilər.

Azlıqlara mənsub şəxslər barəsində ayrı-seçkiliyi qadağan edən qanunvericilik zəruri şərt olsa da, öz-özlüyündə ayrı-seçkilikdən azad cəmiyyətin qurul-

ması məqsədinə çatma bilməz. İnsanların şəxsi xüsusiyyətləri səbəbindən üzləşdikləri dərin kök salmış çatışmazlıqlar onların cəmiyyətin bütün səviyyələrində tam mənada iştirakına maneçilik törədə biləcəyindən, Aİ ayrı-seçkilik haqqında məlumatları artırmağa və əhalinin öz hüquqlarına, habelə müxtəlifliyin üstünlüklərinə dair məlumatlılıq səviyyəsini yüksəltməyə can atır. Məsələn, Aİ bütün Avropada ictimai tədbirlər, jurnalistlərin mükafatlandırılması və gənclər arasında müsabiqələr vasitəsilə “Müxtəliflik uğrunda. Ayrı-seçkiliyə qarşı” məlumatlandırma kampaniyasını dəstəkləyərək, daha çox insanın öz hüquq və vəzifələrini bilməsinə çalışır. Məsələn, “Rəngarəng cəmiyyət: bütün Avropada ayrı-seçkiliyə qarşı mübarizə” filmində Aİ qanunvericiliyinə müvafiq surətdə bərabərlik və müxtəliflik, ayrı-seçkilikdən zərər çəkmiş şəxslərin yardım üçün müraciət qaydası araşdırılır [22, 9].

Avropa Komissiyası ayrı-seçkiliyə qarşı mübarizə sahəsində siyasətin işlənilib hazırlanması və həyata keçirilməsi zamanı vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları ilə məsləhətləşmələr aparır. O, mütəmadi surətdə mühüm siyasi təşəbbüslərin həyata keçirilməsinə qədər ictimaiyyətin rəyini öyrənmək məqsədilə məsləhətləşmələr aparır, habelə Avropa Vətəndaş Dialoqu çərçivəsində qeyri-hökumət təşkilatları (QHT) sektoru ilə əməkdaşlıq edir. Bu məsləhətləşmələr, Aslan Abaşidzenin yazdığı kimi, həm də ayrı-seçkiliyə qarşı mübarizə siyasətinin maksimum səmərəliliyinin təmin olunması məqsədilə əsas maraqlı tərəflərin və ekspertlərin fikir və təkliflərinin toplanmasına xidmət edir [10, 46-47].

Bundan başqa, Aİ ayrı-seçkiliyə, irqçiliyə və ksenofobiya qarşı mübarizədə fəallıq göstərən qeyri-kommersiya təşkilatlarına, ictimai birliklərə, fondlara, ictimai təşkilatlara və digər analoji qurumlara maliyyə dəstəyi göstərir. Məsələn, Aİ özünün fundamental hüquqlar və vətəndaşlıq üzrə xüsusi proqramı çərçivəsində QHT-lərə və digər təşkilatlara maliyyə yardımı göstərir [4,8]. Bu proqramın ümumi məqsədləri əsas hüquqlara hörmətə əsaslanan Avropa cəmiyyətinin inkişafının dəstəklənməsini, vətəndaş cəmiyyətinin möhkəmləndirilməsini, irqçiliyə, ksenofobiya və antisemitizmə qarşı mübarizəni və bütün Aİ miqyasında dinlər və mədəniyyətlər arasında anlaşma və dözümlülüyün gücləndirilməsini ehtiva edir.

Etnik azlıqlarla bağlı siyasətin mərkəzi istiqamətləri – təhsil, məşğulluq, sosial inteqrasiya üzv-dövlətlərin səlahiyyətindədir. Aİ tərəfindən əlaqələndirilən milli siyasət ümumi məqsədlər, prinsiplər və göstəricilər vasitəsilə reallaşdırılır. Üzv-dövlətlər birgə məruzələr və ekspert icmalları üçün əsas təşkil edən milli proqramlar və fəaliyyət planları işləyib hazırlayır [18, 33]. Bu sahədə aparılan təlim müvafiq təcrübənin çatdırılmasının təşviqinə yönəlmişdir. Aİ struktur fondları, o cümlədən Avropa Sosial Fondu milli proqram və planların reallaşdırılması aləti kimi çıxış edir.

Aİ Əsas Hüquqlar Agentliyi (“FRA”) Vyanada yerləşir və mühüm vəzifələri yerinə yetirir. O, digər milli və beynəlxalq orqan və təşkilatlar, o cümlədən Avropa Şurası ilə əməkdaşlıq edir. FRA Aİ-nin və üzv-dövlətlərin müvafiq təsisat və qurumlarına Aİ qanunvericiliyinin həyata keçirilməsi zamanı

əsas hüquqlar sahəsində yardım göstərir, onların müvafiq səlahiyyət sahələrində fəaliyyət istiqamətlərini müəyyənləşdirməsini dəstəkləyir [20, 29-30].

Agentlik diqqətini Aİ və 27 üzv-dövlətin, namizəd-ölkələrin və Aİ ilə assosiasiya sazişi bağlamış və iştirak üçün dəvət oluna biləcək ölkələrin əsas hüquqlar sahəsində vəziyyəti üzərində cəmləşdirir [22, 41].

Agentliyin fərdi şikayətlərə baxmaq, yaxud qərar qəbulunun tənzipini həyata keçirmək səlahiyyəti yoxdur. O, Aİ ölkələrində əsas hüquqlar sahəsində vəziyyəti əsas hüquqların ciddi surətdə pozulması halında üzv-dövlətə qarşı hərəkət imkanını nəzərdə tutan Avropa İttifaqı haqqında Müqavilənin 7-ci maddəsinin məqsədləri baxımından müşahidə etmir, habelə İttifaq aktlarının və onların üzv-dövlətlərin milli qanunvericiliyində nəzərə alınmasının qanuniliyinə nəzarət etmir.

FRA Aİ çərçivəsində fundamental hüquqlar məsələlərinə dair rəsmi və qeyri-rəsmi məlumatları toplayıb təhlil edir[. Aİ ölkələrində məlumatların əlçatanlığı və keyfiyyəti sahəsində fərqlər nəzərə alınmaqla, Agentlik habelə məlumatların keyfiyyətinin və müqayisəolunanlığının yüksəldilməsi üzrə metod və standartlar işləyib hazırlayır. Lakin çox zaman belə məlumatlar əlçatan olmadığından, Agentlik Aİ miqyasında araşdırmalar apararaq, digər qurumları da bu fəaliyyətə təşviq edir.

Agentlik Avropa Şurasının (AŞ) köməyi ilə yaradılmışdır (OJ 2007/L 53/1) [30, 15]. Assosiasiya prosesi Aİ-nin Qərbi Balkan ölkələri ilə danışıqları üçün əsas təşkil edir və onların qoşulmasına gətirib çıxara bilər.

Agentlik özünün tədqiqat fəaliyyətində müvafiq amilləri, habelə inkişaf sahəsində əsas hüquqlara toxunan siyasətləri nəzərdən keçirir. Əsas hüquqlara hörmət və onların müdafiəsi üzrə müsbət təşəbbüslərin üzə çıxarılması Agentliyin işinin çox mühüm hissəsini təşkil edir. Agentlik Aİ-də əsas hüquqlara dair illik hesabat və özünün əsas hüquqlar barəsində müsbət təcrübə nümunələrini işıqlandıran tədqiqatları və icmalları əsasında tematik məruzələr dərc etdirir [30, 21-23].

Agentlik mütəmadi surətdə azlıqların problemlərinə dair məruzə və nəşrlər dərc etdirir. Son nəşrlərə Avropa İttifaqında qaraçıların və köçərilərin yaşayış şəraiti haqqında məruzələr aiddir.

Agentlik cəmiyyətin bütün səviyyələrində əsas hüquqların təşviqinin və müdafiəsinin təbii fəaliyyətə çevrildiyi mühitin dəstəklənməsinə çalışır. Agentliyin maraqlı tərəflər, əhəlinin daha geniş təbəqələri ilə milli və yerli səviyyədə insan hüquqları sahəsində qarşılıqlı fəaliyyəti onun mandatının mühüm hissəsi kimi nəzərdən keçirili[. Digər mühüm komponent Agentliyin işinin yeni kommunikasiya və şəbəkə mühitinə, informasiyanın toplanmasının və yayılmasının daha da demokratikləşdiyi, sosial şəbəkələr və sosial media vasitəsilə fəallığın artdığı mühitə adaptasiyasıdır.

Agentlik Aİ-nin orqanı kimi Aİ-nin bütün müvafiq institutları və məşvərətçi orqanları ilə əməkdaşlıq edir. Beynəlxalq səviyyədə Agentlik Avropa Şurası, habelə ATƏT, BMT və UNESCO ilə sıx əməkdaşlıq şəraitində fəaliyyət göstərir. Vətəndaş cəmiyyəti ilə əməkdaşlıq və FRA-nın təsis edilməsi

haqqında Əsasnaməyə müvafiq surətdə məlumatlılığın yüksəldilməsi sayəsində Agentlik vətəndaş cəmiyyəti ilə dialoqun inkişafına təkan verir və əsas hüquqlar sahəsində fəaliyyət göstərən qeyri-hökumət təşkilatları və vətəndaş cəmiyyəti institutları ilə sıx əməkdaşlıq edir[. Dialoqun və bütün müvafiq tərəflərlə əlaqələndirmənin yaxşılaşdırılması məqsədilə 2008-ci ildə Agentlik və vətəndaş cəmiyyəti arasında əməkdaşlıq və informasiya mübadiləsi şəbəkəsi - Əsas Hüquqlar Platforması ("FRP") işə başlamışdır. Platforma AI üzvü olan dövlətlərdə fəaliyyət göstərən vətəndaş cəmiyyətinin bütün maraqlı və səlahiyyətli təşkilatlarına, o cümlədən hüquq-müdafiə QHT-lərinə, həmkarlar ittifaqlarına, işəgötürənlər təşkilatlarına, müvafiq ictimai və peşə təşkilatlarına, kilsələrə, dini təşkilatlara, Avropa qurumlarının və beynəlxalq qurumların ayrı-ayrı ekspertlərinə açıqdır [36, 33].

Platformanın əsas vəzifəsi vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarını tədqiqatlar, təhsil və məlumatlılığın yüksəldilməsi sahəsində fəaliyyətin müxtəlif mərhələlərində (başlanğıcdan qiymətləndirməyə qədər) tərəfdaş qismində cəlb etməkdən ibarətdir. Məsələn, QHT-lər layihələrin yaradıldığı andan etibarən iclaslarda iştirak edir və onların fəaliyyət dairəsini formalaşdırılmasına, layihələrin bu sahədə praktik qərarlara öz töhfəsini verməsinə kömək göstərirlər [36, 37].

Sonrakı mərhələdə bəzi QHT-lər tədqiqatçı, yaxud kənar icraçı qismində çıxış edə bilər. Agentliyin işinin və QHT-lərin fəaliyyətinin uzlaşdırılmasının asanlaşdırılması məqsədilə maraqlı tərəflər tədqiqatların nəticələrini əvvəlcədən əldə etməlidir. Onlar tədqiqatların nəticələri haqqında məlumatın yayılması sahəsində mühüm tərəfdaş qismində çıxış edirlər.

Avropa Regional İnkişaf Fondu bütün AI ərazisində regional inkişafı, iqtisadi dəyişiklikləri, rəqabət qabiliyyətinin və ərazi əməkdaşlığının artmasını dəstəkləyir; Avropa Kənd Təsərrüfatı Fondu kənd rayonlarının inkişaf etdirilməsi üçün AI kənd rayonlarında həyat şəraitinin yaxşılaşdırılmasına çalışır. Avropa Şurasının egidası altında qəbul olunmuş müxtəlif mexanizmlər AI daxili qanunvericiliyini tamamlayır.

Qeyri-hökumət təşkilatları, yaxud vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları namizəd-ölkələrdə və potensial namizədlərdə həyata keçirilən islahatlarda həyati əhəmiyyətli rol oynayır, onların fəaliyyəti qoşulma prosesinin sürətinin və keyfiyyətinin müəyyən olunmasında həlledici rol oynaya bilər.

Avropa Komissiyası islahatların həyata keçirilməsində əldə olunmuş irəliləyiş və mümkün çatışmazlıqlar haqqında daha yaxşı məlumat almaq üçün həm Avropa səviyyəsində, həm də yerli səviyyədə vətəndaş cəmiyyəti ilə sıx əməkdaşlıq edir və məsləhətləşmələr aparır. Məsləhətləşmələrdə iştirak etmək istəyən vətəndaş cəmiyyəti subyektləri Genişlənmə məsələləri üzrə Baş Müdirliyə müraciət etməlidir[. Qoşulma haqqında danışıqların məqsədləri baxımından AI qanunvericiliyi 35 tematik fəslə ayrılır.

AI namizəd-ölkələrə və potensial namizədlərə AI standartlarına uyğun zəruri siyasi, iqtisadi və institusional islahatların aparılmasında kömək göstərmək məqsədilə onlara məqsədyönlü maliyyə yardımının göstərilməsini

nəzərdə tutur, bu yardımın əsas istiqamətlərindən birini insan hüquqları, azlıqların müdafiəsi və vətəndaş cəmiyyətinin inkişafı təşkil edir. Daxilolma Ərəfəsində Yardım Qurumu ("IPA") çərçivəsində azlıqlar daxil olmaqla, həssas qruplar üçün təhsil, sosial müdafiə, ayrı-seçkiliyə yol verilməməsi kimi sahələrdə geniş fəaliyyət spektrini əhatə edən mühüm texniki və maliyyə yardımı nəzərdə tutulur[1]. Qərbi Balkan ölkələrində qaraçıların şəxsi sənədlərinin olmaması ilə bağlı qaraçılara şəxsiyyəti təsdiqləyən sənədlərin alınmasında kömək göstərilməsini nəzərdə tutan multi-benefisiar layihəsi buna misaldır, çünki şəxsiyyəti təsdiqləyən sənəd çox zaman təhsil, məşğulluq və sosial təminat əldə etmənin ilkin şərti kimi çıxış edir.

Vətəndaş cəmiyyətinin və dialoqun inkişafına dəstək üç əsas istiqaməti əhatə edir:

- yerli vətəndaş təşəbbüslərinin dəstəklənməsi və vətəndaş cəmiyyətinin rolunun təmin edilməsi üçün potensial yaradılması;

- cəmiyyətdə qərar qəbulu prosesinə təsir göstərə biləcək qruplar: jurnalistlər, gənc siyasətçilər, həmkarlar ittifaqı liderləri, müəllimlər üçün Aİ orqanlarında iştirak proqramları;

- vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları və Aİ arasında tərəfdaşlıq münasibətlərinin qurulması [31,76].

Avropa Komissiyası genişlənmə prosesində vətəndaş cəmiyyəti ilə dialoqun yaxşılaşdırılmasına yönəlmiş bir sıra başqa təşəbbüslərlə çıxış edir.

Vətəndaş cəmiyyətinin dəstəklənməsinə yönəlmiş daha bir maliyyə aləti aşağıda nəzərdən keçirilən Avropa Demokratiyaya və İnsan Hüquqlarına Dəstək Qurumudur (EIDHR). Daxilolma kontekstində EIDHR tərəfindən azlıqlara mənsub şəxslər üçün nəzərdə tutulmuş layihələr, əsasən, sosial bərabərliyin azaldılmasına, həyat keyfiyyətinin yüksəldilməsinə və sosial həmrəyliyin möhkəmləndirilməsinə, ayrı-seçkiliyə qarşı mübarizəyə, habelə təhsil sisteminin islahatı vasitəsilə insan kapitalının inkişaf etdirilməsinə yönəlmişdir.

Azlıqlara mənsub şəxslərin hüquqlarına və Aİ daxilində münasibətlərə insan hüquqlarının Aİ xarici siyasətinin mərkəzi aspektini təşkil etməsi mühüm təsir göstərir. Aİ üçüncü ölkələrlə siyasi dialoqlar vasitəsilə, BMT kimi çoxtərəfli forumlar və onların inkişaf və yardım sahəsində siyasəti çərçivəsində bu məsələlərə böyük diqqət yetirir. Azlıqlara mənsub şəxslərin hüquqlarının təşviqi və müdafiəsi Aİ-nin insan hüquqları sahəsində xarici siyasətinin aparıcı elementini təşkil edir.

Aİ BMT-nin Milli, yaxud etnik, dini və dil azlıqlarına mənsub şəxslərin hüquqları haqqında Bəyannaməsini dəstəkləyir və qlobal səviyyədə azlıqlara mənsub şəxslərin hüquqlarının təsbitini tapdığı əsas sənəd kimi nəzərdən keçirir [25,66]. Avropada qanunvericilik bazasına Avropa Şurasının Milli azlıqların müdafiəsi haqqında Çərçivə Konvensiyası və Avropa Regional dillər, yaxud azlıqların dilləri Xartiyası ciddi təsir göstərir.

Aİ özünün xarici siyasətinin bütün aspektlərində insan hüquqlarının, o cümlədən azlıqlara mənsub şəxslərin hüquqlarının təmin edilməsinə can atır. Bu məsələlərin ayrı-ayrı ölkələrlə ikitərəfli münasibətlərində daha ətraflı tədqiqi

üçün Aİ özünün insan hüquqlarına dair rəhbər sənədlərinə müvafiq surətdə insan hüquqlarına dair dialoqun həyata keçirilməsi təşəbbüsü ilə çıxış etmişdir. Aİ üçüncü ölkələrlə dialoq zamanı azlıqların məsələlərini müntəzəm surətdə qaldırır. Vətəndaş cəmiyyəti insan hüquqlarına dair dialoqda fəal iştirak edir Aİ müntəzəm surətdə bu dialoqlar çərçivəsində yerli vətəndaş cəmiyyətinin nümayəndələri ilə görüşlər keçirir[1]. Aİ habelə dialoqda olduğu ölkənin hüquq müdafiəçiləri və hakimiyyət orqanları arasında dialoqu asanlaşdırır. Vətəndaş cəmiyyətinin insan hüquqlarına dair dialoqda maraqlı olan subyektləri Aİ-nin müvafiq ölkə üzrə nümayəndəliyinə müraciət edirlər.

Aİ çoxmillətli forumlarda azlıqların hüquqlarının təşviqi və müdafiəsi sahəsində öncüllük edir. Aİ BMT-də müşahidəçi statusuna malikdir, habelə Aİ üzvü olan dövlətlərlə ümumi mövqelərin razılaşdırılması və bütövlükdə insan hüquqları, o cümlədən azlıqlara mənsub şəxslərin hüquqları sahəsində global vəziyyətin daha da yaxşılaşdırılması məqsədilə BMT İnsan Hüquqları Şurasında və BMT Baş Məclisinin sosial, humanitar və mədəni məsələlər üzrə (üçüncü) komitəsində üçüncü ölkələrlə dialoqun inkişafı sahəsində əməkdaşlıq edir.

Aİ BMT xüsusi prosedurlarının tətbiqinə, o cümlədən azlıqların məsələləri üzrə müstəqil ekspertlərin fəaliyyətinə böyük önəm verir. Bundan başqa, Aİ azlıqların məsələlərinə dair illik forumu azlıqların hüquqlarına dair məsələlər üzrə dialoqun və əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsinin həlledici prosesi kimi nəzərdən keçirir. Avropa Komissiyası ATƏT-in İnsan hüquqları üzrə Ali Komissarı, o cümlədən Milli azlıqların işləri üzrə Ali Komissar, Avropa Şurası və Dünya Bankı ilə sıx əməkdaşlıq şəraitində fəaliyyət göstərir. Aİ-nin insan hüquqları və azlıqlara mənsub şəxslərin hüquqları məsələlərinə dair çoxtərəfli forumlarda fəaliyyəti haqqında digər mənbələrdən əlavə məlumatlar əldə etmək mümkündür.

Azlıqların məsələləri habelə əməkdaşlıq strategiyaları və fəaliyyət planları çərçivəsində nəzərə alınır. Məsələn, Aİ və Kolumbiya arasında 2007-2013-cü illərdə Strateji əməkdaşlıq sənədində humanitar sahədə və azlıqlara mənsub şəxslərin insan hüquqları sahəsində vəziyyət nəzərdən keçirilir. Sənəddə əsas prioritetlər sırasında azlıqlara mənsub vətəndaşların yerli özünüidarə məsələlərində iştirakı və insan hüquqlarının təşviqi, cəzasızlığa qarşı mübarizə qeyd olunur [24,31]. Avropa Qonşuluq Siyasətinin (AQS) Ukrayna ilə Birgə fəaliyyət planı çərçivəsində milli azlıqlara mənsub şəxslərin hüquqlarına hörmətin təsbiti başqa bir nümunədir. Avropa Xarici Əlaqələr Komissiyasında bütün strateji əməkdaşlıq sənədləri və AQS fəaliyyət planları ilə tanış olmaq mümkündür [24,36].

Aİ azlıqlara mənsub şəxslərin hüquqlarının təşviqi və müdafiəsi məqsədilə maliyyə və texniki əməkdaşlıq alətlərinin geniş spektrindən, o cümlədən hökumətlərlə ikitərəfli əməkdaşlıqdan və vətəndaş cəmiyyətinə birbaşa dəstəkdən istifadə edir. O, azlıqlara istiqamətlənmiş, yaxud bu sahədə potensial təsirə malik dövlət proqramlarını və siyasətini, o cümlədən Banqladeşdə Myanmadan olan müsəlman qaçqın azlığının problemlərinin

həllini dəstəkləmişdir [31,67-68].

Avropa İttifaqı Avropa Demokratiyaya və İnsan Hüquqlarına Dəstək Qurumu (EİDHR) və inkişaf proqramında qeyri-dövlət subyektlərinin və yerli hakimiyyət orqanlarının iştirakı “NSA-LA” kimi tematik proqramlar vasitəsilə azlıqların məsələləri ilə məşğul olan vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarını dəstəkləyir [21,55].

EİDHR azlıqların problemlərinə ayrı-seçkiliyə qarşı mübarizə, azlıqların icmalarından olan kişilərin və qadınların sosial, iqtisadi və siyasi həyatda bərabər iştirakının təşviqi və insan hüquqlarının, siyasi həyatda demokratik iştirakın genişləndirilməsi kontekstindən yanaşır. Məsələn, Qırğızıstanda EİDHR azlıqların qruplarının dövlət orqanları ilə əməkdaşlığının möhkəmləndirilməsi, QHT-lərin yerli və milli səviyyələrdə siyasi təmsilçiliyi və iştirakı, habelə demokratik islahatlarda iştirakı layihələrini maliyyələşdirmişdir. Hazırda EİDHR və BMT, Avropa Şurası və Asiya Forumu ilə əməkdaşlıq çərçivəsində azlıqların hüquqları sahəsində həyata keçirilən, Avropa, Asiya və Afrikanın 36 dövlətində fəallar potensialının yaradılmasını nəzərdə tutan, milli və regional səviyyədə azlıqların icmaları arasında təbliğat fəaliyyətinin yüksək keyfiyyətinin əldə edilməsinə yönəlmiş üç illik International Group layihəsini maliyyələşdirir [27,10]. Aİ-nin Rusiya Federasiyası tərəfindən Avropa Regional Dillər, yaxud Azlıqların Dilləri Xartiyasının ratifikasiyası prosesinin asanlaşdırılmasına yönəlmiş “Rusiyada milli azlıqlar: dillərin, mədəniyyətin, KİV-in və vətəndaş cəmiyyətinin inkişafı” adlı birgə proqramı, R.A. Tuzmühəmmədovun göstərdiyi kimi, başqa bir nümunə kimi göstərilə bilər [16, 296-297; 14, 70].

EİDHR layihələri ya Brüsseldəki qərargah-mənzildən, ya da Aİ-nin bütün dünyadakı 130-dan artıq nümayəndəlik və ofisindən idarə olunur [23, 21-22]. Bu layihələrin icraçıları məqsədlərindən asılı olaraq fərqləndirildikləri halda, layihə təklifləri dünyanın istənilən nöqtəsində yerləşən vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları üçün açıqdır.

NSA-LA proqramı vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının qərarların qəbulu prosesində iştirakının asanlaşdırılması və inkişaf etməkdə olan ölkələrdə yoxsul əhaliyə əsas xidmətlərin göstərilməsi potensialının yüksəldilməsi məqsədilə onların potensialının artırılmasını təmin edir. Azlıqları təmsil edən vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları təkliflərinin prioritetliyindən asılı olaraq maliyyələşdirilmə hüququna malikdir. Məsələn, Banqladeşdə NSA-LA Karitas Fransa və Karitas Banqladeş tərəfdaşlığı çərçivəsində azlıqların həyat şəraitinin yaxşılaşdırılmasına yönəlmiş layihəni maliyyələşdirərək, qadınların vəziyyətinə xüsusi diqqət yetirmişdir [21,25].

EİDHR və NSA-LA özlərinin internet saytlarında vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələrini müvafiq informasiya ilə birlikdə maliyyələşdirmə haqqında ərizənin təqdim olunması qaydasına dair məlumatlandırırlar.

Nəhayət, Aİ-nin siyasəti daha çox inkişaf sahəsində əməkdaşlıq prosesinə vətəndaş cəmiyyətinin bütün təbəqələrinin maksimum cəlb olunmasının, o cümlədən strategiyaların və inkişaf proqramlarının işlənilib hazırlanmasında və

həyata keçirilməsində azlıqların hüquqlarının təşviqi ilə məşğul olan təşkilatların iştirakının zəruriliyini etiraf etməkdədir. Bu, əsasən, Aİ tərəfindən dövlətin strateji inkişafının icmalının, milli proqramların və Avropa Qonşuluq Siyasətinin fəaliyyət planlarının ifadəsi, EİDHR və NSA-LA proqramları üzrə təkliflər üçün prioritet sahələrin müəyyənləşdirilməsi, sosial və insan inkişafı, idarəetmə, ətraf mühitin mühafizəsi və digər müvafiq bölmələrdə Aİ tərəfindən maliyyələşdirilən dövlət proqramlarının ifadəsi zamanı baş verir. Avropa Komissiyasının Əməkdaşlıq Bürosu bütün dünyada xarici yardım proqramlarının və layihələrinin reallaşdırılmasına görə məsuliyyət daşıyır [33, 39-40].

Nəticə.

Avropa İttifaqı haqqında Müqavilədə birbaşa göstərilir ki, İttifaq azlıqlara mənsub şəxslərin hüquqlarına hörmət dəyərlərinə əsaslanır və İttifaq daxilində və qalan dünya ilə münasibətlərində bu dəyərlərə sadıqdır. Aİ ayrı-seçkilik, irqçilik və ksenofobiya qarşı mübarizə sahəsində hüquqi baza yaratmışdır və dünyada bu hallara qarşı mübarizəyə yönəlmiş proqramların maliyyələşdirilməsinə öz töhfəsini verir. Aİ özünün üçüncü ölkələrlə siyasi dialoqu çərçivəsində azlıqların problemlərini qaldırır və BMT forumlarında onların həlli sahəsində fəal əməkdaşlıq edir [36, 71-74]. Bundan başqa, Aİ maliyyə və texniki əməkdaşlıq alətlərinin geniş spektrindən, o cümlədən hökumətlərlə ikitərəfli əməkdaşlıqdan və vətəndaş cəmiyyətinə birbaşa dəstəkdən istifadə edərək, azlıqlara mənsub şəxslərin hüquqlarının təşviqi və müdafiəsi istiqamətində birgə fəaliyyət göstərir.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

1. Heydər Əliyev və qanunçuluq: çıxışlar, nitqlər, müraciətlər, müsahibələr, bəyanatlar, fərmanlar. I kitab. Bakı, Adiloğlu, 2008, 432 s.
2. İlham Əliyev: Azərbaycanıma inanıram. Bakı, Azər nəşr, 2007, 376 s.
3. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası. Bakı, "Qanun", 2006, 63 s.
4. Adıgözəlov Kamal - Lissabon müqaviləsi: yeni dünya nizamına doğru ilk addım. SAM-ın şərhləri. Bakı, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Strateji Araşdırmalar Mərkəzi, 2009, 19s.
5. Beynəlxalq hüquq. Ön sözün müəllifi və redaktoru R.F.Məmmədov. Bakı, Qanun, 2001, 464 s.
6. Əliyev Ə.İ. Müasir beynəlxalq hüquqda insan hüquqları, əhali və miqrasiya problemləri, Bakı, NAT Co MMC Publişing, 2007, 488 s.

7. Əliyev Ə.İ. İnsan hüquqlarının beynəlxalq-hüquqi müdafiəsi. Bakı, NAT Co MMC Publişing, 2009, 490 s.
8. Hüseynov L.H. Beynəlxalq hüquq. Dərslik. Bakı, ABU nəşriyyatı, 2008, 240 s.
9. Məmmədov R.F., İsmayılova Ə.İ., Hacıyev G.M. // Qanunun aliliyi və insan hüquqlarının müdafiəsi mexanizmləri. Bakı, Azərnəşr, 2009, s.
10. Абашидзе А.Х. Защита прав меньшинств по международному и внутри-государственному праву. М., Высшая школа, 1996, стр. 476.
11. Ананидзе Ф.Р. Международно-правовые проблемы защиты прав коренных народов: Автореф. дис. канд. юр. наук. М.: РУДН, 1997, стр. 17.
12. Блищенко И.П. Права национальных меньшинств в свете мирового опыта / И.П. Блищенко, А.Х. Абашидзе // Общественные науки и современность. 1992, № 4, стр. 123-126.
13. Блищенко И.П., Абашидзе А.К. // Международная защита прав национальных меньшинств. М.: РУНД, 1993, стр. 130
14. Декларация ООН о правах лиц, принадлежащих к национальным или этническим, религиозным и языковым меньшинствам 1992г. // Статус малочисленных народов России: Правовые акты и документы. М., Юрид. литература, 1994, стр. 66-69.
15. Декларация ООН о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом ООН 1970 г. // Международное публичное право: Сборник документов: В 2-х т. Т.1.- М., Бек, 1996, стр. 2-8.
16. Тузмухамедов Р.А. Права и свободы народов в международном праве // Российский ежегодник международного права. 1993-1994 гг. СПб: Россия-Нева, 1995, стр. 295-309.
17. Черниченко С.В. Принцип самоопределения народов (современная интерпретация) // Московский журнал международного права. 1996. №4. стр. 3-21.
18. Baroncelli Stefania, Spagnolo Carlo Spagnolo, Talani Leila Simona. Back to Maastricht: obstacles to constitutional reform within the EU Treaty (1991-2007). Cambridge: Cambridge Scholars, 2008.
19. Crowe Richard. The Treaty of Lisbon: a revised legal framework for the organisation and functioning of the European Union in ERA-Forum: scripta iuris euro paei, v. 9, n. 2, July 2009.

20. Griller Stefan, Ziller Jaques. The Lisbon Treaty: EU constitutionalism with out a Constitutional Treaty? Wien: Springer, 2008.
21. Klabbers Jan. Treaty conflict and the European Union. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
22. Lantis Jeffrey. The life and death of international treaties: double-edged diplomacy and the politics of ratification in comparative perspective. Oxford: Oxford University Press, 2009.
23. Parliament rules need tidying up (EU Observer, June 2012).
24. Reflections on reflections: where now for Europe? (July 2009).
25. Streinz Rudolf. The European Constitution after the failure of the Constitutional Treaty in Zeitschrift für öffentliches Recht, v. 63, n. 2, 2008.
26. The Reform Treaty should be welcomed (EU Observer, October 2011).
27. The Reform Treaty will help us build a social Europe (Tribune, July 2007).
28. The Treaty of Lisbon. <http://eurlex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C2008.306s>.
29. Vigh László. From Nice to Lisbon: impact of the Treaty of Lisbon on the functioning of the European Union in Fejlesztés és Finanszírozás = Development and Finance, n. 3, 2008.
30. Why eurosceptics should support the EU constitution (January 2015).
31. Connor Walker: Ethnonationalism. The quest for understanding. Princeton, N.J.: Princeton University Press 2014. 234 p.
32. Deschenes Jules. Proposal concerning a definition of the term "minority". United Nations, Economic and Social Council, Commission on Human Rights 2008. 33 p.
33. Michael Freeman, Dušan Janjiæ, Dragomir Pantiaë. The post-communist apotheosis of the nation-state and the old and new minorities. Nationalismus and minorities. Ed. by Belgrade 2014. 37-44.
34. Hrsg. von Kurt Müller, Ermacora Felix. Nationale Minderheiten – das Definitions-problem. In: Minderheiten im Konflikt. Fakten, Erfahrungen, Lösungskonzepte. Zürich 2003. P.34-48.
35. Helena Lindholm. Ethnicity and nationalism. Formation of identity and dynamics of conflict in the 1990s. Goteberg: Nordnes 2013. 370 p.

Хагани МАМЕДОВ
докторант кафедры
Международного частного права и европейского права
Бакинского Государственного Университета

ЕВРОПЕЙСКИЙ СОЮЗ И ЗАЩИТА ПРАВ ЛИЦ, ПРИНАДЛЕЖАЩИХ К МЕНЬШИНСТВАМ

Р Е З Ю М Е

В этой статье приводится ряд конкретных инициатив ЕС, которые касаются прав лиц, принадлежащих к меньшинствам, и это также объясняется, как проблемы меньшинств может быть подчеркнута в деятельности ЕС, что поощрение прав человека в целом.

ЕС ввел в правовую базу для борьбы с дискриминацией, расизмом и ксенофобией и вносит свой вклад в финансовом отношении программ, которые поддерживают мероприятия, направленные на борьбу с этими явлениями на земле. ЕС поднимает проблемы меньшинств в своих политических диалогов с третьими странами и сотрудничает активно на форумах ООН по поощрению и защите прав лиц, принадлежащих к меньшинствам. Кроме того, ЕС использует широкий спектр инструментов финансового и технического сотрудничества, работая для поощрения и защиты прав лиц, принадлежащих к меньшинствам.

В статье отмечается, что в соответствии с Договором о Европейском союзе («ДФЭ»), он основывается на ценности уважения человеческого достоинства, равенства и уважения прав человека, включая права лиц, принадлежащих к меньшинствам". ДФЭ обязывает Союз продвигать ценности, борьбы с социальной изоляцией и дискриминацией, уважать ее культурного и языкового разнообразия, сохранения и повышения культурного наследия Европы и отстаивать и продвигать свои ценности в своих отношениях с остальным миром.

Договор признает права, свободы и принципы, изложенные в Хартии основных прав Европейского Союза, включая запрещение дискриминации по признаку членства в национальном меньшинства.

ЕС и его органы, а также государства-члены при осуществлении союзного закона, связаны этими положениями. Тем не менее, они не обеспечивают в ЕС с полномочиями принимать меры, помимо тех районах, над которыми ЕС имеет компетенцию. В не входящих в ЕС областях, это до стран-членов ЕС с целью обеспечения защиты основных прав, путем применения их собственного законодательства и реализации своих международных обязательств.

В Договоре о Европейском союзе прямо говорится, что права лиц,

принадлежащих к меньшинствам, относятся к числу ценностей, на которых Союз основан и которые он явно привержен содействию внутри Союза и в его отношениях с остальным миром. ЕС ввел в правовую базу для борьбы с дискриминацией, расизмом и ксенофобией и вносит свой вклад в финансовом отношении программ для поддержки мероприятий, направленных на борьбу с этими явлениями на земле. ЕС поднимает проблемы меньшинств в своих политических диалогах с третьими странами и активно сотрудничает в форумах ООН в продвижении.

Ключевые слова: Европейский Союз, договор, межправительственная конференция, права и свободы человека, принципы, Хартия, национальное меньшинство, этническое происхождение, расовая дискриминация, защита основных прав, ксенофобия, признаки религиозного вероисповедания, занятость, образование, социальная защита, оборона, пользование услугами различных сферах, судебный процесс против преступника.

Khagani MAMMADOV

PhD student

at the Chair of international private law

Baku State University

THE EUROPEAN UNION AND THE PROTECTION OF THE RIGHTS OF PERSONS BELONGING TO MINORITIES

S U M M A R Y

This article provides a number of specific EU initiatives concerning the rights of persons belonging to minorities, and this also explains how the problem of minorities can be emphasized in its activities, that the promotion of human rights in General.

The EU has introduced a legal framework for combating discrimination, racism and xenophobia and contributes financially in programs that support activities aimed at combating these phenomena on Earth. EU raises the problem of minorities in its political dialogues with third countries and collaborates actively in UN fora on the promotion and protection of the rights of persons belonging to minorities. In addition, the EU uses a wide range of instruments of financial and technical cooperation, working for the promotion and protection of the rights of persons belonging to minorities.

The article notes that, in accordance with the Treaty on European Union ("TEU"), it is based on the values of respect for human dignity, equality and respect for human rights, including the rights of persons belonging to minorities ". TEUS commits the Union to promote values, combat social exclusion

and discrimination, and respect for its cultural and linguistic diversity, and preserving and enhancing European cultural heritage and to uphold and promote its values in its relations with the rest of the world.

The Treaty recognises the rights, freedoms and principles set out in the Charter of fundamental rights of the European Union, including the prohibition of discrimination on grounds of membership of a national minority.

The Treaty recognizes the right, its fitting and principles contained in the Charter of fundamental rights of the European Union for, including the prohibition of discrimination on grounds of membership of a national minority, overspeed Nahl.

The EU and its bodies as well as Member States when implementing Union law-bound by these provisions. However, they do not provide Chiing in the EU with the power to take measures in addition to those areas, over whom the EU has Coto competence. In non-EU areas, it is up to EU Member States with a view to ensuring the protection of fundamental rights through the application of notion their own legislation and implementing its international obligations for.

In the Treaty on European Union stipulates that the rights of persons with over lying to minorities are among the values on which the Union is founded and which he is clearly committed to promoting internally and in its relations with the rest of the world. The EU has introduced a legal framework for combating discrimination, racism and xenophobia, and contributes to the funding of sovom regarding programmes to support activities aimed at combating those phenomena on Earth. EU raises the problem of minorities in its political dialogues with third countries and cooperates actively in UN fora in advancing.

Keywords: European Union, the Treaty, the Intergovernmental Conference, human rights and freedoms, the principles of the Charter, national minorities, ethnic origin, racial discrimination, protection of fundamental rights, xenophobia, signs of religious faith, employment, education, social protection, defence, using the services of various fields, litigation against the offender.

TƏDBİRLƏR

XX əsrdə insanlığa qarşı törədilmiş qırğınların, zorakılığın ən dəhşətli səhifələrindən olan 20 Yanvar faciəsi xalqımızın qan yaddaşına əbədi həkk edilib. Bu hadisələr Azərbaycanın gələcək taleyinə, milli azadlıq hərəkatının daha da güclənməsinə, müstəqilliyimizin bərpasına mühüm təsir göstərüb.

Bu fikirlər 20 Yanvar faciəsinin 27-ci ildönümü ilə əlaqədar yanvarın 18-də Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsində keçirilən anım mərasimində səslənmişdir.

Əvvəlcə faciə qurbanlarının xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilib.

Mərasimdə çıxış edən Konstitusiya Məhkəməsinin sədri Fərhad Abdullayev 20 Yanvar faciəsini müstəqil Azərbaycanın tarixində mühüm dönüş nöqtəsi, istiqlal yolumuzun başlanğıcı kimi qiymətləndirib. Bildirilib ki, keçmiş SSRİ prezidenti Mixail Qorbaçovun göstərişi ilə Bakıda fəvqəladə vəziyyət elan edildikdən sonra imperiya rəhbərliyi yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə sovet hərbi birləşmələrini şəhərə yeridərək Azərbaycan xalqına qarşı misli görünməmiş qırğın törətməklə insanların yaşamaq hüququnu və beynəlxalq hüquq normalarını, SSRİ konstitusiyasının, eləcə də insan hüquqları ilə bağlı beynəlxalq müqavilələrin bir sıra maddələrini kobudcasına pozub. Kommunist rejiminin Azərbaycan xalqının milli azadlıq hərəkatını qan içində boğmaq üçün ölkəmizə qarşı hərbi təcavüz etdiyi, günahsız insanları qətlə yetirdiyi həmin gecədə 140-dan çox dinc sakin öldürülüb, yüzlərlə insan yaralanıb və itkin düşüb. Dövlət əmlakına və özəl mülkiyyətə külli miqdarda ziyan dəyib.

Qanlı Yanvar hadisələrinin mahiyyətindən danışan F.Abdullayev bildirib

ki, bu hadisə Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü pozmaq cəhdlərinə, keçmiş SSRİ rəhbərliyinin ölkəmizlə bağlı apardığı qərəzli və ədalətsiz Dağlıq Qarabağ siyasətinə, yerli rəhbərliyin xalqımızın mənafeyinə zidd mövqedə durmasına qarşı etiraz olaraq küçələrə çıxmış dinc əhaliyə divan tutmaq məqsədilə törədilmişdir. Bakıya və respublikanın digər rayonlarına sovet ordusunun böyük bir hissəsinin yeridilməsi, silah gücünə dinc əhalinin kütləvi etiraz aksiyalarının dağıdılması, həm də azərbaycanlıların tarixi torpaqlarından çıxarılması ilə bağlı imperiyanın ermənilərin təsiri altında Azərbaycana qarşı əsrlərlə apardığı siyasətin davamı idi.

Konstitusiya Məhkəməsinin sədri qeyd edib ki, o zaman keçmiş sovet rəhbərliyi ermənilərin təsiri altında Azərbaycana qarşı böyük kampaniya aparırdı. Məqsəd insanları qorxutmaq, Azərbaycanda milli azadlıq hərəkatını boğmaqdan ibarət idi. Azərbaycanın qonşu Ermənistanın təcavüzünə məruz qaldığı bir vaxtda sovet rəhbərliyi respublikaya yeridilən hərbi hissələrin tərkibinə erməni əsgər və zabitlərini də daxil etmişdi. Bu, Ermənistanın Azərbaycana qarşı məkrli siyasətini həyata keçirmək məqsədi daşıyırdı. 20 Yanvar təcavüzkar Ermənistanın SSRİ mərkəzi hakimiyyətinin dəstəyi ilə Azərbaycanın torpaqlarının işğalı siyasətinin tərkib hissəsi idi.

Qeyd edilmişdir ki, 20 Yanvar şəhidlərinin dəfn olunması ilə əlaqədar Bakıda keçirilən izdihamlı matəm mitinqində milyonlarla insanın iştirak etməsi Azərbaycan xalqının müstəqillik uğrunda mübarizə əzmini bütün dünyaya göstərdi.

Xalqını bu ağır günlərdə tək qoymayan Azərbaycanın böyük oğlu Heydər Əliyev yanvarın 21-də Azərbaycanın Moskvadakı daimi nümayəndəliyinə gələrək bu qanlı qırğını pisləyən tarixi bəyanatla çıxış etdi. Dahi şəxsiyyət özünün və ailə üzvlərinin həyatının təhlükədə olmasına baxmayaraq, 20 Yanvar faciəsinə siyasi qiymət verdi, o vaxtkı SSRİ və respublika rəhbərlərinin günahı və xəyanəti üzündən törədilmiş bu cinayətin hüquqa, humanizmə zidd olduğunu göstərdi. Bakıda törədilmiş 20 Yanvar faciəsi haqqında həqiqətlərin ilk dəfə dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasında ulu öndər Heydər Əliyevin misilsiz xidmətləri var.

Diqqətə çatdırılıb ki, Ümummilli Liderin 1993-cü ildə siyasi hakimiyyətə qayıdışından sonra 20 Yanvar faciəsinin baş verməsinin səbəblərinin araşdırılması və onu törədənlərin məsuliyyətə cəlb olunması istiqamətində mühüm addımlar atıldı. Məhz ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə 20 Yanvar faciəsinə dövlət səviyyəsində siyasi-hüquqi qiymət verildi və Milli Məclis 1994-cü ilin mart ayında bu barədə qərar qəbul etdi. Məhz həmin qərarla 20 Yanvar hadisələri Azərbaycan xalqına qarşı hərbi təcavüz və cinayət kimi qiymətləndirildi. Bundan başqa, şəhidlərin xatirəsinin əbədləşdirilməsi məqsədilə möhtəşəm xatirə kompleksi yaradıldı.

F.Abdullayev Ulu Öndərin şəhid ailələrini və əlilləri dövlət qayğısı ilə əhatə etdiyini qeyd edərək Ümummilli Liderin siyasi xəttini uğurla davam etdirən Prezident İlham Əliyevin də şəhidlərin xatirəsinin uca tutulmasına, şəhid ailələrinin, əlillərin problemlərinin dövlət səviyyəsində həllinə xüsusi diqqət

göstərdiyini, bu istiqamətdə mühüm qərarlar qəbul etdiyini vurğulayıb.

F.Abdullayev bildirib ki, həmin qanlı gecədə həlak olan Vətən övladları xalqımızın istiqlaliyyəti üçün yol açdılar və nəticədə çox keçmədən Azərbaycan müstəqilliyini bərpa etdi. Xalqımız azadlıq uğrunda canlarını qurban verən cəsur Vətən övladlarının qəhrəmanlıq mübarizəsini böyük ehtiramla yad edir, onların igidliyini yüksək qiymətləndirir. Biz şəhidlərimizin qanı bahasına qazanılan müstəqilliyimizi qorumalı, onu əbədi və dönməz etməliyik. Bunun üçün gənclərimiz bu faciələri unutmamalı, onlardan nəticə çıxarmalı, Azərbaycanın tarixi keçmişi haqqında məlumatlı olmalıdırlar.

Bu gün Azərbaycanın regionun ən qüdrətli dövlətinə çevrildiyini diqqətə çatdıran Konstitusiyaya Məhkəməsinin sədri deyib: “Azərbaycanın hərbi və iqtisadi qüdrətinin artması, müstəqil siyasət yürütməsi, regionda lider dövlət olması qonşu Ermənistan və onun havadarları tərəfindən birmənalı qəbul edilmir. Müstəqilliyimizin ilk dövrlərində ölkəmizdə siyasi, iqtisadi böhran hökm sürürdü. Lakin Azərbaycanın siyasi rəhbərliyinə ulu öndər Heydər Əliyevin qayıdışı bu istiqamətdə kəskin dönüş yaratdı, ölkə dinamik inkişaf yoluna qədəm qoydu. Bu gün Prezident İlham Əliyevin həyata keçirdiyi siyasətin əsas məqsədi Konstitusiyamızda göstəriləyi kimi, müasir, sivil, inkişaf etmiş Azərbaycan dövləti yaratmaqdır. Hazırda Azərbaycan bu istiqamətdə qətiyyətli addımlarla irəliləyir”.

Daha sonra Konstitusiyaya Məhkəməsi Aparatının əməkdaşları çıxış edərək xalqımıza qarşı törədilmiş 20 Yanvar faciəsi haqqında məlumat verib, onun Azərbaycan tarixində yeri və rolundan söz açmışlar. Qeyd edilib ki, Azərbaycanın istiqlal yolunda üzləşdiyi ən böyük sınaqlardan biri də 20 Yanvar faciəsidir. Bu tarix yaddaşımızdan heç vaxt silinməyəcək, insanlığa qarşı törədilmiş ən dəhşətli və qanlı cinayətlərdən biri kimi bəşər tarixində əbədi olaraq qalacaq. Faciədən sonrakı tarixi proseslər xalqımızın siyasi iradəsinin, müstəqillik arzularının yenilməzliyini bir daha təsdiqlədi. 20 Yanvar xalqımızın yaddaşına həm də əsl qəhrəmanlıq salnaməsi kimi yazılmışdır.

Anım mərasimində 20 Yanvar faciəsinə dünyada hüquqi qiymətin verilməsinin beynəlxalq hüquqi əsasları haqqında məlumat vermişdir. Qeyd edilib ki, keçmiş SSRİ rəhbərliyi ittifaqın müxtəlif respublikalarında qanlı qırğınlar törətsə də, 20 Yanvar faciəsi miqyasına, amansızlığına, qurbanlarının sayına görə daha böyük itkilərlə nəticələnmişdi.

Çıxışlarda 20 Yanvar faciəsi və xalqımıza qarşı törədilmiş digər ağır cinayətlərin dünya ictimaiyyəti və beynəlxalq qurumlar tərəfindən tanınması və ona insanlıq əleyhinə cinayət kimi siyasi-hüquqi qiymətin verilməsi, günahkarların cəzalandırılması istiqamətində Azərbaycan dövlətinin apardığı uğurlu xarici siyasətin əhəmiyyəti xüsusi vurğulanıb. Qeyd edilib ki, xalqımızın milli birliyinə mühüm təkan verən və Azərbaycan tarixinin şanlı səhifələrindən biri olan 20 Yanvar şəhidlərinin xatirəsi daim qəlblərimizdə yaşayacaq.

Fevral ayının 13-də Fərhad Abdullayevin sədrliyi ilə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Aparatının 2016-cı ildəki fəaliyyətinin

yekunlarına həsr olunmuş hesabat iclası keçirilib.

Iclası açan Fərhad Abdullayev ötən il respublikamızda bir çox mühüm dövlət və beynəlxalq tədbirlərin keçirildiyini vurğulayaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 153-cü maddəsinin tələbinə əsasən, Əsas Qanuna dəyişikliklərin edilməsi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təklifi əsasında Konstitusiya Məhkəməsinin “Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında dəyişikliklər edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Referendum Aktının layihəsinə rəy verilməsi qeyd edilmişdir. Sentyabr ayının 26-da Konstitusiyaya əlavə və dəyişikliklərlə bağlı respublikamızda ümumxalq səsverməsi - referendum keçirilmiş, səsvermənin nəticələrinə əsasən, Konstitusiyaya təklif edilən dəyişikliklərin hamısı yüksək faizlə dəstəklənmişdir.

Fərhad Abdullayev Prezident İlham Əliyevin “Azərbaycan Respublikasının dövlət siyasətinin mərkəzində Azərbaycan vətəndaşıdır və buna görə bütün dövlət qurumları tərəfindən vətəndaşların şikayətlərinə çox diqqətlə yanaşılmalıdır” fikrini xüsusi vurğulayaraq, bununla bağlı Aparatın müvafiq şöələrinə vətəndaşların ərizə və şikayətlərinin diqqətlə araşdırılması barədə tapşırıqlar verildiyini bildirib. Qeyd olunub ki, dövlət qurumları tərəfindən vətəndaşların qəbulu, onların müraciətlərinə qayğı və həssaslıqla yanaşılması ilə bağlı Azərbaycan Prezidentinin göstərişlərinə əsasən Konstitusiya Məhkəməsinin rəhbərliyi vətəndaşların müraciətlərinin diqqətlə dinlənilməsi, araşdırılaraq həll olunması üçün tədbirlər görülməsini tapşırıb.

Iclasda Aparat rəhbərliyinin çıxışları, müvafiq şöbə və sektor müdirlərinin hesabatları dinlənilib. Həmçinin Konstitusiya Məhkəməsinə daxil olan sorğu, müraciət və şikayətlərdə toxunulan hüquqi aspektlər, qəbul edilən qərarların icrası, tərtib olunan arayış və rəylər, habelə təşkilati məsələlərlə bağlı məruzələr dinlənilib, işin səmərəsini yüksəltməyə dair təkliflər irəli sürülüb.

Bildirilib ki, ötən il daxil olmuş sorğu, müraciət və şikayətlərə dair Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu tərəfindən 30 qərar və qərardad, Konstitusiya Məhkəməsinin palataları tərəfindən isə 503 qərardad qəbul edilmişdir. Həmin qərar və qərardadlarda mülki, cinayət, əmək, vergi və hüququn digər sahələrinin məsələlərinə dair Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının müddəaları nöqteyi-nəzərdən hüquqi qiymət verilib.

Diqqətə çatdırılıb ki, hesabat dövründə Konstitusiya Məhkəməsinə daxil olan bütün sorğu və müraciətlərlə bağlı rəylər tərtib edilib. Ötən il məhkəməyə daxil olan şikayətlər əsasən mülkiyyət hüququn pozulması, məhkəmə qərarlarının icra olunmaması, ailə, vergi, mülki, əmək münasibətləri, alqı-satqı, torpaq sahələrinin ayrılması, özəlləşdirmə, sahibkarlıq fəaliyyəti və s. ilə bağlı olmuşdur.

Vurğulanıb ki, ötən il Konstitusiya Məhkəməsinin beynəlxalq əlaqələri daha da möhkəmlənib. İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi, Venesiya Komissiyası, habelə bir çox xarici ölkələrin Konstitusiya məhkəmələri ilə məhkəmə-hüquq əməkdaşlığı daha da inkişaf etdirilib. Konstitusiya Məhkəməsi qəbul etdiyi bütün qərarlarında dövlətdaxili qanunvericiliklə yanaşı, beynəlxalq

müqavilə və məhkəmə praktikasına diqqət yetirir.

Konstitusiya Məhkəməsinin sədri Fərhad Abdullayev iclasa yekun vuraraq qeyd edib ki, 2016-cı ildə respublikamızda bir çox mühüm dövlət və beynəlxalq tədbirlər keçirilib. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev ölkəmizin milli qanunvericilik bazasının müasir hüquq sisteminə uyğunlaşdırılmasını nəzərdə tutan bir sıra fərman və sərəncamlar imzalayıb. Dövlətimizin başçısının rəhbərliyi ilə beynəlxalq əlaqələr sahəsində davamlı addımlar atılır. Bütün bunlar regionun lider dövləti olan Azərbaycanın sürətli inkişafını, beynəlxalq arenada mövqeyinin güclənməsini bir daha təsdiqləyir.

Konstitusiya Məhkəməsinin sədri 2016-cı ildə görülmüş işləri müsbət qiymətləndirməklə yanaşı, qurumun fəaliyyətinin səmərəliliyinin artırılması üçün Aparatın struktur rəhbərlərinə tapşırıqlarını çatdırıb.

İclasın sonunda iş planlarına əsasən, 2017-ci ildə Aparatın qarşısında duran vəzifələrlə bağlı bir sıra tapşırıqlar verilib.

Xocalıda azərbaycanlılara qarşı düşmən erməni silahlı dəstələrinin həyata keçirdiyi kütləvi qırğının soyqırımı olmasını beynəlxalq hüquq normaları da təsdiqləyir. Bu faciə tarix boyu yaddaşlardan silinməyəcək və bu qətləmi törədənlər layiqli cəzalarını alacaqlar.

Bu fikirlər Azərbaycanın ən yaxın tarixinin qanlı səhifəsi olan Xocalı soyqırımının 25-ci ildönümü ilə əlaqədar fevral ayının 23-də Konstitusiya Məhkəməsində keçirilən anım mərasimində səslənib.

Əvvəlcə soyqırımı qurbanlarının xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilmişdir.

Mərasimi açan Konstitusiya Məhkəməsinin sədri Fərhad Abdullayev ötən 25 il ərzində xalqımızın bu faciəni hər il böyük kədər hissi ilə andığını qeyd edib və Xocalıda baş verən dəhşətlərin bütün dünyaya çatdırılması istiqamətində görülən işlərdən danışib.

Bildirilib ki, 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə tarixdə Azərbaycan xalqına qarşı ən dəhşətli və qanlı faciə - Xocalı soyqırımı törədilib. Həmin gecə Xocalı şəhəri erməni faşistləri və onların havadarları tərəfindən yerlə-yeksan edilib. Dinc əhaliyə amansız divan tutulub, 613 nəfər qətlə yetirilib, 1275 nəfər girov götürülüb. Qətlə yetirilənlərin 63-ü uşaq, 106-sı qadın, 70-i ahlı və qocalar olub.

Sədr Fərhad Abdullayev Xocalı soyqırımının erməni şovinistlərinin azərbaycanlılara qarşı XIX-XX əsrlərdə həyata keçirdikləri etnik təmizləmə siyasətinin tərkib hissəsi olduğunu vurğulayıb. O, Xocalı soyqırımına ilk dəfə siyasi-hüquqi qiymətin Ümummilli lider Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışından sonra verildiyini diqqətə çatdırıb. Qeyd edib ki, ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə 1994-cü il fevralın 24-də Milli Məclis "Xocalı Soyqırımı Günü haqqında" qərar qəbul edib. Ümummilli Lider bu soyqırımı haqqında həqiqətlərin dünya dövlətlərinə və beynəlxalq təşkilatlara çatdırılması istiqamətində məqsədyönlü və davamlı addımlar atılmış, BMT-yə, dünya dövlətlərinə bu qətləmin gerçək mahiyyətini çatdıraraq, beynəlxalq ictimaiyyəti erməni terrorizminə qarşı təsirli tədbirlər görməyə çağırırmışdır.

F.Abdullayev Xocalı soyqırımının və ümumilikdə Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin dünya ictimaiyyətinin diqqətinə çatdırılması istiqamətində Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə sistemli iş aparıldığını vurğulayıb. Bildirib ki, 2012-ci ildə faciənin iyirminci ildönümü ilə əlaqədar Bakıda on minlərlə insanın iştirakı ilə keçirilən ümumxalq yürüşü və dünyanın müxtəlif ölkələrində çoxsaylı tədbirlərin təşkili bu soyqırımının tanınması istiqamətində işlərin dövlət səviyyəsində uğurla həyata keçirilməsindən xəbər verir. Prezident İlham Əliyev faciə qurbanlarının xatirəsinin əbədləşdirilməsini, onların ailə üzvlərinin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsini həmişə diqqət mərkəzində saxlayır.

Konstitusiya Məhkəməsinin sədri diqqətə çatdırıb ki, Azərbaycanın yürütdüyü məqsədyönlü siyasət nəticəsində artıq dünya birliyi Ermənistan silahlı qüvvələrinin Xocalıda törətdikləri soyqırımı barəsində məlumatlıdır. Xocalı soyqırımının dünyaya çatdırılması istiqamətində Heydər Əliyev Fondu mühüm layihələr həyata keçirir. Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti xanım Mehriban Əliyevanın bu sahədəki misilsiz xidmətləri xüsusi vurğulanmalıdır. Ermənistan silahlı qüvvələrinin Xocalıda törətdiyi qırğınla bağlı bir sıra ölkələrdə silsilə tədbirlər keçirilmiş, anım mərasimləri təşkil olunmuşdur. Məhz bu uğurlu fəaliyyət nəticəsində hazırda dünyanın bir sıra ölkələri, ABŞ-ın 20-dən çox ştatı, həmçinin bəzi beynəlxalq təşkilatlar Xocalı qətliamının soyqırımı kimi tanınması barədə qərarlar qəbul edib. Bu səylərin nəticəsində artıq dünya ictimaiyyəti Xocalı faciəsi, torpaqlarımızın zəbt edilməsi ilə bağlı daha çox məlumatlıdır.

F.Abdullayev Xocalı soyqırımının beynəlxalq aləmdə tanınmasında Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti, İslam Konfransı Gənclər Forumunun

mədəniyyətlərarası dialoq üzrə baş əlaqələndiricisi Leyla Əliyevanın xidmətlərini xüsusi vurğulayıb. Diqqətə çatdırılıb ki, məhz Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə 2008-ci il mayın 8-dən başlanmış “Xocalıya ədalət!” beynəlxalq kampaniyası Xocalı soyqırımını haqqında həqiqətlərin dünyaya çatdırılmasında mühüm rol oynayıb. Bu kampaniya çərçivəsində hər il yüzdən çox ölkədə genişmiqyaslı tədbirlər həyata keçirilir. “Xocalıya ədalət!” kampaniyası çərçivəsində çəkilən və bir çox beynəlxalq mükafata layiq görülmüş “Sonsuz dəhliz” (Endless Corridor) sənədli filminin müxtəlif ölkələrdə nümayiş etdirilməsi Xocalı soyqırımını ilə bağlı həqiqətlərin tanınması baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Anım tədbirində həmçinin Konstitusiyə Məhkəməsi Aparatının əməkdaşlarının məruzələri dinlənilib.

Məruzələrdə Dağlıq Qarabağ münaqişəsi fonunda ermənilərin əsas hədəflərdən biri olaraq Xocalıyı seçməsinin heç də təsadüfi olmadığı vurğulanıb. Qeyd olunub ki, bu soyqırımını təkcə Azərbaycan xalqına deyil, bəşəriyyətə qarşı törədilmiş ən ağır cinayətdir. Xocalı soyqırımının törədilməsinə görə bilavasitə Ermənistanın hazırkı rəhbərliyi məsuliyyət daşıyır.

Anım tədbirinə yekun vuran F.Abdullayev deyib ki, hər bir azərbaycanlı Xocalı soyqırımını, eləcə də Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinin diqqətinə çatdırılması üçün səylərini artırmalıdır. Xocalı faciəsi Azərbaycan xalqının qan yaddaşındadır. Xocalı soyqırımının tanınması istiqamətində əldə olunan nəticələr deməyə əsas verir ki, bu faciəni törədənlər gec-tez ədalət mühakiməsi qarşısında cavab verəcəklər. Buna görə də dövlətimizin başçısı İlham Əliyevin ətrafında sıx birləşməli, onun

apardığı siyasətə dəstək olmalı, ölkəmizin haqq səsinə dünyaya yaymaq istiqamətində çalışmalıyıq.

Konstitusiya Məhkəməsinin sədri bildirib ki, aprel döyüşləri zamanı torpaqlarımızın bir qisminin işğaldan azad edilməsi, Cəbrayıl rayonunun işğaldan azad olunan Cəbrayıl kəndinin bərpası ilə bağlı Azərbaycan Prezidentinin imzaladığı Sərəncam, azərbaycanlı qaçqın və məcburi köçkünlərin doğma torpaqlarına qayıtmaları istiqamətində görülən işlər xalqımızın böyük qayıdış gününün uzaqda olmadığına inamını daha da gücləndirir.

Anım mərasimində Xocalı soyqırımını ilə bağlı AZƏRTAC-ın hazırladığı sənədli film nümayiş olunub.

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
KONSTITUSİYA MƏHKƏMƏSİNİN
MƏLUMATI**

Buraxılışa məsul:
Murad Yusif-zadə

Redaktorlar:
Nazim Şahbazov
Kamran Yusifov
Murad Yusif-zadə
Fidan Xudiyeva
Tələt Binnətzadə
Orxan Rzayev
Nigar Həmidova
Nigar Qələndərli

Çapa imzalanmışdır 12.04.2017. Kağız formatı 70x100 1/16.
Fiziki çap vərəqi 9. Tirajı 200.

“Şərq-Qərb” mətbəəsində çap edilmişdir.
Bakı, Aşıq Ələsgər küçəsi 17.